

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI**

**KENTLİLEŞME SÜRECİNDE
HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN ROLÜ:
BURSA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğçe GÖK

BURSA - 2019

T.C
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

KENTLİLEŞME SÜRECİNDE HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN ROLÜ: BURSA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğçe GÖK

Danışman:

Prof. Dr. Neslihan SAM

BURSA - 2019

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı'nda 701215013 numaralı Tuğçe GÖK'ün hazırladığı "Kentleşme Sürecinde Hemşehri Derneklerinin Rolü: Bursa Örneği" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 21/06/2019 günü 14.00 – 16.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının .....*başarılı*..... (başarılı/~~başarısız~~) olduğuna ..*oy birliği*..... (oybirliği/~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Prof. Dr. Neslihan SAM
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğretim Üyesi Alper BİLGİLİ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Üye
Dr. Öğretim Üyesi Yasemin KAYA
Bursa Uludağ Üniversitesi

21/06/2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kentleşme Sürecinde Hemşehri Derneklerinin Rolü: Bursa Örneği” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

27.05.2019

Adı Soyadı: Tuğçe GÖK

Öğrenci No: 701215013

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 27/05/2019

Tez Başlığı / Konusu: "Kentlileşme Sürecinde Hemşehri Derneklerinin Rolü: Bursa Örneği"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam -116- sayfalık kısmına ilişkin, 23/05/2019 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

(Tarih ve İmza)

27.05.2019

Tuğçe GÖK
Gök-

Adı Soyadı: Tuğçe GÖK
Öğrenci No: 701215013
Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Y. Lisans Doktora

Danışman
Prof. Dr. Neslihan SAM
27.05.2019

Neslihan SAM

ÖZET

Yazar adı ve Soyadı : Tuğçe GÖK
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bilim Dalı : Kentleşme ve Çevre Sorunları
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xiii + 116
Mezuniyet Tarihi : 21/06/2019
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Neslihan SAM

KENTLİLEŞME SÜRECİNDE HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN ROLÜ: BURSA ÖRNEĞİ

Bu çalışmada, kentleşme sürecinde hemşehri dernekleri üyelerinin sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal yaşama uyumları analiz edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, “kentleşme”, “kentlileşme” ve “göç” kavramları incelenmektedir. İkinci bölümde, hemşehrilik kavramı, hemşehri dernekleri ve bu derneklerin ortaya çıkış nedenleri açıklanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise; araştırmanın örneklemini oluşturan Bursa’da kentleşme süreci genel olarak değerlendirilmekte ve Bursa ölçeğinde hemşehri derneği üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının tespit edilebilmesi amacı ile 24 dernek üyesi ile gerçekleştirilen “yarı yapılandırılmış görüşme” bulguları yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda, Bursa’daki hemşehri derneklerinin, üyelerinin sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamlarına ne derece etki ettiği konusu tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kentlileşme, Göç, Hemşehrilik, Hemşehri Dernekleri, Bursa.

ABSTRACT

Name and Surname : Tuğçe Gök
University : Bursa Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Political Science and Public Administration
Branch : Urbanization and Environmental Problems
Degree Awarded : Master
Page Number : xiii + 116
Degree Date : 21/06/2019
Supervisor : Prof. Dr. Neslihan SAM

THE ROLE OF THE FELLOW-CITIZEN ASSOCIATIONS

IN THE PROCESS OF BEING URBANIZED: THE CASE OF BURSA

In this thesis, the adaptations of the members of the fellow-citizen associations to socio-cultural, economic and political life are tried to be analyzed in the process of being urbanized. In the first chapter of the thesis, the concepts of “urbanization”, “being urbanized” and “migration” are investigated. In the second chapter, the concept of fellow-citizenship, fellow citizen associations and the reasons for the emergence of these associations are explained. In the third chapter; the urbanization process of Bursa which constitutes of the sample of the study is generally evaluated and the findings of the semi structured interview which is carried out by twenty-four members of the association on the scale of Bursa take part in the study. As a consequence of the thesis, the extent to which the fellow-citizen associations in Bursa affect socio-economic, cultural and political lives of their members are discussed.

Keywords: Urbanization, Being Urbanized, Migration, Fellow-Citizenship, Fellow-Citizen Associations, Bursa.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim ve hemşehri dernekleri üyelerinin sosyo-kültürel uyumları hakkındaki tez çalışmam boyunca beni bilgi ve tecrübesiyle yönlendiren, yüreklendiren, destekleyen ve bana moral veren danışmanım Prof. Dr. Neslihan SAM' a emeği ve göstermiş olduğu sabırdan dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Tez konumun ana temasını oluşturan hemşehri dernekleri üyelerine ulaşmam konusunda aracı olan Bursa Kent Konseyi Başkan Yardımcısı olan M. Lütfi TAŞÇI' ya, 2013 yılında kurulan Bursa İl Dernekleri Federasyonu'nun Başkan Vekili olan ayrıca Afyonkarahisarlılar Derneği Başkanlığı'nı da yürüten Recep YILDIRIM' a yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Burada tek tek ismini saymadığım, görüşme önerimi kabul ederek araştırmama katkıda bulunan bütün hemşehri derneği üyelerine de teşekkür ederim.

Ayrıca bütün yaşamım ve eğitimim boyunca maddi ve manevi desteğinden dolayı aileme ve eğitim hayatımda hep yanımda olan, okuduğumu gördükçe benimle gururlanan anneannem Şerife YALÇIN' a verdikleri destekten dolayı minnet borçluyum.

Tuğçe GÖK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	i
YEMİN METNİ.....	ii
İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME, KENTLİLEŞME VE GÖÇ

1. KENTLEŞME.....	3
2. KENTLEŞMEYİ DOĞURAN NEDENLER.....	5
2.1. EKONOMİK NEDENLER.....	5
2.2. TEKNOLOJİK NEDENLER.....	6
2.3. HUKUKSAL NEDENLER.....	7
2.4. SOSYO- PSİKOLOJİK NEDENLER.....	8
3. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME.....	9
3.1. İTİCİ ETMENLER.....	12

3.1.1. Nüfus Artışı.....	13
3.1.2. Tarımsal Kesimde Değişmeler.....	13
3.2. ÇEKİCİ ETMENLER.....	14
3.3. ARACI (İLETİCİ) ETMENLER.....	15
4. KENTLEŞME SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	16
5. KENTLİLEŞME	18
6. GÖÇ VE GÖÇÜN NEDEN OLDUĞU TOPLUMSAL SORUNLAR.....	22
6.1. GÖÇ.....	22
6.1.1. İç Göç.....	25
6.1.2. Dış Göç.....	26
6.2. GÖÇ OLGUSUNUN NEDEN OLDUĞU TOPLUMSAL SORUNLAR.....	27
6.3. GÖÇ VE GECEKONDULAŞMA.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

HEMŞEHRİLİK VE HEMŞEHRİ DERNEKLERİ

1. HEMŞEHRİLİK KAVRAMI.....	34
2. HEMŞEHRİ DERNEKLERİ.....	36
3. HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİ DOĞURAN NEDENLER.....	37
3.1. SOSYO KÜLTÜREL NEDENLER.....	39
3.2. EKONOMİK NEDENLER.....	41
3.3. SİYASAL NEDENLER.....	43
4. HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN AMAÇLARI.....	44
5. HEMŞEHRİ DERNEKLERİNDE DAYANIŞMA.....	47
5.1. KONUT KONUSUNDA HEMŞEHRİ DAYANIŞMASI.....	47
5.2.İŞ KONUSUNDA HEMŞEHRİ DAYANIŞMASI.....	48

5.3. HEMŞEHRİLER ARASINDA SOSYAL DAYANIŞMA.....	48
6. HEMŞEHRİLİK VE KENT KÜLTÜRÜ.....	49
7. TÜRKİYE’DE DERNEKLERİN DAĞILIMI.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURSA’DA KENTLİLEŞME SÜRECİNDE HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN ROLÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1.BURSA’NIN KENTLEŞME SÜRECİNİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ.....	58
1.1. BURSA’DA KENTLİLİK BİLİNCİ VE AİDİYET.....	62
1.2. BURSA’DAKİ HEMŞEHRİ DERNEKLERİ.....	63
2.BURSA’DA HEMŞEHRİ DERNEKLERİ ÜYELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL UYUMLARININ TESPİT EDİLMESİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA.....	67
2.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	67
2.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	68
2.3. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	70
2.3.1. Hemşehri Derneklerinin Kuruluş Amacı.....	70
2.3.2. Hemşehri Derneklerinin Üye Profili.....	72
2.3.3. Kadın ve Gençlerin Dernekteki Yeri.....	73
2.3.4. Dernek Üyelerinin Yoğunlukta Olduğu İlçeler.....	74
2.3.5. Dernek Üyelerinin Bursa’ya Geliş Nedeni.....	76
2.3.6. Hemşehri Derneklerinin Üyelerin Sosyal Uyumlarına Etkisi.....	77
2.3.7. Hemşehri Derneklerinin Üyelerin Serbest Zaman Değerlendirmesindeki Rolü.....	79
2.3.8. Hemşehrilerin Derneğe Üyeliği ve Katılım Durumu.....	80

2.3.9. Hemşehri Derneklerinin İstihdam Üzerindeki Rolü.....	82
2.3.10. Hemşehri Derneklerinin Üyelerin Siyasal Yaşama Katılımındaki Etkisi....	84
2.3.11. Hemşehri Derneklerinden Beklenen Öncelikli Faaliyetler.....	85
2.3.12. Hemşehri Derneklerinin Bölge Kültürünün Tanıtılmasında Sağladığı Katkı.....	87
2.3.13. Hemşehri Derneklerinin Bir Araya Gelerek Oluşturduğu Ticari Girişimler.....	88
2.3.14. Dernek Giderlerinin Karşılama Biçimi.....	89
2.3.15. Hemşehri Derneklerinin Yaptırım Gücü ve Geleceği.....	90
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA	96
EKLER.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	116

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Bölgelere Göre Faal Dernek Sayısı.....	53
Tablo 2: Hemşehri Derneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı.....	54
Tablo 3: Yıllara Göre Bursa Nüfusu.....	59

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1: Türkiye’de Dernek Üyesi Dağılımı	55
Şekil 2: Türkiye’de Dernek Organlarına Seçilen Üyelerin Yaş Aralığı.....	55
Şekil 3: Türkiye De Dernek Organlarına Seçilen Üyelerin Cinsiyet Bilgileri.....	56
Şekil 4: Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayısı	57
Şekil 5: Bursa İlinde Derneklerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı.....	65
Şekil 6: Bursa İline Göre Dernek Üyesi Dağılımı	66

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.md.	Adı Geçen Madde
a.g.tb.	Adı Geçen Tebliğ
a.g.tz.	Adı Geçen Tez
a.y.	Aynı yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
Bkz.	Bakınız
bkz. aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
ed.	Editör
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
m.	Miladî
md.	Madde
nu.	Numara
p.	Page
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
ty.	Basım tarihi yok
v. dğr.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
Vol.	Volume
Vs.	Vesaire
t.y.	Yayın tarihi yok
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Kentleşme, bir değişimi ve süreci içeren devingen bir kavramı ifade etmektedir. Kentleşme olgusu, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bir yandan kırsal kesimde verimlilik artışına paralel olarak tarımsal yapı değişime uğrarken, diğer yandan kırsal alanlardan kentsel alanlara nüfus aktarımı gerçekleşmektedir. Kentleşme aynı zamanda bir toplumsal değişim ve biçimlenme sürecini de kapsamaktadır. Bu değişim içerisinde insan ilişkileri yeniden düzenlenirken, ilişkiler çıkar dengesine dayalı olarak kurulmaktadır. Böylece kırsal kesimden kente göçenlerde bir “kentlileşme” süreci başlamaktadır.

Kentlileşme, kentleşmenin “uyum” ve “bütünleşme” sürecini ifade etmektedir. Kent yaşamında toplumsal bütünleşme, bireylerin kent yaşamındaki “işbölümü” içerisinde yer almalarının yanı sıra bu konuma uyan ve işlevsel tamamlamayı gerçekleştiren “kültüre” sahip olmaları ile olanaklı hale gelmektedir. Toplumsal bütünleşmenin bu iki unsurundan birinin eksikliği kentle bütünleşme yerine düzensizliğe yol açabilmektedir. Bireyler kente tutunma, iş bulma ve barınma sorununa çözüm bulmak için dayanışmaya, kendinden olduğunu bildiği gruplara yönelmektedir. Bu noktada etkin bir sivil toplum kuruluşu olarak “hemşehri dernekleri” ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada, “bireylerin kentli olma statüsüne geçişinin belli aşamalar ile gerçekleştiği kabulünden hareketle”, kentlileşme sürecinde hemşehri derneklerinin rolü ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve Bursa ölçeğinde hemşehri derneği üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının tespit edilebilmesi amacı ile bir araştırma yapılmıştır. “Bursa’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması” dışında özellikle hemşehri derneği üyelerinin düşüncelerini aktaran ve görüşme yöntemine yer veren bir çalışmanın bulunmaması, araştırmanın gerçekleşmesinde büyük bir etken olmuştur.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, hemşehri derneklerinin kentlileşme sürecindeki rolünden hareketle; Bursa’ya farklı kentlerden göçle gelen bireylerin sosyo-kültürel uyumlarının ve bu süreçte hemşehri derneklerinin ne derece etkin olduğunun tespit edilmesidir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

“Kentleşme, Kentlileşme ve Göç” başlıklı birinci bölümde; “kentleşme” kavramı ile kentleşme nedenleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, Türkiye’de kentleşme süreci, “kentlileşme” ve “göç” kavramları ele alınmıştır.

“Hemşehrilik ve Hemşehri Dernekleri” başlıklı ikinci bölümde; hemşehrilik kavramı, hemşehri derneklerinin ortaya çıkış nedenleri, amaçları, dayanışma türleri, hemşehrilik ve kent kültürü ilişkisi ile Türkiye’de derneklerin dağılımı incelenmiştir.

“Bursa’da Kentleşme Sürecinde Hemşehri Derneklerinin Rolü Üzerine Bir Araştırma” başlıklı üçüncü bölümde ise; araştırmanın örneklemini oluşturan Bursa’da kentleşme süreci genel olarak değerlendirilmiş ve Bursa ölçeğinde hemşehri derneği üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının tespit edilebilmesi amacı ile “yarı yapılandırılmış görüşme” yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen araştırma ve bulguları yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTLEŞME, KENTLİLEŞME VE GÖÇ

1. KENTLEŞME

Kentleşme kavramı, pek çok sosyal bilimci tarafından çok çeşitli anlamlar ifade edecek şekilde tanımlanmaktadır. Her tanım kentleşmenin değişik boyutlarını ön plana çıkartmaktadır.

Tekeli, yapısal değişmeye işaret eden bir “iç göç hareketinden” söz etmektedir. Bu iç göçle yaşamlarını, köylerde sürdürenlerin bu yaşam yerlerinden koparak kentlerde tarım dışı işlerle hayatlarını kazanarak yaşamaya başladıklarına işaret etmektedir. Kentleşme ile tek yönlü bir yer değiştirmenin yanında toplumsal bir dönüşüm de gerçekleşmektedir.¹ Keleş'e göre, kentleşmenin dar anlamı, “kentlerde yaşayan nüfusun artması” olarak ifade edilmektedir. Ancak kentleşmenin sadece bir nüfus hareketi olarak görülmesi yanıltıcı olmaktadır.² Geniş anlamıyla kentleşme; “*sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşturulan kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci*” olarak tanımlanmaktadır.³

Bu bağlamda kentleşme, “toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişmelerin bir bütün olarak gerçekleştiği süreci” yansıtmaktadır. Kentleşme, “özgün bir yerleşme biçimi, yerel örgütlenme, toplumsal tabakalaşma, uzmanlaşma, kurumsallaşma, sosyo-ekonomik ve kültürel değişime yol açan bir nüfus yoğunluğu olarak” da tanımlanmaktadır.⁴ Dolayısı ile kentleşme sadece bir nüfus birikimi olarak görülmemektedir. Belli kentlere nüfusun toplanması olayından çok daha fazlasını içermektedir.⁵

Kentleşme sürecinde kentlerin sadece ekonomik görünümünün değişmediği, aynı zamanda kent yaşamı ve kültürünün temel dokusunun farklılaştığı da görülmektedir.⁶ Bu bağlamda Sencer'in bakış açısına göre; kentleşmeyi ilk olarak demografik bir olgu olarak değerlendirmek gerekmektedir. Kent nüfusunun büyümesi doğal artış ve göç olgusuyla

¹ İlhan Tekeli, *Göç ve Ötesi*, 2.b., İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015, s. 49.

² Ruşen Keleş, *Kent Bilim İlkeleri*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1976, s. 31.

³ Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası*, 13.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2013, s. 31.

⁴ Niyazi Can, “Örgütlenme Gereksinimi ve Önemi”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt:27, Sayı:125, 2002, ss. 74-78.

⁵ S. Kemal Kartal, *Kentleşme ve İnsan*, Ankara: TODAİE Yayınları No: 175, 1978 s. 6.

⁶ Ömer Laçiner, “Kentlerin Dönüşümü ve Yeni Kentlilik Bilinci”, Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kente Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, s. 63.

sağlanmaktadır. İkinci olarak kentleşme, ekonomik kesimler arası bir nüfus aktarımı ya da farklı kesimlerin nüfus içindeki payında değişimin gerçekleşmesine bağlanmaktadır. Kentleşme ile nüfus tarımdan, endüstri ve hizmet sektörüne kaymaktadır. Kentsel iş-güç biçimlerinin ekonomide etkinlik kazandığı aşama oluşmaktadır. Üçüncü olarak kentleşme, bir toplumsal değişme, yeni bir şekillenme sürecini yansıtmaktadır.⁷

Bu süreçte bireyler sosyal hareketlilik içinde yetenek ve başarıları ölçüsünde yüksek statülere ulaşma imkânı elde etmektedir. Ekonomi serbest piyasa doğasına uygun üretken hale gelip, teknolojik ilerlemeler, üretimin ulusal ve uluslararası piyasalara yönelik olmasını sağlamaktadır. Uzmanlaşma artmakta, eğitimin kentte yaşayan tüm yurttaşlar için ulaşılabilir duruma geldiği kent hayatı oluşmaktadır. Tüm bunlar yeni kentleri, sanayi toplumunun kentlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu kentlerin inşa edilme süreci de kentleşme olgusu ile açıklanmaktadır.⁸

Kentleşme ile birlikte toplumsal hayatta gözle görülür pek çok değişiklikler dikkat çekmektedir. İlişkiler farklılaşmakta, roller çeşitlenmektedir. Kentleşmenin birey üzerinde göz ardı edilemeyecek sosyolojik etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler arasında; “aidiyet duygusunun gelişmesi”, “kendini kabul ettirme” ve “kentle uyum sağlama” yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında kentleşme, göç eden bireylerin kent karakterini özümseyebilme sürecini yansıtmaktadır.⁹

Köyden kente göç edenler, köy ortamındaki toplumsal ilişkileri bulamazsa kentte bir kuralsızlık ve yabancılaşma yaşanmaktadır. Bunu ortadan kaldırmanın iki yolu bulunmaktadır. Birincisi, köy ilişkilerini kente taşımak, ikincisi ise; köydeki ilişkileri kentteki kendi köylüleri, akrabaları ve hemşehrileri ile girdikleri ilişkilerle gidermek ve “biz” duygusunun devamını sağlamaktır.¹⁰

Sonuç olarak, kentleşmenin sadece kentlerin sayısının artışı olmadığı, ekonomik bakımdan büyüyen kentlerin bölgesel, ulusal ve kültürel boyutlarda ilişkileri organize etmekte olduğu görülmektedir.¹¹ Yani kentleşmeyi doğuran nedenler; toplumsal yaşamdaki

⁷ Yakut Sencer, *Türkiye’de Kentleşme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, ss. 2-4.

⁸ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, 3.b., Isparta: Fakülte Kitabevi, 2006, s. 64.

⁹ Hande Suher, “Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları”, *Türkiye’de Kentleşme*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi-7, (y.y.), (t.y.), s. 10.

¹⁰ Şaban İnat, *Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Hemşehri Dernekleri ve Kentlileşme Süreci (Antalya Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 30.

¹¹ Bal, a.g.e., s. 60.

farklılık, çeşitlilik, yoğunluk, karmaşıklık, yabancılaşma, benzeşme ve toplumsallaşma kavramları ile açıklanmaktadır.

2. KENTLEŞMEYİ DOĞURAN NEDENLER

Kentleşmenin pek çok nedeni bulunmaktadır. Sanayi ve teknolojiadaki gelişmeler, ülkenin siyasi yapısı ve sosyo-kültürel unsurlar bu nedenler arasında sayılabilmektedir.¹² Bu bağlamda kentleşme nedenlerini “ekonomik”, “teknolojik”, “hukuksal” ve “sosyopsikolojik” nedenler olarak 4 başlıkta incelemek mümkündür.

2. 1. EKONOMİK NEDENLER

Kentleşme bir ekonomik olgu olarak ele alındığında, tarımsal üretimin yerini diğer üretim türlerinin aldığı bir değişimi ifade etmekte, maliyetlerin yüksek seyrettiği külfetli bir sürecin başlangıcı olduğu görülmektedir.¹³ Bu süreç toplumu, tarımsal-kırsal alışkanlıkları bırakıp yerine kentsel rolleri benimsemeye zorlamaktadır. Ortaya çıkan teknik buluşlar sanayileşen toplumun kültürel, sosyal, ekonomik yapısını etkilemektedir.¹⁴ Traktör, biçerdöver vb. araçların tarımda kullanılmaya başlanması nüfusun tarım dışına itilmesi sonucunu beraberinde getirmektedir.¹⁵ Kişi başına düşen tarımsal gelirin azalması, olumsuz giden mevsim şartları ve toprak mülkiyeti sorunları da kentlere göçü tetiklemektedir.

Tarımda modern üretim araçlarının kullanılması, makinenin tarıma girmesi ile tarımsal üretim sürecinin aşamalarında geleneksel yöntemler terk edilmektedir. Beraberinde üretimi etkileyen yeni girdilerin artan oranda kullanılması, tarımda gereksinim duyulan insan gücü miktarını azaltmaktadır.¹⁶ Geleneksel yapıdaki değişim,¹⁷ toprak mülkiyetinin orantısız dağılımı ve miras yoluyla toprakların parçalanması, nüfusu kente göç etmeye zorlamaktadır.¹⁸ Tarımda yaşanan bu kapitalistleşme süreci, modern tarım işletmelerinde üretimi arttırmakla birlikte işgücü açığını da ortaya çıkartmaktadır. Ortaya çıkan bu açık, nüfusu iş olanaklarının fazla olduğu kentlere yöneltilmektedir.¹⁹

¹² Erol Kaya, *Kentleşme ve Kentlileşme*, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2003, s. 95.

¹³ Mehmet Özel, “Kentsel Gelişme ve Kentleşme Sürecinde Niğde”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2005, s. 136.

¹⁴ Haydar Karabey, *Kent Olgusu*, İstanbul: Kent Basımevi, 1980, s. 34.

¹⁵ Kartal, *Kentleşme ve İnsan*, s. 7.

¹⁶ Rüstem Erkan, *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, 3.b., Ankara: Bilim Adamı Yayınları, 2010, ss. 73-74.

¹⁷ Rana A. Aslanoğlu, *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa: Asa Kitabevi, 1998, s. 39.

¹⁸ Kartal, *Kentleşme ve İnsan*, s. 7.

¹⁹ Erkan, a.g.e., ss. 73-74.

Kentlerde zamanla ortaya çıkan uzmanlaşma ile büyük çaplı üretim imkânı kolaylaşmakta, üretim sürecinin parçalara ayrılmasına sebep olmaktadır. Bu da ekonomik üretim elemanlarının kentlerde daha kolay ve ucuza bulunması olasılığını yükseltmektedir. Zamanla kentler yetenekli ve nitelikli elemanların kolay bulunabileceği mekânlar haline dönüşmektedir.²⁰ Yoğun göç alan kentlerin ekonomik durumu incelendiğinde yatırımların da bu kentlerde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Dolayısıyla kentler ekonominin nabzının attığı kalbe benzetilmektedir.²¹ Özellikle göç alan bu kentlerin tarım dışı ekonomik faaliyetlerde uzmanlaşmış bölgeler olduğu dikkat çekmektedir. Kır ve kent ekonomisi arasında dengesizliğin varlığına işaret edilmektedir.²² Yaşanan gelir dağılımındaki dengesizlik, sosyal tabakalaşmanın artması, toplum hayatındaki çözülme ve intibaksızlık, kentleşmenin ekonomik yansımasını göstermektedir.²³ Sonuç olarak kırsal nüfusun kentlere itildiği görülmektedir.

2.2. TEKNOLOJİK NEDENLER

Ulaşım ve haberleşme teknolojisindeki yenilikler, kentleşmenin önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ülkeler, bölgeler hatta kentler arasında gelişmişlik düzeyinin farklılaşması,²⁴ yeniliklerin artması ve yaygınlaşması, kente göçü kolaylaştırmaktadır. Teknolojik gelişmeler sayesinde bireyler arasında kurulan ilişkiler var olan bütün sınırları kaldırmaktadır. Bunun sonucunda da kent hayatının artlarından haberdar olma imkânı elde edilmektedir.²⁵

Sanayi devrimi ile ortaya çıkan teknolojik yenilikler, düşük maliyetli üretimde tahmin edilmedik oranda artışları doğurmaktadır. Peşi sıra kurulan sanayi tesisleri ile karşılaşmaktadır. Bu tesisler üretilen malların satış noktalarına, ulaşımın kolay olması bakımından kentlere kurulmaktadır. Kentlerde kurulan bu tesisler işgücü talebi doğurmaktadır. Bu talebin kentlerde karşılanamayan kısmı yoğun nüfus akınlarına neden

---

²⁰ Ruşen Keleş, *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, 2.b., İstanbul: Cem Yayınevi, 2015, s. 27-28.

²¹ Erman Yıldız, Rukuye Aylaz, Gülsen Güneş, "Kentleşme ve Ruh Sağlığı: Uluslararası Literatürün Gözden Geçirilmesi", *II. Uluslararası Şehir, Çevre ve Sağlık Kongresi Tam Metinler Kitabı*, 16-20 Nisan 2018, s. 493.

²² Ercan Tatlıdil, *Kentleşme ve Gecekondu*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:47, 1989, s. 11.

²³ İhsan Sezal, *Şehirleşme*, Ankara: Ağaç Yayınları, 1992, s. 74.

²⁴ Fatih Çelik, "Türkiye'de İç Göçler: 1980-2000", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:22, 2007, s. 92.

²⁵ Mırgırdiç Margosyan, "Homo Homini Yopus!", Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, s.120.

olmaktadır. Sanayinin gelişmesi yeni iş kollarının oluşması ve artmasını tetiklemektedir.²⁶ Kent ekonomisi içerisinde kırsal alana kıyasla uzmanlaşmış kalifiye elemanlar zamanla kendini göstermektedir. Ortaya çıkan bu uzmanlaşma, kırsal alanda icra edilen pek çok zanaatın ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Bu meslekleri icra edenler işsiz kalmaktadır.²⁷

Teknolojik yenilikler ulaşım ve iletişim alanında da kendini göstermektedir. Ulaşım tekniklerindeki gelişmeler kentleşme sürecini etkilemektedir. Ulaşımın kolaylaşması ile sadece çevresi için üretim yapan sanayi kentleri zamanla büyük ticaret merkezleri haline dönüşmektedir.²⁸ Bireylerin birbirinden etkilenmesinin²⁹, yoğun üretimin yapıldığı bu sanayi kentlerinde etkili bir örgütlenmeyi geliştirdiği görülmektedir.³⁰

İletişim teknolojisindeki ilerlemeler ve bu örgütlenme de yeryüzündeki uzaklık kavramını ortadan kaldırmaktadır.³¹ Bu durum ekonominin nabzının attığı merkezlere nüfusun niçin yöneldiğini açıklamaktadır. İletişimde yaşanan gelişmeler kent hayatı koşullarının, kırsal kesime ulaşması ile köylü nüfusa bir seçim yapma olanağı sunmaktadır.

2.3. HUKUKSAL NEDENLER

Çeşitli düzeylerde verilen siyasal haklar, uluslararası ilişkilerde kentleşmeyi özendirici nitelik taşıyabilmektedir. Gezme, yerleşme ve ticaret özgürlüklerini kısıtlayan yasakların kaldırılmasının kentleşme üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Üstelik kimi kentlere siyasal kararlarla başkent olma statüsü verilmektedir. Bazı bölgelerin de ekonomik anlamda serbest ticaret bölgesi ilan edilmesi kentleşmeyi hızlandıran etkenler olmaktadır.³² Türkiye’de Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti adı altında anayasal güvencenin, *Madde 23: “Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir”*³³ ifadesi ile sağlandığı görülmektedir.

Cumhuriyet’in kurulduğu yıllardan bu yana hukuksal zeminde uygulanan sanayileşme, ulaşım, eğitim ve dış ilişkiler konularında benimsenen ve desteklenen politikaların kentleşme üzerinde ciddi etkileri olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan sanayi kuruluşlarının, ülkenin çeşitli bölgelerine dağıtılması ve izlenen

---

²⁶ Kaya, a.g.e., ss. 97-98.

²⁷ Ali Rıza Özdemir, H. Mehmet Taşçı, “Kentleşme Ve Kentsel İstihdam, Ekonomik Büyüme İçin Önemli Bir Potansiyel Midir?”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 155, Temmuz-Aralık 2008, s. 69.

²⁸ Erkan, a.g.e., ss. 75-76.

²⁹ Özcan Erdoğan, “Kentsel Yaşam ve Yozlaşma”, *ABMYO Dergisi*, Sayı: 41, 2016, s. 18.

³⁰ Aslanoğlu, a.g.e., s. 42.

³¹ Keleş, *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, s. 43.

³² Erkan, a.g.e., s. 76.

³³ Ümit Kaymak, *2709 Sayılı 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, İstanbul: Kuram Kitap, 2017, s. 38.

demir yolu politikasının da nüfusun belli başlı kentlerde sıkışmasına engel olmak maksadıyla yapıldığı görülmektedir.³⁴

2.4. SOSYO-PSİKOLOJİK NEDENLER

Sosyal ve kültürel faktörler, ülke içinde kent ve kır hayatının yaşam düzeylerinin karşılaştırılması ve farklılıkları göstermede kullanılmaktadır. Ayrıca bir sosyal kalıptan diğer bir sosyal kalıba geçiş sürecini ifade etmektedir.³⁵

Kentler, kırsal kesime göre birçok olanağa sahip bulunmaktadır. Kentlerin hissettirdiği özgürlük, daha geniş bir kümeye sahip olma duygusu, kentli olmanın gururu, eğitim, sağlık, sosyal yaşam gibi olanakların çekici özelliği kırsal kesimden kente göçü teşvik etmektedir.³⁶ Dolayısı ile kentleşme³⁷ göçmenler için toplumsal açıdan bir çeşit yükselme fırsatı olarak görülmektedir.³⁸

Göç edilen kentin beklentilere cevap verebilecek nitelikte olması durumunda, önceden gitmiş bir tanıdık, büyük ya da akrabasının bulunması da bu yolda örnek alınıp cesaret vermektedir. Kartal'ın, kentleşmenin sosyal ve kültürel yönünü görebilmek adına göçmenlerden aldığı cevaplarda; “*kente gelip okutmak, çocukların kentte bir iş sahibi olmasını sağlamak, çocukların kent yaşamına küçük yaşta alışmasını sağlamak, kız çocuklarının köyde evlenip kalmasını önlemek için küçük yaşta kente götürmek, köydeki geçimsizliklere (kan davası vb.) karşı tedbirli olmak*” gibi çeşitli sosyolojik nedenlerin sıralanmakta olduğu görülmektedir.³⁹

Kentleşme, geleneksel yapının hâkim olduğu mekânlarda karmaşık bir düzenin ve değişimin görüldüğü gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de karşılığı bulunan ve giderek hızlanan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁰

---

³⁴ Kartal, *Kentleşme ve İnsan*, s. 8-9.

³⁵ Aziz Yıldırım, *Kentleşme Ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerinde Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 12.

³⁶ Erkan, a.g.e., s. 77.

³⁷ Sanem Özen Turan, Ali İhsan Kadioğulları, Alkan Günlü, “Spatial and Temporal Dynamics of Land use Pattern Response to Urbanization in Kastamonu”, *African Journal Of Biotechnology*, Vol: 9 (5), February 2010, p.646.

³⁸ Kaya, a.g.e., s. 101.

³⁹ Kartal, *Kentleşme ve İnsan*, ss. 50-51.

⁴⁰ Sencer, *Türkiye’de Kentleşme*, s. 36.

3. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME

Ekonomik yapıdaki değişim ve toplumsal düzeydeki farklılaşma, yeni yaşam formu sunan kentlerde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye gibi göçün nedeninin sanayinin gelişmiş olmasından ziyade tarımsal alanda yaşanan değişimlerden kaynaklandığı ülkelerde dengesiz kentleşmenin oluşması kaçınılmaz olmaktadır.⁴¹

Cumhuriyetin kurulduğu yıllar ile II. Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllar arasında kentleşmedeki hafif canlılığın devlet eliyle kurulan temel sanayi kuruluşlarına dayandırıldığı görülmektedir.⁴² Türkiye'de kentleşme süreci, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanmaya başlanılmış olup; kentli nüfus oranının 1945'lerde % 20'lerden, 2000'lerde % 80'lerin üzerine çıkması söz konusudur.⁴³ 2007 yılında ülke nüfusunun 70.586.256 olduğu ve nüfusun % 70,5'inin il ve ilçe merkezlerinde toplandığı görülmektedir.⁴⁴ 2016 TÜİK verilerinde, Türkiye'de il ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı % 92,3 iken, bu oranın 2017'de % 92,5 olduğu ifade edilmektedir. Yine aynı veriler belde ve köylerde yaşayanların oranının % 7,5'lerde olduğunu göstermektedir.⁴⁵

Türkiye'de II. Dünya Savaşı öncesinde nüfusun kırdaki tutulması yönünde çalışmaların da bulunduğu görülmektedir. Kırdaki çalışan nüfusun kentleşmesinin sorun yaratacağı düşünülmektedir. Bu nedenle de Zonguldak Kömür Madenleri ile Karabük Demir ve Çelik İşletmeleri'nde görüldüğü üzere köyde yaşayan işçi kategorisi korunmaya çalışılmaktadır. Ancak Türkiye hızlı kentleşme olgusuyla karşılaştığında yetkililerin bu olguyla ilişki kurmak konusunda hazırlıksız yakalandığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kent planlamasının bir harita mühendisliği pratiği olarak görülmesinden vazgeçilmektedir. Çıkarılan Belediyeler ve Umumi Hıfzıssıhha Kanunları ile kent planlaması yapılması zorunlu hale gelmektedir.⁴⁶

Türkiye'deki kent sayısını yansıtan verilere bakıldığında sürekli artış içinde olduğu görülmektedir. Sayısal verilere göre; "1927'de 66 olan kent sayısı, 1950'de 102'ye, 1960'da 147'ye, 1970'te 238'e, 1980'de 320'ye, 1985'de 380'e, 1990'da 424'e ve 1997'de 453'e

⁴¹ İnan Özer, *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişim*, Bursa: Ekin Kitabevi, 2004, s. 50.

⁴² Keleş, *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, ss. 60-62.

⁴³ Tekeli, *Göç ve Ötesi*, s. 50.

⁴⁴ Esra Çelebi Zengin, "Kent ve Kentleşme Sarmalında Türkiye", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20/1, 2018, s. 93.

⁴⁵ <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587> 30.04.2018.

⁴⁶ Tekeli, *Göç ve Ötesi*, ss. 98-99.

yükselmektedir. Bu sayı 2000 yılına gelindiğinde 470'i geçmekte, 2010 yılında ise 528'e varmaktadır". Kentsel nüfusun kent sayısından daha hızlı artmakta olduğunu gösteren verilere bakıldığında ise; "1935'de 33.000 olan ortalama kent büyüklüğü, 1960'da 47.612'ye, 1970'de 49.312'ye, 1985'de 67.866'ya, 1990'da 74.219'a, 1997'de 86.816'ya, 2000 yılında ise 88.500'e yükselmektedir. 2010 yılına gelindiğinde bu rakamın 97.242'yi bulduğu" ⁴⁷ görülmektedir. 1927-2016 arasında kent nüfusunun ise, ortalama 3,3 milyondan 2016 yılında 73,6 milyona ulaşmış olduğu ifade edilmektedir. Bu da kent nüfusunun ortalama 22 kat artmış olduğunu göstermektedir. ⁴⁸ Sencer, bu durumu "kentleşme hareketinin temelinde göçlerin yer aldığı" tezi ile açıklamaktadır. Kentli nüfus artışının temelini kır nüfusunun emilmesine dayandırmaktadır. ⁴⁹

Kentsel nüfus bölgesel olarak değerlendirildiğinde; "Marmara Bölgesinde nüfusun % 91'inin, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ise, sırasıyla % 53,4, % 55,5 ve % 68,5'inin kentlerde yaşamakta olduğu görülmektedir. Kentleşme hareketinin yüksek seyrettiği bölgelerde gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğu, düşük olan bölgelerde ise gelişmişlik düzeyinin düşük seviyede kaldığı" sonucuna varılmaktadır. ⁵⁰ Dikkat çeken önemli nokta, hemen her bölgede kentsel nüfusun ekonomik gücü ile orantılı olmakla birlikte, bölgesel merkez niteliği taşıyan kentlerin ortaya çıkmasıdır. İç Anadolu'da, 1923'de başlayan kentsel gelişmede Ankara'ya, Konya, Eskişehir ve Kayseri'nin eklendiği; Güneydoğu Anadolu'da, Gaziantep; Akdeniz Bölgesi'nde, Adana'dan sonra Mersin, Tarsus, İskenderun; Ege Bölgesi'nde, İzmir, Denizli, Manisa; Marmara Bölgesi'nde ise, tarihsel ve ekonomik birikimi ile İstanbul'un daha yoğun nüfus akımına uğradığı görülmektedir. ⁵¹

Göç hareketinin ilk adımları 1950'ye kadar çok yavaş gerçekleşmiş olmakla birlikte kent nüfusunun, ⁵² 1950'den sonra özellikle kırsal alanlardaki yapısal dönüşümlerden kaynaklanan çözülmenin kentlere yönelik yoğun göçlere neden olması sonucunda arttığı görülmektedir. ⁵³ Bu yıllarda kentleşmenin hızlanmasının nedeni olarak yalnızca

⁴⁷ Keleş, *Kentleşme Politikası*, s. 62.

⁴⁸ <http://www.cografyabilimi.gen.tr/turkiyede-kir-sehir-nufusu/> 30.04.2018.

⁴⁹ Sencer, a.g.e., s. 70.

⁵⁰ Keleş, *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, s. 66.

⁵¹ Şevket Işık, "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri", *Ege Coğrafya Dergisi*, (14) 2005, İzmir, ss. 57-71.

⁵² Ahmet İçduygu, *Kentler Ve Göç, Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri*, 1.b., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 12.

⁵³ Ertuğrul Güreşçi, "Türkiye'de Kentten – Köye Göç Olgusu", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı:1, 2010, s. 78.

makineleşme değil, hızla yaşanan toplumsal değişim süreci de gösterilmektedir.⁵⁴ İlk sıçramanın gerçekleştiği 1950-1955 döneminde, Türkiye'nin Marshall Planı'ndan yararlanmasına olanak verilmesi üzerine tarımda hızlı makineleşmenin yaşanmasının, kır nüfusunun göç etmesinde ciddi rolü olduğunun unutulmaması gerekmektedir.⁵⁵

Kentleşme sürecinin 1950'den sonra hızlanması ve geçmiş yıllara göre daha geniş bir alana nüfus etmesinde sosyal ve ekonomik yapıda ortaya çıkan gelişmelerin belirleyici olduğu görülmektedir. 1950 yılı nüfus sayımına göre, ülke nüfusunun % 75'inin kırsal alanlarda, % 25'inin de kentlerde yaşadığı görülmektedir. Tarımsal kesimde yaşanan değişimler, bu kitlenin yer değiştirme kararını önemli ölçüde şekillendirmektedir.⁵⁶ Kaynağını kırsal alanın itici faktörlerinden ve kentlerin çekici özelliklerinden alan hızlı kentleşme süreci ile nüfusta büyük bir artış gözlenmektedir. İdari ölçütlere göre 1950'de kent nüfusunun ülke nüfusu içindeki payı % 25 gibi oldukça düşük bir orandayken, bu oranın 1960'lı yıllarda % 31,9'a, 1980'de % 43,9'a yükseldiği görülmektedir.⁵⁷ 2000 nüfus sayımına bakıldığında ise, kent nüfusunun ülke nüfusu içinde oranı % 64,9'a ulaşmış bulunmaktadır.⁵⁸ Kent nüfusundaki, göçlerin neden olduğu büyük nüfus artışının bu tarihten günümüze kadar da artarak devam etmekte olduğu görülmektedir.

Görmez'e göre; *“Türkiye'deki kentleşme ile sanayileşme yakın ilişkili olmasına rağmen orantılı gelişmemektedir. Kentleşme sanayileşmenin getirdiği ihtiyaçlara uygun olmadığı için sağlıklı ve düzensiz bir halde gelişmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentleşmenin özelliklerinden biri, kentleşmenin sanayileşmeden daha hızlı bir tempoda ilerlemesidir. Bunun sonucu olarak Türkiye'de birkaç kentin diğer kentler ve bölgelerden daha fazla büyüdüğü görülmektedir. Bu kentlerin hızlı ve ani büyümesi hizmetlerin yetersizliğine, kentsel organizasyonların zayıflığı gibi sorunlara sebep olmaktadır.”*⁵⁹

Karabey'e göre ise; *“Türkiye'de kentleşme sanayileşmeye dayalı olmaksızın daha çok nüfusun yığılmasıyla şekillenmektedir. Bu da ülke ekonomisi açısından sorunlar*

---

⁵⁴ Erkan, a.g.e., ss. 86-87.

⁵⁵ Tekeli, *Göç ve Ötesi*, s. 50.

⁵⁶ Cengiz Giritlioğlu, “İç Göç ve Kentleşme”, *Türkiye'de Kentleşme*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye'nin Sorunları Dizisi-7, (y.y.), (t.y.), s. 36.

⁵⁷ Işık, a.g.m., ss. 57-71.

⁵⁸ Kaya, a.g.e., s. 110.

⁵⁹ Muharrem Es, Hamza Ateş, “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 48, 2004, s. 217.

doğurmaktadır. Rasyonel olmayan arazi kullanımlarına yol açmaktadır. Büyük şehirlerimizde görülen arazi sorunları konut açığına sebep olmaktadır. Bu da beraberinde gecekondulaşmaya ve altyapı yetersizliğine davetiye çıkartmaktadır.”⁶⁰ Göçmen trafiğinin artmasına bağlı olarak arsa ve arazi kullanımlarının değişime uğradığı görülmektedir.⁶¹

Türkiye'nin birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi sorunlu bir kentleşme süreci geçirdiği açıkça gözlenmektedir. Yaşanan dönüşümün Avrupa ülkeleriyle kıyaslanması durumunda iki kat hızlı seyrettiği görülmektedir. Kentleşmenin modern çerçeveye uygun gelişebilmesi için sanayi alanına yüklü yatırımlar yapılarak istihdamın artırılması ve kentlerde alt yapı donanımları için de büyük yatırımların yapılması gerekmektedir. Ancak Türkiye açısından durumun seyri bu sırayla gerçekleşmemektedir. Bu nedenle de söz konusu kentleşme çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir.⁶² Bu sağlıksız ortamın oluşmasında etkili olduğu düşünülen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlar, kentleşme sürecini hızlandıran “itici”, “çekici” ve “aracı (iletici)” etmenler olarak üç başlıkta gruplandırılmaktadır.

3.1. İTİCİ ETMENLER

Kentleşme süreci, belirli bir etmenler bileşeninden oluşmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de, kır nüfusunun kentlere yönelmesinde kentlerin çekiciliğinden önce kır hayatının itici etkileri daha güçlü görülmektedir. Bu nedenle de yapısal değişimde, kırsal alanlarda görülen itici etmenlerin işleyişi önem arz etmektedir.⁶³

Kırsal hayatın itici etmenleri arasında sayılan unsurlar; tarımda makineleşmenin hızlanması, toprak mülkiyetinin adaletsiz dağılımı, küçük aile işletmelerinde aile nüfusunun artması sonucu bazı kişilerin açıkta kalmasıdır. Ayrıca köy yaşamının sönüklüğü, eğitim, eğlence gibi olanakların sınırlılığı da bu etmenler arasında gösterilmektedir.⁶⁴ Dolayısıyla

---

⁶⁰ Karabey, a.g.e., s. 4.

⁶¹ Hakan Doygun, Hakan Alphan, “Monitoring Urbanization of İskenderun, Turkey, and its Negative Implications”, *Environmental Monitoring and Assessment*, Vol. 114, Issue: 1-3, March 2006, p. 146.

⁶² Tekeli, *Göç ve Ötesi*, s. 49.

⁶³ Sencer, a.g.e., s. 36.

⁶⁴ S. Kemal Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, 2.b., Ankara: Adım Yayıncılık, 1992, s. 7.

kır hayatının yüksek yaşam standartını sağlayamaması, kır nüfusunun kentlere göç etmesini tetiklemektedir.⁶⁵ İtici etmenler de kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır.

3.1.1. Nüfus Artışı

Az gelişmişliğin bir göstergesi olarak genellikle kırsal alanda hâkim olan yüksek doğurganlıktan dolayı hızlı bir nüfus artış eğilimi görülmektedir. Bu artış kalkınma çabalarını olumsuz etkilemektedir. Nüfusun artışı ile kır topraklarından elde edilecek kazancın aile payına yetmemekte olduğu da görülmektedir. Bu durum nüfusun iç ve dış göç hareketini başlatmaktadır.⁶⁶ Ülke nüfusunda görülen hızlı değişimin kentleşmeyi hızlandıran faktör olduğu görülmektedir.⁶⁷ Bu bağlamda kentleşmenin şekli boyutunu, nüfus hareketleri oluşturmaktadır. Göç ile gerçekleşen toplumsal değişim ile birlikte geleneksel çizgilerden çıkıp çağdaş kent topluluğuna geçen nüfus, dönüşüme uğramaya başlamaktadır.⁶⁸

3.1.2. Tarımsal Kesimde Değişmeler

Tarımsal alanda nüfus artışının katkısıyla teknolojide yaşanan ciddi değişimlerin etkisi kır insanının topraklarını bırakıp kentlere doğru akın etmesini tetiklemektedir. Kırsal kesimdeki hızlı yapısal değişimler, nüfusun emilememesine ve bu da toprak üzerindeki nüfusun yoğunlaşması ve işgücü fazlasının oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısı ile toprak üzerinde birim başına emeğin verimi düşmektedir.⁶⁹ Verimdeki bu düşüş, tarımsal teknolojinin yetersizliği ve girdilerin eksikliği ile açıklanmaktadır. Zorunlu olarak nüfusun topraktan ‘terhis edilmesi’ sonucu doğmaktadır.⁷⁰ Toprağın orada yaşayan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmesi, kırsal alanların terk edilmesi sonucunu arttırmaktadır.⁷¹ Ekonomik nedenlerle yaşanan bu güvenlik kaygısının toplumda bireysel ya da kitlesel göç hareketini başlatan neden olduğu görülmektedir.⁷²

⁶⁵ Gürbüz Özdemir, *Hemşehri Derneklerinin Baskı Grubu Niteliği (Ankara ve İstanbul Dernekleri Örneği)*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014, s. 23.

⁶⁶ Sencer, a.g.e., ss. 37-41.

⁶⁷ Ömer Aytaç, “Türkiye Kentleşmesinde Bir Ara Kurum: Kent Kahvehaneleri”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2005, s. 182.

⁶⁸ Kaya, a.g.e., ss. 93-98.

⁶⁹ Sencer, a.g.e., s. 50.

⁷⁰ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, s. 7.

⁷¹ Kaya, a.g.e., s. 96.

⁷² Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, “Göç Ve İnsan”, *Toplum ve Bilim*, Cilt: 5, Sayı: 9, 2015, s. 10.

Tarımsal üretim yöntemlerinin gündün güne değişmekte olması, makine gücü, sulama, gübreleme, tohum iyileştirme gibi girdilerin kullanılması üretim tekniklerinde gelişmeler olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kırsal kesimdeki köklü değişimin başında tarımda görülen makine sayısının artması gösterilmektedir.⁷³ Ayrıca miras yoluyla topraklardaki bölünmelerin de etkisi göz önüne alınmaktadır. Tarım arazileri gittikçe daha az sayıda insanın istihdamına olanak sağlar hale gelmektedir.⁷⁴ Artan nüfusu doyurmaya yetmemektedir.⁷⁵ Bunun sonucu olarak kırsal kesimdeki nüfus artışının ardından, emilemeyen fazla nüfusun bir bölümü köyden ayrılıp kente gitmeye zorlanmaktadır.⁷⁶

3.2. ÇEKİCİ ETMENLER

Kentleşme sürecinde nüfusun kırdan ayrılıp kentlere yönelmesinin sadece itici etmenler yönünden açıklanması yetersiz kalmaktadır. Bu da itici etmenlerin başlı başına yeterli bir güç olmadığını göstermektedir. Bir nüfusun köyden bir başka köye veya kasabaya değil de bir kente gitmesi ya da başka kentleri değil de belli bir kenti seçmesinde yatan nedenler kentleşmenin çekici etmenlerinin gücü ile açıklanmaktadır.

Kentlerdeki iş olanakları, sanayideki yüksek ücretler, büyük kentlerin gelişmiş olması, kentlere göçü tetikleyen etmenler arasında sayılmaktadır. Kentlerde sigortalı iş bulma imkânı da insanların geleceklerini güvence altına alma isteğini arttırmaktadır.⁷⁷ Ayrıca kentlerde alınacak ücretin her ay belli olması da güven vermektedir.⁷⁸ İş olanaklarının toplandığı sanayi ve iş piyasaları genellikle belirli büyük şehirlerde ve onların civar illerinde toplanmaktadır. Bu nedenle kırlardan bu kentlere doğru göç akımı yaşanmaktadır.⁷⁹ Kentlerin ekonomik canlılığı,⁸⁰ gelir sağlama fırsatı sunması,⁸¹ yani tarım dışı kesimlerde gelişen ve gelişmekte olan iş olanakları, nüfusu kentlere çeken etmen

⁷³ Sencer, a.g.e., ss. 51-60.

⁷⁴ Fatih Çelik, "İç Göçlerin İtici Ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 27, Temmuz- Aralık 2006, s. 152.

⁷⁵ Sabri Çakır, "Türkiye'de Göç, Kentleşme/ Gecekondu Sorunu Ve Üretilen Politikalar", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 23, Mayıs-2011, s. 211.

⁷⁶ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme*, s. 7.

⁷⁷ Erkan, a.g.e., ss. 115-116.

⁷⁸ Hilal Susmaz, Cevdet Emin Ekinci, "Sağlıklı Kentleşme Süreci Esasları", *E-Journal Of New World Sciences Academy*, Cilt: 4, Sayı: 1, Temmuz-2009, s. 23.

⁷⁹ Es, Ateş, a.g.m., s. 218.

⁸⁰ Sunay Çetin, "Kalkınmada Kentleşme ve Konut Politikalarının Önemi", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, No:1, 2012, s. 294.

⁸¹ Kutlay Yağmur Sarıççek, "Kır Hayatı İle Kent Hayatı Arasındaki Değişen Göç İlişkisi", *International Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)*, Vol: 5, Issue: 1, 2019, p. 181.

olmaktadır.⁸² Devamında yaşama koşullarının elverişli olması kadar, çalışma şartlarının da iyi oluşu, yüksek maaş, iyi yaşam şekli, kültür, sağlık, eğitim, tüketim kaynaklarının çeşitlilik ve zenginliğinin de önemli olduğu belirtilmektedir.⁸³ Yani beklentiler, eğitim düzeyinin yükselmesi ve kitle haberleşme araçlarıyla sağlanan bilgi akışkanlığı bu değişimi hızlandırmaktadır.⁸⁴

Sonuç olarak, kırsal kesimdeki bu nüfus hareketleri ister çekici ister itici etmenle harekete geçmiş olsun, kentleşme sürecinin temeli, nedenlerin her birinin birbiriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

3.3. ARACI (İLETİCİ) ETMENLER

İtici ve çekici etmenlerin yanı sıra kentleşme sürecinde aracı (iletici) rol oynayan etmenler de bulunmaktadır. Bu güçlerin hareketlilik yönünde kentleşmeyi kolaylaştıran, hızlandıran ya da yavaşlatan bir rolü olduğu görülmektedir.

Kentin gelişmişlik düzeyi, ulaşım ağlarının gelişmişliği ve gidilecek yerin belli bir ulaşılabilir alan içinde bulunması bir etken olmaktadır.⁸⁵ Örneğin, göçün başkaları tarafından başarıyla gerçekleştirilmiş olması, bir yakının ya da bir tanıdığın öncülük ettiği bir hareket olması, aracı etmen olarak nitelendirilmektedir. Elbette bu öncülüğün haberdar olunması da, bireyleri harekete geçiren güç olmaktadır.

Günümüzde medya, sosyo-psikolojik olarak aracı etmeni oluşturan güçlü bir silaha benzetilmekte ve en etkili faktör olarak gösterilmektedir. Televizyonun kullanımının yaygın olması, sosyal medya hesaplarının aktif kullanımı ve bu sosyal ağa ulaşımın günden güne kolaylaşması, kentin kırsal alandan daha farklı bir yaşam düzeyi sunduğundan haberdar olunması kentleşme sürecini hızlandırmaktadır.⁸⁶

Ancak her yenilik beraberinde sorunları ve zorlukları getirmektedir. Kentleşme süreci de kendi içinde sorunlar barındırmaktadır.

---

⁸² Keleş, *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, s. 68.

⁸³ M. Hakan Yalçınkaya, Selin Dülger, "Küreselleşmenin Beyin Göçü Üzerindeki Etkisi: Türkiye", *Journal Of Social and Humanities Sciences Research*, Cilt: 4, Sayı: 14, 2017, s. 1648.

⁸⁴ Özer, a.g.e., ss. 18-19.

⁸⁵ Sencer, a.g.e., ss. 66-67.

⁸⁶ Erkan, a.g.e., s. 118.

4. KENTLEŞME SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Kentleşme sürecinin oldukça hızlı geliştiği Türkiye’de, büyük miktarda nüfusun kısa zaman dilimi içerisinde kentlere göç etmesi sonucu sağlık, eğitim, beslenme, konut bulma gibi konularda ciddi sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Öncelikle var olan sanayi kuruluşları göç eden nüfusun tamamını emememektedir. Göç eden kesimin büyük bir kısmının ekonomiye hiç katkısı olmayan hizmet alanlarında çalışmak zorunda kaldığı görülmektedir. Ayrıca kentleşme arsa spekülasyonunu da körüklemektedir. Bu yolla haksız yüksek kazançlar elde edilmektedir.⁸⁷ Devletin gecekondular sorununa müdahale etmesi istenilen etkiyi göstermemekte,⁸⁸ üstelik kentlerdeki konut açıkları gün geçtikçe büyümekte ve insanların temel ihtiyacı olan barınma, kent merkezinin çevresinde gecekondular ile sağlanmaktadır. Altyapı imkânına sahip olmayan bu mekânlar, barınma koşullarını daha da kötüleştirilmektedir.⁸⁹ Ayrıca bu konutlar dar gelirli ailelerin gereksinimlerini karşılayamayacak düzeyde küçük ve sağlıksız yerleşmeler olmakla birlikte zaruret ve çöküntü alanları olması bakımından, kentsel güvensizliğin doruk noktalarına ulaştığı yerler olarak da nitelendirilmektedir.⁹⁰

Yaşanan yoksulluk, bilgisizlik, örgütsüzlük, kirlilik, kargaşa, işsizlik bir kentin yapısal bozukluklarının sonuçları arasında sayılmaktadır. Dolayısı ile kentler bu bozuklukların, belirsizliklerin ve kargaşanın gözler önüne serildiği mekânlar olarak karşımıza çıkabilmektedir. Karabey, bu noktada “*kentler bir ülkenin sosyo- ekonomik yönünü yansıtan arenalardır*” şeklinde bir ifade ile açıklamada bulunmaktadır.⁹¹ Düzensizlik, kentlerde yaşayan her bir bireyin günlük rutin süreçte yaşadığı kalitesizlik, tedirginlik ve korkuya yol açabilmektedir.⁹² Bu korku ise, kente adaptasyonu geciktirici bir unsur olabilmektedir.⁹³

---

⁸⁷ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, ss. 10-11.

⁸⁸ Mustafa Şen, “Türkiye’de İçgöçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı:1, 2014, s. 247.

⁸⁹ Es, Ateş, a.g.m. s. 220.

⁹⁰ Keleş, *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondular*, s. 103.

⁹¹ Karabey, a.g.e., s. 34.

⁹² Es, Ateş, a.g.m., s. 128.

⁹³ Ogün Coşkun, Serhat Zaman, “Kentlere Göç Eden Kırsal Nüfusun Kentsel Uyumu Ve Kentleşme Düzeyleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma: Erzurum Kenti Örneği”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, 2012, s. 1057.

Özer, kentleşme sürecinde sıkça karşılaşılan sorunları şu şekilde sınıflandırmaktadır.⁹⁴

- Kentler, aşırı nüfus yığılmalarının ortaya çıktığı bir mekân haline gelmektedir. Bu durum da kentin, temel maddi özellikleri olan, yol, kanalizasyon, su, gaz, elektrik, haberleşme gibi alt yapı hizmetlerinin yerine getirilmesi konusunda ciddi sıkıntılar yaşandığını göstermektedir. Dolayısıyla halkın beklentilerinin yerinde ve zamanında karşılanması zorunluluğu doğmaktadır.
- Köyden kente göç edenlerin kentleşme sürecinde, kentli değer yargılarının ve yaşam biçimlerinin kabul edilebilmesi zaman almaktadır. Bu da kentle bütünleşebilmede gecikmelere sebep olmaktadır.
- Kent insanı, kır insanına karşı küçümseyici davranışlar sergilemektedir.
- 1960'lara gelinceye kadar konut sorunu önemli sorunlar arasında sayılmazken, hızlı kentleşme süreci içinde en çok tartışılan sorunlardan biri haline gelmektedir.
- Gecekondulaşma, hem nicel hem de nitel açıdan önemli sorunlardan biri olmaktadır. Göç-gecekondu örüntüsü ve konut sağlama politikaları büyük ölçüde yönetsel ve siyasal kararlardan etkilenmektedir.
- Artan nüfus baskısı nedeniyle arazi kullanım kararlarında ciddi sapmalar görülmektedir. Dolayısıyla kentsel alanlar, doğal afet kaynaklı risk taşıyan yerlerden oluşmaktadır.⁹⁵

Dünya nüfusunda yaşanan artış ve sanayileşmenin hızla gelişmesi sonucunda doğal çevrenin hızla bozulması, doğal kaynakların tükenmesi, çevresel kirlenmenin artması ve benzeri sorunların yaşandığına da dikkat çekilmektedir. Nüfusta yaşanan artış sonucu doğal kaynaklara duyulan gereksinim ortaya bu sonucu çıkartmaktadır. Sorunun giderek büyümesi ile bu konuda uluslararası politikalar aracılığıyla çözümler üretilmeye çalışılmaktadır.⁹⁶ Bu konuda Keleş; “*günümüzde en büyük çevresel sorunlara kentlerde rastlanmaktadır. Kentsel yaşamın kalitesini, çevre koşullarını, altyapı yetersizliklerini en çok tetikleyen sebeplerin hızlı, dengesiz, çarpık ve sağlıksız kentleşmeden kaynaklandığı görülmektedir. Kentlerin*

⁹⁴ Özer, a.g.e., ss. 68-75.

⁹⁵ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, *Kentlilik Bilinci, Kültür Ve Eğitim Komisyonu Raporu*, Kentleşme Şurası 2009, Ankara, s. 20.

⁹⁶ Karabey, a.g.e., s. 18-22.

nüfus ve alan olarak büyümesi ile doğru orantılı olarak 'sürdürülebilirliğin' niteliklerinin bozulduğu gözlenmektedir. Kaynak kullanımı, tüketimin, kirlenmenin ve çevresel sorunların kentlerin hızlı büyümesiyle birlikte ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bu da elbette kentleşmenin çevre ile olan diyalogunun önemini daha iyi anlatmaktadır. Özellikle kentlerde plansız, geliş güzel yerleşmenin önlenmesi, zararlı etkilerin giderilmesi konusunda gerekli önlemlerin alınmasının çevre ve insan açısından öneminin arttığı (...)"⁹⁷ şeklinde bir açıklamada bulunmaktadır. Ancak kentleşme sürecinde "olumlu" ve "olumsuz" denilebilecek sonuçları her ülke insanının tutum ve davranışında, ülkenin özel koşullarının ardında aramak gerektiğine dikkat çekilmektedir. Farklı nedenlerin ve şartların ülkesel bazda ölçeklendirilerek yorumlanması daha sağlıklı olmaktadır.

Kentleşme sürecinde kente göç ile gelen nüfusun kentin belli bir kesiminde kararlılık göstermeye başlayacağı bir dönem söz konusudur. Sosyal ve kültürel bir uyum sürecini kapsayan bu dönem, kentte yaşamaya karar vermektten başlayarak, kentli olma duygusunun kazanılmasına kadarki dönemi içine almaktadır. Nüfus dinamiğinin, kente uyum sağlayarak kentli olmasına kadar geçen bu süreç "kentlileşme" kavramı ile açıklanmaktadır.

5. KENTLİLEŞME

Kırsal alanda değişik ekonomik ve sosyo-kültürel yaşam formlarına sahip nüfusun kente göç etmesiyle birlikte "toplumsal" ve "ekonomik" ilişkilerde görülen değişimi tanımlayan bir kavram ortaya çıkmaktadır. Kente gelen nüfusun kentin dinamiklerine karşı kararlılık gösterdiği bu süreç "kentlileşme" olarak ifade edilmektedir.⁹⁸

Kente göç ile birlikte yeni toplumsal ilişkilerin etkisi altına girildiği görülmektedir. Kırsal insanının bakış açısı ve davranışları değişime uğramaktadır. Yeni bir çevre yeni bir toplumsal konum edinilmektedir. Kentlileşme sürecine giren bireyin çevresi değişmekte, yeni statü edinmekte, yeni bir meslek ve yeni bir gelir düzeyine ulaşmaktadır. Kentli davranışları sergilemektedir. Yani göçün ardından bireylerin yeniden toplumsallaştığı

⁹⁷ Keleş, 100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu, ss. 104-105.

⁹⁸ Kaya, a.g.e., ss. 139-140.

görülmektedir.⁹⁹ Başka bir deyişle, bu süreçte çağdaş kabul edilen değerler, uyulan ya da uyulamayan davranış bütününden oluşmaktadır.¹⁰⁰

Batı yazınında toplumsal yapı içerisinde insan ilişkilerinin en hızlı geliştiği dönem, 18. yy. olarak ele alınmaktadır. Bu dönemde sosyolojik ölçütlere göre “kent” ve “kentlilik” tanımlarının da yapıldığı görülmektedir. Tanımlamalarda geleneksel toplum yapısının yerini alan modern düzenin dinamiği üzerinde düşünürlerin farklı yaklaşımları ile karşılaşılmaktadır.¹⁰¹ Tönnies’e göre, modern toplumların gelişimi ile birlikte “cemaat” ilişkileri yerini “cemiyet” ilişkisine bırakmaya başlamaktadır. Yani topluluktan kent toplumuna geçiş; köyde büyük bir aile olma, birlik ve beraberlik ruhunun yerini, kişisel çıkarların arttığı, hukukun ve resmiyetin bulunduğu bir düzenin aldığını göstermektedir.¹⁰² Durkheim’a göre, insan toplulukları “basit cemiyetler” ve “karmaşık cemiyetler” olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Birinci tip cemiyet “köyü”, ikinci tip cemiyet ise, “kenti” ifade etmektedir. Basit cemiyetlerde “mekanik dayanışma”, karmaşık cemiyetlerde ise, “organik dayanışma” yer almaktadır.¹⁰³ Bu dayanışma biçimlerini, topluluklardaki işbölümü ve uzmanlaşma düzeyi belirlemektedir.¹⁰⁴ Durkheim’a göre, mekanik dayanışmayı, aynılık hissinin yoğun olduğu geleneksel topluluklar temsil etmektedir. Organik dayanışma kavramı ise, farklı kimlik ve kültür ile harmanlanmış bireylerde, bireyciliğin geliştiği kent topluluklarında görülmektedir.¹⁰⁵ Wirth, kentsel yaşam formunda birincil ilişkilerin terk edildiğini yerini ikincil ilişkilere bıraktığını ifade etmektedir. Aile kavramının değişime uğradığını eski önemini koruyamadığını, bununla birlikte kentleşme ile akrabalık

---

⁹⁹ Özer, a.g.e., s. 96.

¹⁰⁰ Sülün Evinç Torlak, Ferihan Polat, “Kentleşme Sürecinde Kimlik Farklılaşması Açısından Denizli’de İki Mahallenin Karşılaştırmalı Analizi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2006, s. 171.

¹⁰¹ Ahmet Koyuncu, “Sosyoloji Kuramlarında Kent”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25, 2011, s. 33.

¹⁰² Tönnies Ferdinand, (1957) *On Gemeinschaft And Gesselschaft (Community And Society)*, Translated By C, P Loomis, The Michigan State University Press: <http://philowinona.msus.edu/ghistory/Definations/Mtrwzzi.Htm>

Skidmore William, (1979), *Theoretical Thinking In Sociology*, Cambridge University Press, London, pp. 168-169’den aktaran: Veysel Bozkurt, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, 2.b., Bursa: Ekin Yayınevi, 2007, ss. 159-160.

¹⁰³ Emile Durkheim *The Division Of Labour*, Trans By George Simpson, Free Press, New York- London, 1964, pp. 106-131’den aktaran: Ahmet Koyuncu, ‘Sosyoloji Kuramlarında Kent’, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25, 2011, s. 34.

¹⁰⁴ Didem Eriş, *Ahlak Felsefesinden Ahlak Bilimine: Emile Durkheim*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, 2007, s. 135.

¹⁰⁵ Veysel Bozkurt, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, 2.b., Bursa: Ekin Yayınevi, 2007, s. 35.

ilişkilerinin de zayıflamaya başladığını belirtmektedir.¹⁰⁶ Simmel ise, kent hayatında yaşanan sorunlardan daha çok bireyin kişiliği üzerinde kentli olmanın getirdiği etkileri ve değişimleri incelemektedir. Simmel'e göre, kent hayatını benimseyen kır insanı karşılaştığı güçlükler, yabancı kültürler ve teknik kargaşa karşısında kendini koruma çabasına girmektedir. Bireyler alışlagelmişin dışındaki dış dünyanın, değişimlerinden, çatışmalarından ve kötülüklerinden korunmaya ihtiyaç duymaktadır. Bunun için de güçlü bir kimlik ve kent hayatına tutunmayı kolaylaştırarak kentlilik ruhunu kazandıracak bir değişim gerekmektedir.¹⁰⁷

Bu bağlamda kentleşme, kentleşmenin toplumsal değişme boyutunu yani "uyum" ve "bütünleşme" sürecini anlatmaktadır. Kente göç eden nüfus, yeni koşullara uygun ilişkiler geliştirerek kente ait bir parça olma duygusu yaşamaktadır. Bu süreçte, kentin bürokratik yapısı içerisinde göçmenlerin kentsel örgütler ile ilişkisi artmaktadır. Örgütlü yaşam içinde yer alma ile birlikte kentleşme hızlanmaktadır.¹⁰⁸ Kentli olma kültürünün yerleşmeye başlaması ile ¹⁰⁹ mesleki alışkanlıklarda, aile ilişkilerinde, kurulan diyaloglarda, siyasi örgütlenmelerde göçmenlerin çok büyük bir değişim geçirdiği görülmektedir. Dolayısı ile sanayileşme, teknoloji ve siyasal ortam açısından sürekli dönüşmekte olan kent, göçmenleri bu ortam içinde etkileyerek değiştirmektedir.¹¹⁰

Kentleşme bir toplumsal değişim süreci, bir uyum ilişkisi olmakla birlikte, aynı zamanda bir fiziksel yerleşme sürecini de yansıtmaktadır. Kentleşme sürecinde yerleşim yerinin seçilmesi önem taşımaktadır. Kente yeni göç edenler, ilk yerleşim yerini seçerken genellikle bu sürece daha önceden girmiş akraba veya hemşehrisinin oturduğu yerleri tercih etmektedir.¹¹¹ Bireylerin kente uyumları arttıkça kentleşme hızları da artmaktadır. Bu noktada "zaman" önemli bir unsur olmaktadır. Kentte kalış süresi uzadıkça uyum daha fazla gerçekleşeceği için kentleşme eğilimi yükselmektedir. Ancak Kartal, bu yaklaşımın aksine

---

¹⁰⁶ Louis Wirth, "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", (Der. ve Çev. Ayten Alkan ve Bülent Duru), *20. Yüzyıl Kenti*, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, ss. 77-106.

¹⁰⁷ Simmel G., *The Preindustrial City: Past And Present*, New York: The Free Press, 1965, s. 82, den aktaran: Ahmet Koyuncu, "Sosyoloji Kuramlarında Kent", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 25, 2011, s. 34.

¹⁰⁸ Erkan, a.g.e., s. 22.

¹⁰⁹ Emine Nur Kırmımlı, *Çankırı'da Kentleşme ve Kentleşme*, Çankırı: Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2017, s. 20.

¹¹⁰ Kemal H. Karpat, *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm; Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*, (çev. Abdulkerim Sönmez), 2.b., İstanbul: Timaş Yayınları, 2016, s. 67.

¹¹¹ Sencer, a.g.e., s. 306.

“kente gelen göçmenin, kır kökenli olmanın damgasını kentte ne kadar yaşarsa yaşasın üzerinden tam olarak atamadığını” ifade etmektedir.¹¹²

Keleş, kentleşme kavramını; “*kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel (manevi) ve özdeksel (maddi) yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratma süreci*” olarak tanımlamaktadır.¹¹³ Kentleşme sürecinde birey, “sosyal” ve “ekonomik” açıdan iki boyutta değişime uğramaktadır. Sürecin ilk yıllarında köyden getirilen geleneksel değerlerin, kültürlerin korunması yaklaşımı daha ağır basmakta,¹¹⁴ ilerleyen dönemlerde ise, Kaya’ya göre; “aile içi diyalog, kadın-erkek eşitliği, eğitime verilen önemde artış, haklarını bilen sorumlu vatandaşlık ve özgüvenin kazanılması söz konusu olmaktadır.¹¹⁵ Ancak kır insanının donanımının eksik olması nedeni ile her konuda kente özgü tavır ve davranış biçimlerinin benimsenmesi zaman almaktadır.¹¹⁶ Ayrıca bu zaman kavramı, kente göç edenlerin kültürel değişime karşı gösterdiği dirence göre de değişmektedir.¹¹⁷ Bu direnç ise, birey ve ailede bulunan kıra özgü yaşam formunu sürdürülebilirlik arzusunun kaynaklanmaktadır.¹¹⁸

Kentleşmenin bir boyutu da, ekonomik gelişmeleri kapsamaktadır. Bireyin kentli yaşamını anlamlı kılacak bir iş sahibi olması ve bu işin de yerli kent sakinleri tarafından kabul görmüş olması gerekmektedir. Yani işportacılık, değnekçilik, hizmetçilik, hamallık, ayakkabı boyacılığı gibi işler kişinin kente uyumunu engelleyecek iş kollarını oluşturmaktadır.¹¹⁹ Kentleşme sürecinde; geçim, ancak sanayi sektöründen karşılandığında işgücünün nitelikleri yükselmekte, serbest piyasa içinde örgütlü olmaktadır. Toplum içinde statü elde etmenin kişisel başarı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bunun için bireylerin kendilerini geliştirmesi gerekmektedir. Bu süreçte herhangi bir kültür ya da inanç grubuna ait kimlikten önce yurttaşlık kimliği ön plana çıkmaktadır. Oy vermek yurttaşlık görevi sayılmaktadır. Siyasi kurumlar demokrasinin yerleşmesinde vazgeçilmez yapılar

---

¹¹² Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, ss. 227-228.

¹¹³ Keleş, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, s. 80.

¹¹⁴ Önder Şenyapılı, *Kentleşen Köylüler*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978, ss. 23-46.

¹¹⁵ Kaya, a.g.e., s. 141.

¹¹⁶ Mustafa Öztürk, Nihat Altuntepe, “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal Of Yaşar University*, Cilt: 3, Sayı: 11, 2008, s. 1604.

¹¹⁷ Erkan, a.g.e., s. 230.

¹¹⁸ Ahmet Güven, “Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı”, *Journal Of International Management, Educational And Economics Perspectives*, 4 (1), 2016, s. 27.

¹¹⁹ Kaya, a.g.e., s. 143.

olarak değerlendirilmektedir. Bireyin kendisine ait fikri kabul gördüğü gibi, kendi dışındaki diğer grupların değer ve inançlarına da saygı duyulmaya başlanmaktadır.¹²⁰

Yeni davranış biçimleri, sosyal ve kültürel değerlerde yeni kalıpların oluşması ile içselleştirilmektedir. Kent toplumunun değer-norm sistemi, kentli insanın düşünme şekli ve davranış biçimleri giderek yaşam şekillerinin merkezine yerleştirilmektedir. Ancak süreç bu kadar kolay ilerlememektedir. Kentle bütünleşmede doğabilecek pek çok sorun da ortaya çıkabilmektedir.¹²¹ Bu sorunların arkasında bireylerin doğup büyüdüğü toprakları bırakarak kültürüne, iklimine, insanlarına yabancı olunan kentlere göç edilmesi yatmaktadır.

6. GÖÇ VE GÖÇÜN NEDEN OLDUĞU TOPLUMSAL SORUNLAR

6.1. GÖÇ

Göç, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde, “*ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret*”¹²² olarak tanımlanmaktadır. Bir yerden diğerine hareket eden insanlara da “göçmen” adı verilmektedir. Göç, gönüllü ya da zorunlu biçimde, politik ya da ekonomik nedenler ile her kesimden insanın topraklarını terk etmek zorunda kaldığı bir süreci ifade etmektedir.¹²³ Dolayısıyla göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlar ile birlikte ortaya çıkan bir nüfus hareketini, kırsal kesimin çözülmesini ve kırdaki emek gücünün kente yönelmesini içermektedir.

Nüfus hareketlerinin gerek ekonomik ve sosyal sistemde verilen kararların gerekse kişilerin kendi kişisel beklentileri sonucunda oluştuğu görülmektedir.¹²⁴ Yani, sadece ekonomik ihtiyaçların karşılanması amacıyla yaşanan mekânın değiştirilmesi değil aynı zamanda toplumsal yaşamın her alanında büyük değişikliklere yol açan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, insanların tutum ve davranışları olmak üzere toplumsal düzeni tümüyle değiştirebilme potansiyeline sahip bütüncül bir süreci yansıtmaktadır.¹²⁵

---

¹²⁰ Bal, a.g.e., s. 71.

¹²¹ Şenyapılı, a.g.e., ss. 93-94.

¹²² <http://www.tdk.gov.tr/> (08.03.2015).

¹²³ Mehmet Göküş, Zehra Çubukcu, “Turkey’s Cross-Border Migration Management: A Review Specific To Syrian Asylum Seekers”, *Pesa International Journal Of Social Studies*, Vol: 4, Issue: 3, November 2018, p. 359.

¹²⁴ Tuncer Kocaman, Sema Bayazıt, *Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo- Ekonomik Nitelikleri*, Ankara, DPT Yayınları, 1993, ss. 2-20.

¹²⁵ Orhan Türkdoğan, *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözüm*, 1.b., İstanbul- IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, ss. 111-112.

Nüfusa yer değiştirme kararı aldırılan etmenlerin “itici etmenler”, bir kent merkezine göç etmeye sürükleyen etmenlerin ise “çekici etmenler” olduğu görülmektedir.¹²⁶ İtici etmenler nüfusun bulunduğu yerde göçe eğilimli olmasını, çekici etmenler ise, kıra veya bir başka kente değil de belirli bir kente yönelmeye yol açan etmenler olarak sayılmaktadır. Hem yaşanılan yerin hem de gidilecek yerin itici ve çekici unsurları mutlaka bulunmaktadır.¹²⁷ Bireysel koşulların etkisiyle, bu unsurlar arasında seçim yapılması göç kararında etkili olmaktadır. Göçmenler kente gitmelerinin temel nedeni olarak köydeki durumlarına işaret etmektedir. Köydeki yoksulluk ve yaşam güçlüğü, göçün temel nedeni olarak gösterilmektedir.¹²⁸ Ekonominin seyrinde tarım sektörünün, sanayi sektörünün gerisinde kalması da insanların kendi köylerinde ilerleme imkânlarının oldukça düşük olduğuna işaret etmektedir.¹²⁹

Göç eden kişi belli bir topluluğu arkasında bırakmaktadır. Bu hareketi gerçekleştiren nüfusun, hangi mekânı nasıl tercih ettiği farklı nedenlere dayandığı gibi bazı durumlarda da aynı nedenler farklı şekillerde sonuçlanmaktadır.¹³⁰ Sencer, “nüfus niçin o ya da şu kent değil de bulunduğu kenti tercih etmektedir?” sorusuna karşılık; “akraba ve hemşehri”, “daha önce göç edenlerin varlığı”, “kent olanaklarının zenginliği”, “tüketim ve kültür olanaklarının bolluğu” gibi cevaplarla karşılaşmaktadır.¹³¹ Kente göç etmeyi cazip kılan unsurlar olarak; “sanayileşme”¹³², “gidilmesi düşünülen yerdeki yeni iş imkânları”, “yüksek ücret”, “ucuz ya da verimli topraklar”, “sağlık ve eğitim imkânlarının mevcudiyeti”, “gıda maddelerinin bolluğu”, “toplumsal güven ve huzurun olması” gösterilmektedir. Ancak göç eden nüfusun genellikle düşük nitelikli olması, fırsatları değerlendirirken razı olma davranışı, fayda analizini yapma konusunda yetersiz kaldıklarını göstermektedir.¹³³

¹²⁶ Sencer, a.g.e., ss. 147-148.

¹²⁷ Cemile Bayraklı, *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 11.

¹²⁸ Karpat, a.g.e., s. 111.

¹²⁹ A. Nilay Evcil, Vedia Dökmeci, Gülay Başarır Kıroğlu, “Regional Migration In Turkey: Its Directions and Determinants”, 46th European Congress of the Regional Science Association, August 30th- September 3rd 2006, p. 10.

¹³⁰ Sertaç Tümtaç, Cem Ergun, “Göçün Toplumsal Ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 4, 2016, s. 1348.

¹³¹ Sencer, a.g.e., s. 158.

¹³² Ertuğrul Güreşçi, “Türkiye’de Köyden Kente Göç ve Düşündürdükleri”, *Sosyo Ekonomi*, Özel Sayı, 2011, s. 131.

¹³³ Bal, a.g.e., s. 92.

Göç nedenlerinin her grupta aynı düzeyde etki etmediği de görülmektedir. Her göç nedeni ve göç kararının şiddeti farklı olmaktadır. Göç eden bireylerin bu süreçte sadece yaşadığı mekân değişmemekte; temel değerleri, kültürel özellikleri, yaşam şartları, hayat felsefesi ve tutumları da büyük oranda değişikliğe uğramaktadır. Ancak bireyler kültürlerinden kopmadan yaşadıkları topluma uyum sağlamaya çalışmaktadır.¹³⁴

Göçmen, belli bir topluluğu terk ederek gittiği kentte yeni toplumsal ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Yeni ve büyük emek pazarı için topraklarından uzaklaşan göçmenler, gittikleri kalabalık kentlerde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Başta konut olmak üzere, altyapı hizmetleri (yol, kanalizasyon, elektrik, gecekondular), istihdam yaratamama, yasa dışı yapılanma, çevre ve doğaya zarar verilmesi gibi göçün neden olduğu sorunlarla karşılaşmaktadır.¹³⁵

Göç, toplum içinde eşitsizlik ve dengesizlikleri de açığa çıkartmaktadır. Bireyler bu dengesizliklerin yaşamlarını zorlaştırdığını gördükçe ve farkındalık oranı arttıkça “sahip olduklarım-olamadıklarım” ayrımına gitmektedir. Fırsatların algılanmasında pek çok faktör sayılmaktadır. Bunların içinde kendinden önce göç etmiş akrabaların ve tanıdıkların varlığı yer almaktadır. Haliyle göç edenlerin yapmış olduğu bu öncelikli tercih onların, yeni gittikleri yerlerde kendilerini yalnız hissetmemeleri, ihtiyaç duyulduğunda kendilerine yardımcı olunacağı inancından kaynaklanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da kentlerde genellikle “yöresel dayanışma dernekleri” kurulmaktadır. Bu derneklerde bir yandan hemşehriler arasında dayanışma, yardımlaşma, hemşehrilik bilinci geliştirilirken diğer yandan kendilerine ait örf, adet, gelenek ve göreneklerin de devamı sağlanmakta, yeni kuşaklara aktarılmaktadır.¹³⁶

Göç hareketinin başlangıcının ailenin en güçlü ferdinden sonra bir erkek kardeşin ya da amcaoğlunun çağrılarak geride eşin-çocukların ve ana-babanın bırakılmasıyla gerçekleştiği görülmektedir. Eşler ve aile fertleri ancak çetin kent hayatında ayakta durulabilecek güce sahip olduğunda yanlarına alınmaktadır.¹³⁷ Göç kararında “cinsiyet”,

---

¹³⁴ Buket Akıncı, Ahmet Nergiz, Ercan Gedik, “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2015, s. 70.

¹³⁵ Hasan Taşçı, “Göçün Mekanı: Esenler ve Mekanın Değişimi”, Murat Şentürk (Ed.), *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenleri Anlamak*, 1.b., İstanbul, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Yayınları, 2012, s. 173.

¹³⁶ Elvan Terzi, Yüksel Koçak, “Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentlileşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/ Sultangazi’deki Karşılıklı Hemşehri Dernekleri Örneği”, *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı: 32, 2014, s. 138.

¹³⁷ Karpat, a.g.e., s. 115.

“yaş”, “medeni durum”, “aile içi konum” ve “öğrenim durumları” da birer faktör olmaktadır. Göç hareketinde mutlak çoğunluğu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Kadınların bu hareketlilik içindeki yeri, erkeğe eşlik etmek ya da geride kalıp çocuklar ve aile büyükleriyle ilgilenmek olmaktadır. Göç nedeni ne olursa olsun bu süreçten en çok etkilenenlerin kadın ve çocuklar olduğu da görülmektedir.¹³⁸

Kadının göç sürecine katılması çoğunlukla erkekten sonra gerçekleşmektedir. Erkeğin kentleşmedeki bu önceliği kuşkusuz, geleneksel topluluklarda cinsiyet ayrımına dayanan toplumsal farklılaşmadan kaynaklanmaktadır. Göç eğiliminde belirgin rolü bulunan etmenlerden birinin de, yaş olduğuna dikkat edilmektedir. Her yaş grubunda kentleşme eğiliminin farklı olduğu görülmektedir. Göç hareketi özellikle nüfusun belli bir yaş grubunda yoğunlaşmaktadır. Genç kuşaklar, yaşlılara oranla, yetiştikleri çevreden kopup yeni koşullara uyum sağlama yetenekleri daha yüksek olmaları nedeniyle göçe daha elverişli gruplar olarak değerlendirilmektedir.¹³⁹

Göç hareketinin yönü incelenmek istendiğinde, “iç göç” ve “dış göç” şeklinde bir sınıflandırma yapılmaktadır.

6.1.1. İç Göç

İç göçler, ülke içerisinde yerleşim birimleri arasında sürekli yerleşmek amacıyla yapılan yer değiştirmeler şeklinde oluşmaktadır. Bir başka deyişle iç göç, “*belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁰

Kentlerin çekici, kırsal alanların itici ve ikisi arasında etkileşimi sağlayan iletici etmenler ile şekillenen iç göç, en yoğun olarak karşılaşılan göç modeli olmaktadır. Özellikle makineleşme, insan gücüne duyulan gereksinimi azaltmaktadır. Haliyle fazla insan gücü zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmaktadır. Hızlı nüfus artışı sonucu tarımsal gelir yetersiz kalınca işgücü fazlası iş bulmak, kendinin ve ailesinin refahını sağlamak, daha iyi bir ortam hazırlamak isteğiyle büyük kentlere göç etme yolunu tercih etmektedir.¹⁴¹

¹³⁸ Pınar Kara, Evşen Nazik, “Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2018, s. 62.

¹³⁹ Sencer, a.g.e., ss. 186-188.

¹⁴⁰ Özer, a.g.e., s. 11.

¹⁴¹ Kocaman, Bayazı, a.g.e., s. 2.

Göç kararı verilirken, kırsalın olumsuzluklarının yanı sıra, kitle iletişim araçlarıyla yaygınlaşan kentli olmak, modernleşmek gibi düşünceler de kente yönelmenin kaynağını oluşturmaktadır. Bu düşüncelerin etkisinin özellikle gençler arasında daha fazla olduğu görülmektedir. Kırsalın aksine kentte daha rahat ve özgür olma düşüncesi, kente doğru yönelmenin yolunu açmaktadır.¹⁴² İletici etmen olarak da adlandırılan bu faktörün etkisinin giderek yükseldiğini söylemek mümkündür.¹⁴³

Türkiye de, kentleşme hızının yüksek olduğu gelişmekte olan ülkeler arasında sayılmaktadır. Üstelik kentleşme eğiliminin yönü iç göç hareketi ile gerçekleşmektedir. İç göç hareketinde nüfus dağılımının, ülke çapında ekonomik ve sosyal koşullar bakımından daha uygun alanlara doğru gerçekleştiği görülmektedir.¹⁴⁴ Yani kentsel nüfusun artışının temel nedeni, köyden kente yönelen nüfus akınlarında aranmaktadır. Köyden kente göç etmiş olan nüfus, kentsel nüfusun temelini oluşturmakta ve kentsel nüfus içindeki payı da hızla artmaktadır. Dolayısıyla köy kökenli bu insanların tutum ve davranışlarındaki değişimler ve bu değişimlerin yönü, Türkiye’de toplumsal değişmeyi önemli ölçüde etkileme gücüne sahip olduğunu göstermektedir.¹⁴⁵

6.1.2. Dış Göç

Dış göçler, “uzun süre kalmak, çalışmak ve yerleşmek için bir ülkeden diğerine yapılan nüfus hareketleri” görünümünde gerçekleşmektedir.¹⁴⁶

Türk toplumunun dış göç kavramıyla geniş ölçüde tanışmasının İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra olduğu ve Türk vatandaşlarının 1961 Anayasası ile “Yerleşme ve Seyahat Hürriyetini” kazandığı görülmektedir. Bu başlangıç, bireysel tercihlerden çok bir devlet politikası unsuru olarak ele alınmaktadır.¹⁴⁷ İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sanayileşmesi hızlanan Avrupa ülkelerinin, işçi ihtiyaçlarını Akdeniz ülkelerinden karşılamaya başlamasının; göç hareketini hızlandırdığı görülmektedir. Bu ülkeler işgücü gereksinimlerini

¹⁴² Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, 34.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004, ss.152-153.

¹⁴³ Hakan Özdemir, “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 30, 2012, s. 8.

¹⁴⁴ Alpay Filiztekin, Ali Gökhan, “The Determinants of Internal Migration in Turkey”, *Research Gate*, 2008, p. 2.

¹⁴⁵ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, s. 159.

¹⁴⁶ Özer, a.g.e., s. 11.

¹⁴⁷ Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, ss. 35-45.

kendi vatandaşları arasından karşılama noktasında sıkıntı çekmeye başladığında, İtalya'dan başlanarak sırasıyla Fransa, İspanya, Portekiz, Yugoslavya ve Türkiye'den işçi alımı yoluna gidilmiştir. 1960 yılından sonra Türkiye ve işçi kabul eden ülkeler arasında işçilerin hukuki ve idari haklarının korunması amacıyla antlaşmalar yapılmıştır.¹⁴⁸ Türkiye ilk antlaşmasını 1961 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti ile iki taraflı işe alım sözleşmesi ile başlatmıştır. Böylelikle yoğun, "sınır dışı işçi göçü" ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin işsizliği hafifletmek ve yurtdışındaki işçilerden döviz geliri sağlamak için de bu göç hareketini desteklediği görülmektedir.¹⁴⁹

Sınır dışına yapılan göçlerin sosyolojik yansımaları da dikkat çekmektedir. Göçmenler Batı kültürü ve medeniyeti ile tanışmakta, Batı'nın değerleri içinde yaşamak durumunda kalmaktadır. Toplumsal yapıdan, ekonomik düşünce ve gündelik yaşama kadar birçok yönden farklı olan Batı kültürü göçmenlerin değer yargılarını etkilemektedir.

Göç hareketlerinin ve kentleşme sürecinin farklı tarihlerde farklı aşamalardan geçmekte olduğu görülmektedir. Her dönemin ise, kendi içinde farklı gerekçelerle göç ve göçe bağlı sorunları bulunmaktadır. Değişik nedenlerle yaşanan göçler sonucunda, göçmenler birbiri ile yakınlaşıp iletişime geçmekte, dayanışma ve yardımlaşmaya ihtiyaç duymaktadır.¹⁵⁰

6.2. GÖÇ OLGUSUNUN NEDEN OLDUĞU TOPLUMSAL SORUNLAR

Bir toplulukta göç eden kişilerle göç etmemiş kişiler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Göç eden bireyin seçiciliği, göç olgusunun fırsatlar sunması, önemli belirsizliklerle karşı karşıya kalınması ve göç edene bazı sorumluluklar yüklenilmesi gibi faktörler ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple göç edecek kişi bu riski göze almaya istekli olmak durumunda kalmaktadır. Elbette gittiği yerde de kendisinden beklenecek işlevleri yerine getirme kapasitesine sahip olması gerekmektedir.¹⁵¹

Göç, aynı zamanda bir yerdeki nüfusun aktif kesiminin gitmekte olduğunu, daha az girişimci daha az dinamik kesimin de geride kaldığını göstermektedir. Bu da göç veren yörelerin gelişme hızlarını düşürmektedir. Gelişme hızı düştükçe göç artmakta ve geri

¹⁴⁸ Mahmut Tezcan, *Dış Göç ve Eğitim*, 1.b., Ankara: Anı Yayıncılık, 2000, ss. 15-25.

¹⁴⁹ Ahmet İçduygu, "International Migration and Human Development in Turkey", *United Nations Development Programme (UNDP)*, Human Development Reports, Research Paper 2009/52, October 2009, p.3.

¹⁵⁰ Fatih Özbay, "Şehirleşme Süreçlerinde Sosyal Bir İlişki Ağı Olarak Hemşehri Derneklerinin İşlevleri: Kütahya Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014, s. 97.

¹⁵¹ Tekeli, *Göç ve Ötesi*, ss. 171-181.

kalmışlık başlamaktadır.¹⁵² Eğitimli kesimin daha iyi şartlarda yaşama arzusuyla yurtdışına gerçekleştirdiği beyin göçü, geride kalanları kaderlerine terk etmektedir. Göç veren ülke için de bu durum ciddi bir kayıp olmaktadır.¹⁵³

Göç olgusu, “sisteme uyum sorununu” da ortaya çıkarmaktadır. Köylü nüfus geleneksel bağların zayıflaması ile kentlere akın etmektedir. Nüfusun kente gelmesi ve emeğini arz etmesi ve hatta iş bulması, kentli olabilmesi ya da kente uyum sağlaması için yeterli olmamaktadır. Kültür temelli bir değişimin yaşanabilmesi için kentli olmanın gerektirdiği kalıpların benimsenmiş, içselleştirilmiş olması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁵⁴

Kırdan kente göç eden insanların, uzun süre kent ile kır arasında bocaladığı görülmektedir. Kente yerleştikleri halde köyden bir çırpıda kopamamaktadır. Bir yandan kente yerleşmek için mücadele edilirken bir yandan da köyle ekonomik ilişkilerin sürdürülmesi istenmektedir. Kartal’a göre; kırdan kente göçen birey, ekonomik bakımdan kente uyum sağlamak için çaba sarf etmektedir ve kır ile ilişkisini kesmemektedir.¹⁵⁵ Bu sorunlar çözülemediği sürece de kentlileşmede gecikme kaçınılmaz olmaktadır.

Kente göç yoluyla dahil olan göçmen nüfusun, kentin çevresini saran yerleşime açılmamış alanlarda gecekonduların yapılması ile kentte barınma sorununa kendi kendine çözüm bulduğu görülmektedir.¹⁵⁶ Özellikle göç ve sonrasında planlanmamış olması, gerekli önlemlerin alınmaması, nüfusun ihtiyaçlarının karşılanamaması bu sonuçta etken olmaktadır.¹⁵⁷ Üstelik bu sürecin Türkiye’de kısa bir süreye sığdırılmış olması, bu sorunların Avrupa ülkelerine kıyasla çok daha kronik hale geldiğini göstermektedir.¹⁵⁸ Bu da kent merkezlerine bir yama görüntüsünde olan gecekonduların üzerinde daha ayrıntılı durulması sonucunu doğurmaktadır.

---

¹⁵² Özer, a.g.e, s. 21.

¹⁵³ Yusuf Sayın, Ahmet Usanmaz, Fırat Aslangiri, “ Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 31, 2016, s. 3.

¹⁵⁴ Tekeli, *Göç ve Ötesi*, ss. 42-54.

¹⁵⁵ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentlileşme*, s. 60.

¹⁵⁶ Tatlıdil, a.g.e., ss. 10-25.

¹⁵⁷ Ercan Demirci, *Kentleşmenin Bir Sonucu Olarak Gecekondular ve Gecekonduların Alternatif Çözümleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 16.

¹⁵⁸ Özdemir, a.g.e., s. 25.

6.3. GÖÇ VE GECEKONDULAŞMA

Çağdaş dönemin Batı-dışı toplumlarının kentleşmesi, kır toplumundan kent toplumuna dönüşme süreci birbirine karşıt olan iki yerleşim biçimini bir araya getirmektedir: kent ve gecekondu.¹⁵⁹ Dengesiz kentleşmenin bir ürünü olarak görülen gecekondu, “kentlerin kenar semtlerine kurulmuş ancak kente sosyo-ekonomik yönden bağımlı yerleşim şekilleri olarak” nitelendirilmektedir.¹⁶⁰

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde gecekondu tanımı; “*İmar ve yapı kanunlarına aykırı olarak başkalarına veya kamuya ait arazi veya arsalar üzerinde toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut, kondu*” şeklinde yapılmaktadır.¹⁶¹ Bu ifadeye, 1966 tarihli Gecekondu Yasası’ndaki gecekondu tanımında da rastlanmaktadır. Bu yasada gecekondu kavramının ilk kez dile getirildiği görülmektedir. Düşük standartlı yapıların yapılmasını kolaylaştırıcı yollar bir ölçüde de olsa meşrulaştırılmaktadır.¹⁶²

Tekeli’ye göre gecekondu, “*dıştan alınan teknoloji ile kalkınan bir ülkenin modern teknoloji kullanan kesimi tarafından emilemeyen işgücünün kentlerde oluşturduğu bir yerleşme ve yaşam biçimi*”;¹⁶³ Keleş’e göre ise, “*bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, bilgisi dışında, izinsiz olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü*” olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁴

Gelişmekte olan ülkelerin çoğu gecekondu olgusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Gecekonduların bu ülkelerde hızla çoğalması kentleşme olgusuyla açıklanmaktadır. Kente göç eden nüfusun konut ihtiyacı sorununa bulduğu çözüm karşımıza bu olguyu çıkartmaktadır.¹⁶⁵ Kırdan kente göç edenler gecekonduya “gelir düzeylerinin düşük olması” nedeni ile ve “barınma gereksinimlerini karşılamak” amacı ile yerleşmektedir.¹⁶⁶

Kentlere gelen nüfusun kırdaki kazancıyla meşruiyet kalıplarına uygun olarak inşa edilmiş bir ev kiralama olanakları olmadığı gibi, konut yaptırma imkânları da

¹⁵⁹ Nur Vergin, *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000, s. 138.

¹⁶⁰ Es, Ateş, a.g.m., s. 221.

¹⁶¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bdebc94a4ce96.68355931 (30.04.2018).

¹⁶² Tekeli, *Göç ve Ötesi*, s. 106.

¹⁶³ İlhan Tekeli, “Başkent Ankara’nın Öyküsü”, *Türkiye’de Kentleşme Yazıları*, Bilimsel Eserler Dizisi No:13, Ankara: Turhan Kitabevi, 1982, ss. 49-81.

¹⁶⁴ Ruşen Keleş, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 474, 1980, s. 53.

¹⁶⁵ Erkan, a.g.e., s. 127.

¹⁶⁶ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, s. 66.

bulunmamaktadır. Kazançlarını arttırsalar bile modern yaşam standartlarının kendilerinden beklediği şekilde bir arsa alıp, yapı ruhsatı ve oturma ruhsatı ile bina inşa ettirmeleri mümkün olmamaktadır. Bu durumda kente gelenler konut ihtiyaçlarını yasa dışı yollarla gidermeye çalışmaktadır.¹⁶⁷

Ucuz emeğe ihtiyaç duyan sanayicilerin de göçmen işçilere kalmaları için yasal konutlar inşa etmemesi sonucu, devletin çözümediği konut sorununu kendi imkânlarıyla çözen bir kesimden bahsedilmektedir. Dolayısıyla sanayileşmiş ülke kentlerinden farklı bir kent örüntüsü ortaya çıkmaktadır. Gecekondu, “kamu” ya da “özel” arazi ve arsalar üzerine kurulmakta;¹⁶⁸ göçle kente gelen nüfusun barınma ihtiyacı meşru yollarla karşılanamayınca “gecekondulaşma” kentsel mekânlarda boy göstermektedir.¹⁶⁹ Sorunun özellikle az gelişmiş ülkelerde görülmesi, bu ülkelerdeki kentleşme hızı ile açıklanmaktadır. Bu nedenle gecekondu, “bir zorunluluğun, umutsuzluğun mekâna yansıma şekli olarak” tanımlanmaktadır.¹⁷⁰

Barınma sorununun, kentin göç sonrasında barınma talebine yanıt verememesinden kaynaklandığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu çözebilmek içinde göçmen kitleler, kamu arazilerine yönelip kentin çevresinde gecekondu mahallelerini oluşturmaktadır.¹⁷¹

Siyasi adımların yanlış atılmasından kaynaklı gecekondu alanlarına yapılan yatırımlar da, bu bölgelerin her geçen gün sayısının artmasında önemli bir neden olarak gösterilmektedir. Kaçak yapılaşmaya yönelik takip ve uygulamalarda esnemeler olduğu gözlenebilmektedir. Gecekondu elektrik, su ve ulaşım talepleri konusunda yerel yönetime talip politikacılar tarafından kentlilere taahhütte bulunulması da, gecekondu bölgelerinde yeni yapılaşmalara neden olmaktadır.¹⁷² Seçmen sayısı bakımından düşünüldüğünde ise, bu bölgelerin azımsanmayacak nüfusa sahip olması verilen bu tavizlerin nedenini açıklamaktadır.¹⁷³

---

¹⁶⁷ Tekeli, *Göç ve Ötesi*, ss. 99-100.

¹⁶⁸ Samer Katerji, Mustafa Ozakça, “Urban Transformation as a Process for Inner-City Slums in Turkey, The Experience of Gaziantep City, Turkey”, *Artium*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2015, s. 25.

¹⁶⁹ Selcen Mutlu, *Türkiye’de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 1.

¹⁷⁰ Keleş, *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, s. 366.

¹⁷¹ Özdemir, a.g.e., s. 26.

¹⁷² Vedat Çalışkan, Cengiz Akbulak, “Bursa Kentine Yönelik Göçlerin Gecekondulaşma Sürecine Etkileri: Uludağ Yamaçlarındaki Gecekondu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 12, 2010, s. 120.

¹⁷³ Ertan Özensel, *Kentleşemeyen Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Kökenine Dair Sosyolojik Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992, s.16.

Gecekondu yerleşmelerine altyapı götürülerek bu yerleri sağlıklı hale getirme düşüncesinin; gecekondu sahiplerine tapu dağıtmak, elektrik, su, kanalizasyon, yol sağlamak gibi uygulamalar ile ilk kuşak gecekondularının apartmanlara dönüşmesinin ve ikinci, üçüncü kuşak gecekonduların da yapımının önünü açtığı görülmektedir.¹⁷⁴ Gecekondu bölgelerinde güvenliğin sağlanması¹⁷⁵ ve aynı zamanda kentin çevresinde bulunan gecekondu yerleşmelerine otobüs ve dolmuşlarla bağlantının gerçekleştirilmesi de gecekondu alanlarının önemi ve değerini göstermektedir. Sağlanan güvenceler gecekonduların büyümesine, çok katlı olmasına, yapı kalitesinin gelişmesine yol açmaktadır. Aynı zamanda gecekondu yapımı kente gelenlerin kısa bir süre içinde derme çatma kendi emekleriyle gerçekleştirdikleri konut olmaktan çıkmaktadır. Kente göç eden bir köylü, kente ilk geldiğinde ancak bir gecekondu kiracısı olabilmektedir.¹⁷⁶ Bütün bu fiziksel ve toplumsal elverişsizlik, sağlıksız ortam ve sefalet karşın,¹⁷⁷ gecekondu kesiminin geçici bir yerleşme değil de giderek merkezle bütünleşen sürekli kent kesimi olmaya başladığı görülmektedir.¹⁷⁸

Gecekonduların fiziksel özelliklerine bakıldığında; çoğu birbiri ile benzer görüntüyü sergilemektedir. Tek katlı, bahçeli, 1-2 odalı, kümesi olan ve ihtiyaca göre zamanla dışarıdan ek odaların yapıldığı barınak şeklinde olduğu görülmektedir.¹⁷⁹ Genel olarak gecekonduların büyük çoğunluğunda tuvaletler avluda yer almaktadır. Banyolar ise konut sahiplerinin oturduğu odaların içine yapılmaktadır. Mutfağın ayrı bir mekân olarak bulunduğu gecekonduların sayısının daha az olduğu, yine büyük bir kısmında bu alanların gecekondu sakinlerinin yaşam alanlarına sıkıştırılmış olduğu gözlenmektedir.¹⁸⁰

Başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de gecekondular kalifiye olamamış, örgütlenememiş yoksul kabul edilen kesimden oluşmaktadır. Bazı evlerde 2-3 aile bir arada yaşamaktadır. Kiminin tek geçim kaynağının aile büyüklerinin emekli maaşı olduğu, kiminin ise kaymakamlıktan aldığı yardımla geçindiği görülmektedir.¹⁸¹ Bu sebeple bu bölgedeki insanlar oldukça zor şartlardaki işleri, uzun saatli çalışma koşullarını kabul

---

¹⁷⁴ Mutlu, a.g.e., s. 30.

¹⁷⁵ Gökhan Gökulu, “Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2010, s. 211.

¹⁷⁶ Tekeli, *Göç ve Ötesi*, s. 57.

¹⁷⁷ Serdar Sağlam, “Türkiye’de İç göç Olgusu ve Kentleşme”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, Sayı: 5, 2006, s. 37.

¹⁷⁸ Sencer, a.g.e., s. 126.

¹⁷⁹ Turhan Yörükkan, *Gecekondular ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri*, 3.b., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006, s. 65.

¹⁸⁰ Tatlıdil, *Kentleşme Ve Gecekondu*, s. 74.

¹⁸¹ Yasin Bektaş, Ceyhan Yücel, “Ankara-Altındağ Tepesi Gecekondu Bölgesinde Mekânsal Araştırmanın Gözlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, *Megaron*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2013, s. 124.

etmektedir.¹⁸² Bu işler; inşaat ustalığı, işportacılık, hizmetçi, uşak, taş ustası, hamallık, demirci, tezgâhtar, ayakkabı boyacılığı gibi mesleklerden oluşmaktadır.¹⁸³ Tarımda çalışan iş gücünün, kentte özgü işlerde çalışabilmesi için gerekli olan eğitimi alması ve uzmanlaşması gerekmektedir. Bunun da zaman alan bir süreç olduğu düşünüldüğünde, ilk etapta gelir ve örgütlenme düzeyinin düşük olduğu işlere razı olunmaktadır.¹⁸⁴ Bu da gecekonduların, yoksul ve dar gelirli kesimi barındırdığını kanıtlamaktadır.

Kırsal kesimlerden göçün önemli boyutlara ulaştığı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde konut üretimindeki yetersizlikler sonucu gecekonduların fiziki alanda kapladığı büyüklük, sosyolojik sorunlarının yankılarının da büyük olmasına sebep olmaktadır.¹⁸⁵ Kırsal alanlardaki çözülme ve kentlerdeki yoğunlaşma ile oluşan kentleşme süreci sonucunda, kentler adeta büyük bir köy durumuna dönüşmektedir. Köy yaşamında görülen gündelik yaşam manzaraları, sanayi bölgelerinin etrafında olağan görüntüler haline gelmektedir.

Türkiye’de rakamsal verilerle gecekondu oranlarına bakıldığında toplam gecekondu sayısının 1969’da 500.000, 1972’de 693.694 olduğu; 1973- 1974 aralığında yıllık konutta artışın 70.000 olduğu, 1974’te de gecekondu sayısının 709.000’u bulduğu gözlenmektedir.¹⁸⁶ 1960 yılının sonunda gecekondu oranının sadece % 70’i üç büyük şehir olan Ankara, İstanbul ve İzmir kentlerinde bulunmaktadır. Bu orana karşılık gelen 240 bini aşkın nüfusun gecekondualarda yaşadığı görülmektedir.¹⁸⁷ 2011 yılında Mühendisler ve Mimarlar Birliği Platformu Genel Başkanı Mimar-Ekonomist Remzi Kozal, gecekonduların Türkiye’deki son durumunun yaklaşık olarak 4 milyon olduğunu vurgulamaktadır.¹⁸⁸ Gelişmekte olan ülkelerin bir gerçeği olarak kabul edilmekte olan bu süreç, Türkiye’nin de toplumsal gerçeği olarak kabul görmektedir.

---

¹⁸² Karpat, a.g.e., s. 140.

¹⁸³ Şenyapılı, a.g.e., s. 53.

¹⁸⁴ Gönül İçli, “Denizli İline Göç Eden Ailelerin Eğitime Bakış Açıları”, *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, 1999, s. 73.

¹⁸⁵ B. Uzun, M. Çete, “Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Yasadışı Yerleşim Sorunlarının Çözümü İçin Bir Model”, *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara, 2005, s. 1.

¹⁸⁶ Karpat, a.g.e., s. 98.

¹⁸⁷ Reha Yeltekin, *İnşaat Sektör Raporu 2010, Çarpık Yapılaşma ve Kentsel Dönüşüm*, MÜSİAD, İstanbul, 2011, s. 19.

¹⁸⁸ <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/11/07/turkiyede-4-milyon-gecekondu-var> (30.04.2018).

Sonuç olarak gecekondular, kentlere göç eden ve buralarda yaşam mücadelesi veren, akraba ve hemşehri yardımlarıyla iş, barınma sorunlarının üstesinden gelmeyi öğrenen kesimin yaşam alanını yansıtmaktadır. Gecekondulaşma, endüstrinin merkezileştiği ve hızlı kentleşmeden en büyük payı almış olan kentlerin başlıca gelişme alanları konumunu yansıtmaktadır. Hızlı kentleşmeyle belli bir büyüme seviyesine varan bu kentler, git gide çevrelerindeki yerleşimleri, aralarında toplumsal ve ekonomik bir bütünleşme yaratarak kendilerine bağlamaktadır.¹⁸⁹ Diğer yandan ise, kentlere göç edenler başta olmak üzere kentte yaşayanların yoğunluk ve sıkışıklık nedeni ile pek çok hizmetten faydalanma kalitesi düşmektedir. Karşılaşılan bu sorunların üstesinden gelmenin ve bütünleşmenin yolu olarak, kente yabancı olanların kendilerine destek olacak bir güce ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları içinde “hemşehri dernekleri” bu anlamda etkin olmakta ve devreye girmektedir.

Bu noktadan hareketle çalışmanın ikinci bölümünde hemşehrilik kavramı ve hemşehri dernekleri üzerine bir değerlendirme yapılmaktadır.

---

¹⁸⁹ Sencer, a.g.e., s. 122.

İKİNCİ BÖLÜM

HEMŞEHRİLİK VE HEMŞEHRİ DERNEKLERİ

1. HEMŞEHRİLİK KAVRAMI

Göç eden nüfusun kentte, kentsel örgütleri kullanma sürecinde ayakta kalmasını sağlayan bir mekanizma olarak görülen hemşehrilik, göç ve kentleşme neticesinde ortaya çıkmaktadır.¹⁹⁰ Dolayısıyla bu ilişki türü göç edenlerce geliştirilmektedir.¹⁹¹

Kentleşmenin hızlı gelişmesi ile kente uyum sorunuyla karşılaşan bireylerin, geldikleri bölgelerin adlarını taşıyacak gruplar kurmaya başladıkları görülmektedir.¹⁹² Göçmenlerin kentin değişik mekânlarında yaşayan hemşehrileri ile ortak bir alanda bir araya gelerek pek çok paylaşımda bulunabilmek ve kentin yarışmacı ortamına karşı kendini emniyete alabilmek, güven duygusunu pekiştirebilmek için bir dayanışma ağının oluşturulmasında hemşehriliğin önemi büyük olmaktadır.¹⁹³ Geleneksel topluluklarda yardımlaşma ve dayanışma duygusunun, kent yapısı içerisinde hemşehriliğin kendine has yapılanması görülmektedir.¹⁹⁴

Dayanışmacı aidiyet duygusunu aşulamakta olan ‘hemşehrilik’, sonradan atfedilen bir statü olmaktadır. Göçmenler yeni geldikleri kentte “biz” ve “öteki” ayırımından “biz” duygusunu güçlendirebilmek için hemşehrilik ilişkilerini değerlendirmektedir.¹⁹⁵ Bu ilişkiden hareketle hemşehrilik terimi, “kişiler arasında aynı memleketten olma” durumu ile açıklanmaktadır. Bu durum akrabalık ilişkilerinden uzak kalmakta, tamamen kurgusal düşünülmektedir. Verdiği his aynılık hissi olmaktadır. Hemşehrilik olgusu doğulan kentte anlam ifade etmemektedir. Doğum yerinin ve sürekli yaşanılan kentin dışında anlamlı ve kıymetli olmaktadır.¹⁹⁶

¹⁹⁰ Adnan Tekşen, *Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik: Ankara'daki Malatyalılar Örneği*, Ankara: DPT Yayınları Yayın No: 2669, 2003, s. 1.

¹⁹¹ Sema Erder, *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, 5.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, s. 244.

¹⁹² Nuri Bilgin, Melek Görengeli, “Kentsel Katılım ve Çoğulculuk”, Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, ss. 50-54.

¹⁹³ Bal, a.g.e., ss. 106-107.

¹⁹⁴ Nail Yılmaz, *Hemşehri Kimliği: “Kastamonulular Örneği”*, İstanbul: Beta Yayınları, 2008, s.19.

¹⁹⁵ Bal, a.g.e., ss. 106-107.

¹⁹⁶ Ayça Kurtoğlu, *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset- Keçiören Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 148.

Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğü'nde "hemşehri" kavramı, "memleketli" olarak ifade edilmektedir.¹⁹⁷ Bal'a göre, "genellikle aynı köy, ilçe, il, bölgeden gelmiş olanların birbirlerine yüklediği sosyal bir statü" olarak tanımlanmaktadır. İlişkilerin "akrabalık" ile "arkadaşlık", "birincil ilişkiler" ile "ikincil ilişkiler" arasında olduğu kabul edilmektedir. Bu ilişki tam anlamıyla akraba ilişkisi olmamakla birlikte "akrabamsı" bir ilişki olarak nitelendirilmektedir.¹⁹⁸ Buradan hemşehriliğin gurbet ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Daha çok göçün olduğu ve yoğunlaştığı yerlerde hemşehriler arası diyalogların gelişmekte olduğu sonucuna varılmaktadır.

Hemşehrilik ilişkisi ve kimliklerinin tanımlayıcısının memleketler olduğu bilinmektedir. Kurtoğlu'na göre; "her türlü kimliğin bir mekânı bulunmaktadır, fakat hemşehri; kimlik, iş yeri, okul, mahalle, kültürel milliyetçiliğe dayalı ulusçuluk gibi ilişki ve kimlikleri kapsayan bir bütünü yansıtmaktadır".¹⁹⁹

Vergin; toplumsal hareketlenme ile insanların yeni davranış kalıpları benimsemekte olduğuna dikkat çekmektedir. Geleneksel kabul edilen değerlerin önemi kaybolmaktadır. Yaşanan erozyon ile yeni kültürel kimlikler edinilmektedir.²⁰⁰ Özbay'a göre ise; hemşehrilik, "eski hal ile yeni hal arasında bir geçiş ağı olarak" nitelendirilmektedir. Göç eden kır insanı eski halin izlerini ve psikolojisini taşımakla birlikte yeni düzenin içinde tutunmanın, yer edinmenin heyecanını yaşamaktadır. Bu geçiş alanı geçici kabul edilmektedir. Çünkü zamanla yeni hal ve koşullara alışılıp ayakta durulmaya başlanmaktadır. Ancak geçici süre olarak nitelendirilen zaman aralığını bitirebilenler olduğu kadar başarılı olamayıp hala eski hal ve alışkanlıklarını devam ettirenlere de rastlanmaktadır.²⁰¹ Toplumda yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler,²⁰² göçle kırdan kente gelen bireylerin, kentte farklı bir hayat tarzı ile karşılaşması sonucu bu yeni yaşam alanına uyum sağlamasının zorlaşmakta olduğunu göstermektedir. Bunun içindir ki, genellikle göç olgusu kentlerdeki akraba, hemşehri gibi tanıdıkların bulunduğu bölgelere yönelik gerçekleşen bir olgu olmaktadır. Göç edenlerin öncelikle tanıdıklarının yanına gitmesi, yeni gittikleri yerlerde kendilerini yalnız hissetmemek, ihtiyaç duyduğunda kendilerine yardımcı olunacağı inancından

¹⁹⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5af2bdc455f280.15065682 (09.05.2018).

¹⁹⁸ Bal, a.g.e., ss. 106-107.

¹⁹⁹ Ayça Kurtoğlu, "Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık", *SBF Dergisi*, Cilt: 67, No: 1, 2012, s. 149.

²⁰⁰ Vergin, a.g.e., s. 146.

²⁰¹ Özbay, a.g.m., s. 98.

²⁰² <https://www.gunisigigazetesi.net/hemsehri-dernekleri8217-28062011-makale,4392.html> (22.01.2019).

kaynaklanmaktadır. Bu da kentlerde “yöresel dayanışma dernekleri” kurulmasına zemin hazırlamaktadır. Derneklerde bir yandan dayanışma, yardımlaşma, hemşehrilik bilinci geliştirilirken diğer yandan kendilerine ait örf, adet ve göreneklerin de devam etmesi sağlanmaktadır.²⁰³ Hemşehri dernekleri, hemşehrilerin çıkarlarını koruyan ve geldikleri bölgelerdeki kimliklerine sıkı sıkıya bağlı olan ve bu bağlar aracılığıyla da zaman içinde yeni davranış kalıplarının oluşmasını kolaylaştıran ilişkiler bütününe kurumsallaşmış şeklini yansıtmaktadır.

2. HEMŞEHRİ DERNEKLERİ

Hemşehri dernek veya vakıflarının kuruluş bakımından, diğer sivil toplum kuruluşlarından hukuki bir farkı bulunmamaktadır. Diğer dernekler gibi, hemşehrilik derneklerinin kurulmasına imkân sağlayan yasal çerçeve de “Dernekler Kanunu” veya “Vakıflar Kanunu” olmaktadır. Hemşehri dernekleri genellikle memlekete özgü kültürü yaşatmaktadır. Hemşehriler arası sosyal yardımlaşma ve dayanışma amaçlarıyla kurulmaktadır. Memleketten uzakta yaşayanların, kültürlerini ayakta tutmak için kurdukları hemşehri dernekleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın kurulmasına aracılık etmektedir.²⁰⁴ Bu birliktelik toplumda birey olarak sahip olunan gücün tek başına bir anlam ifade etmediğini göstermektedir. Bir araya gelerek oluşturulan bu gruplar sayesinde ortak çıkarlar etrafında dayanışmanın gerçekleştiği görülmektedir.²⁰⁵

Hemşehri derneklerinde özellikle birinci kuşakta yer alanların olması dikkat çekmektedir. Çünkü ilk gelen ve yabancılığı ilk tadanın onlar olduğu ifade edilmekte ve kendini güvende hissedemeyen bir kesimden bahsedilmektedir. Bu güvensizlik ortamında bir yere, bir kümeye ait olma ihtiyacı duyulmaktadır. “Dışarıda kalmak”, “bir şeylerden dışlanmak” endişesi bir takım kuruluşlara üye olma sonucunu doğurmaktadır.²⁰⁶ Dolayısıyla hemşehri derneklerinin kurucu üyelerinin genellikle birinci kuşaklardan oluştuğu sonucuna varılmaktadır. Bunlar kente ilk göç hareketini başlatan “öncüler” olarak bilinmektedir. Onların memleketlerine duyduğu özlem ikinci ve üçüncü kuşak bireylere göre daha ağır

²⁰³ Terzi, Koçak, a.g.e., s. 183.

²⁰⁴ Kurtoğlu, “Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık”, ss. 142-155.

²⁰⁵ İlhan Tekeli, “Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”, Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, s. 17.

²⁰⁶ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, s. 31.

basılmaktadır. Bu da, ikinci ve üçüncü kuşak bireylerin hemşehri derneklerine birinci kuşak kadar bağılı olmadığını göstermektedir.²⁰⁷

Aynı bölgeden olanlar görünüşte kentlerde yaşıyor olsalar bile gerçekte her biri kendi memleketinde yaşamaktadır. Öz kimliğini kaybetmeme çabası, göçmen kır nüfusunun kentle bağ kurmasına engel olmaktadır.²⁰⁸ Bu bağ ise, süreç içinde zayıflamadığı gibi hemşehriler ile ilişkiler sıklaştıkça güçlenmekte, göçmen bireye kentsel ortamda güven vermektedir.²⁰⁹ Bu yapay bağı da daha çok kentlerde rastlanmaktadır.

Hemşehrilik ilişkilerinde aynı ilden ya da ilçeden gelme dışında fertler arasında başka hiçbir bağ bulunmamaktadır. Kente yeni gelenlerin yeni mekâna uyum sağlamaya ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Bu yüzden hemşehri dernekleri, “*yeni sakinlerinin toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ihtiyacını karşılayacak yöresel bağlara dayalı hızlı örgütlenme şekli olarak*” yorumlanmaktadır.²¹⁰ Bu örgütler geleneksel kimlikleri muhafaza edebilmenin yanında kent hayatına uyum sağlamaya çalışan göçmen nüfusun, yeni kimliklerinin de oluşmasına aracı olmaktadır. Bunlar; “yardımlaşma”, “dayanışma”, “sosyal etkinlikler düzenleme”, “geleneklerin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasını amaçlayan çalışmaları” kapsamaktadır.²¹¹

Sonuç olarak bir yerde hemşehri derneklerinin varlığı, o kentte “uyum sorunu” yaşayan bireylerin olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda kır kimliği ile kent kimliği arasında sıkışmakta olan göçmenlerin dönüşüm aşamasında hemşehri derneklerine ihtiyaç duyma nedenlerinin açıklanması gerekmektedir.²¹²

3. HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİ DOĞURAN NEDENLER

Hızla gelişen göç süreci, kentlerde ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Metropol kentlerde göçün olumsuz etkilerini aşabilmek ve kültürel şoku atlatabilmek için bireylerin pek çok çözümler bulduğuna şahit olunmaktadır. Dernekler, bu

---

²⁰⁷Terzi, Koçak, a.g.m., s. 142.

²⁰⁸ Es, Ateş, a.g.m., s. 224.

²⁰⁹ Ayşe Güneş Ayata, “Gecekonduarda Kimlik Sorunu, Dayanışma Örüntüleri ve Hemşehrilik”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 51-52, İstanbul, 1991, ss. 89-101.

²¹⁰ Aynur Köse, “Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şekli Olarak Hemşehrilik”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2008, s. 224.

²¹¹ Mustafa Fatih Çiçek, *Hemşehri Derneklerinin Sosyo-Kültürel Uyuma Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 9.

²¹² Bursa Büyükşehir Belediyesi, *Bursa’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması*, (Hazırlayan: Ümit Meriç, Mustafa Şen, Teyfik Göksu, Dilaver Demirağ), 2.b., İstanbul: GENAR Araştırma Eğitim Danışmanlık, 2006, s. 98.

noktada devreye girmekte, eksiklikler ve sorunların çözümlenmesine yardımcı olmaktadır. Kente gelenler iş bulabilmek, konut bulabilmek, ekonomik ve sosyal sorunları azaltabilmek ve sahip oldukları öz kimliklerini koruyabilmek için bir araya gelerek dernek ya da vakıf benzeri hemşehri dayanışmasını güçlendirecek örgütler kurmaktadır.²¹³

Kente yeni göç etmiş olanlar, yeni olmanın verdiği güvensizlikle “neyin nerede başladığını nerede bittiğini” bilmemektedir. Kendilerine tam olarak güvenememektedir. Bu ve benzeri nedenlerle köylülerinin oturduğu mahalleleri özellikle tercih etmektedir.²¹⁴ Dolayısıyla hemşehri dernekleri, hem aynı yöreden gelmiş insanların kentte ortak bir çatı altında toplanmasına yardımcı olmakta hem de kent hayatına “uyumu” ve “sosyalleşmeyi” sağlamaktadır.²¹⁵ Aynı zamanda daha önce birbirinden habersiz olan fertlerin, kendilerinin coğrafi mekânla ve o mekâna ait olan diğer insanlarla özdeşleşmesini kolaylaştırmaktadır. Aynı yörenin insanları bu kavram sayesinde kentlerde tutunmaya çalışmaktadır. Diğer toplumsal kimliklerle de etkileşime girmektedir.²¹⁶ Akraba ve hemşehrilere yakın olmak, tanıdıkların desteği sayesinde ayakta durabilmek, birliğin ve beraberliğin bozulmaması ve uyum sağlanabilmesi için yeni kişilerin gelmesine ön ayak olarak zaman içinde bu topluluklar daha da büyütülmektedir.²¹⁷

Hemşehri dernekleri, kente göç edenlerin yeni kentsel kimliklerini tanımladıkları, dış dünya ile bağlantı kurabildikleri iletişim kanalları olarak görülmektedir.²¹⁸ Dernekler sayesinde suyunu içerek, havasını soluyarak büyüdükleri ve aynı dili konuştukları memleketin hemşehrilere ile iletişim kurmak daha kolay bir biçimde gerçekleşmektedir.²¹⁹

Dernekler, kente göç eden bireylerin yeniden sosyalleşmesini ve yeni davranış kalıpları edinebilmesini sağlamaktadır. Bu süreç iki aşamada gerçekleşmektedir; ilk olarak, geleneksel yöntemler gücünü kaybedip bunlar bir çeşit erozyona uğramaktadır. Sürecin ikinci aşamasında da, yeni kalıplar benimsenmektedir.²²⁰ Göçmen bireylerin siyasal,

---

²¹³ Bal, a.g.e., ss. 106-107.

²¹⁴ Kartal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, s. 123.

²¹⁵ Yusuf Adıgüzel, “Esenler’ de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik”, Murat Şentürk (ed.), *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenleri Anlamak*, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, 2012, s. 186.

²¹⁶ Hüseyin Dikme, Berna Gönen, “Hemşehri Derneklerinde Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Yöresel Kültüre Katkıları: Balıkesirliler Birliği Derneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 31, s. 729.

²¹⁷ Tekşen, a.g.e., s. 45.

²¹⁸ Karpat, a.g.e., ss. 99-102.

²¹⁹ Deniz İşçioğlu, “Hemşehri Dayanışması”, <https://www.gundemkibris.com/hemsehri-dayanismasi-makale,1894.html> (22.01.2019).

²²⁰ Vergin, a.g.e., s. 146.

ekonomik, kültürel örgütlere ve etkinliklere katılımı ve etkinliklerle ilgili kent imkânlarına erişebilmeleri yeni kimliğin oluşmasını kolaylaştırmaktadır.²²¹ Ancak bunun hemen gerçekleşmediği görülmektedir. Kentle bütünleşme, sosyal yardımlaşma ağı olan hemşehri derneklerinin aracılığı ile kırdan kırda bırakıp gelinen eş-dost-akrabalarla sürekli temas halinde olunmasıyla sağlanmaktadır. Karşılaşılan sıradan problemlerde ilk ulaşılabilecek kişi, “hemşehri” olmaktadır.²²² İşe girebilmek, kiralık ev, satılık ev, iyi bir hastane bulabilmek ve çocuklarına burs bağlayabilmek gibi gündelik işlerde bile bir hemşehriye ulaşmak istenilmektedir.²²³ Bu yüzden kente göç eden bireylerin kent hayatına uyum sağlama sürecinde aile ve akrabalık ilişkilerinin yanında hayatlarını kolaylaştırmanın yolu olarak, hemşehrilerin yer aldığı derneklere üye olmak gerekmektedir. Yabancı kalınan kent hayatına uyum bu sayede kolaylaşmaktadır. Bütün bu sorunlarla karşı karşıya kalan bireyler, kentlere kendilerinden önce göç etmiş hemşehrilerini bularak onlardan yardım almaktadır. İhtiyaçların şiddetinin artması ve beklentilerin yükselmesiyle hemşehriler birbirine daha çok bağlanmaktadır.²²⁴

Nüfusun mekânda yer değiştirmesi sürecinde ortaya çıkan hemşehrilik olgusunun ortaya çıkışı, “sosyo-kültürel”, “ekonomik” ve “siyasal” nedenler olmak üzere üç ayrı başlık altında değerlendirilmektedir.

3.1. SOSYO- KÜLTÜREL NEDENLER

Hemşehri gruplaşmasının ilk nedeni olarak “güven ihtiyacı” gösterilmektedir. Göçmenlerin terk ettikleri topraklarına korumacı ve hasret duyguları her zamankinden daha çok hissedilmektedir. Bu duygu, göçmenlerin tanıdık bildik yerlerde oturma isteğini arttırmaktadır.²²⁵ Kentlerdeki kalabalık içinde yalnızlaşma, sorunlar ile tek başına mücadele etme probleminin mümkün olduğunca en aza indirilmesi için geleneksel dayanışma modeliyle hareket eden göçmen, daha önceki hayatına daha yakın olan bireylerle hemşehri dayanışmasına girmektedir.²²⁶ Gelinen kır hayatında yüz yüze ilişkiler kuran göçmen, kent hayatında aradığı diyalogu bulamamaktadır. Bu tür ilişkiye ancak aynı köyden gelen

²²¹ Gülten Erkurt, “Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu”, *Türkiye’de Kentleşme*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi-7, (y.y.), (t.y.), s. 63.

²²² Adıgüzel, a.g.e., s. 200.

²²³ Müslüm Aktürk, “Hemşehri Dernekleri”, <http://www.istanbultimes.com.tr/hemsehari-dernekleri-makale,1173.html> (22.01.2019).

²²⁴ İnat, a.g.e., s. 42.

²²⁵ Yılmaz, a.g.e., s. 14.

²²⁶ Kaya, a.g.e., ss. 155-158.

hemşehrisini bulduğunda ulaşmış olmaktadır. Bu da bireye kent hayatına alışana kadar gerekli güven ortamını sağlamaktadır.

Geleneksel dokuyla sarmalanmış birincil ilişkilerden uzaklaşıp ikincil ilişkilerin yer aldığı²²⁷ kente göç eden kır insanı, kentin sosyal yaşantısına ne zaman adımını atsa yabancıların dünyasına girmiş gibi hissetmektedir. Bunun sebebi ötekilerin yaşam alanının alışılmış düzenden farklı ve belirsiz olmasından kaynaklanmaktadır.²²⁸ Böyle bir ortamda manevi yönünü kaybetmemek, özünü unutmamak için bir aidiyet duygusuna ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacı karşılayan en önemli unsur, hemşehrilik ilişkileri olmaktadır.²²⁹

Kırdan gelen göçmen kesimin kentteki “öteki” lere karşı bir araya gelerek oluşturduğu dernekler sayesinde yardımlaşma ve birlik sağlanmaktadır. Bu derneklere üye olmak, “kentin diğer fertlerinden olmamayı kabul etmek” anlamına gelmektedir. Geline küçük yerleşim biriminde herkes birbirini tanıdığı için kimlerden olunduğu bilinmekte ve bireyin kendini tanımasına gerek olmadığı görülmektedir. Fakat kent hayatında ilişkiler formelleştikçe, insanların sayısı artıp yabancılaşma belirginleştikçe bireyin kendini tanıma, ifade etme, aidiyetini belirtme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu da hemşehrilik kimliğinin hemşehri dernekleri aracılığı ile edinildiğini göstermektedir.²³⁰

Dernekler, aynı bölgeye ait insanları ekonomik, kültürel ve toplumsal nedenlerle örgütlü bir şekilde bir araya getirmekte ve insanların birbirlerini tanımalarına ve destek olmalarına yardımcı olmaktadır.²³¹ Başka bir deyişle bireylere bu ilişkileri kurabilmeleri için ortam hazırlamakta ve kentin bir üyesi olduklarını hissetmeleri sağlanmaktadır.²³² Aynı yerden gelmelerinden hareketle benzer kültürel özelliklere, düşünce yapısına sahip olan insanlar için hemşehri dernekleri bir yuva gibi değerlendirilmektedir.²³³ Bu yuva ailelerini bırakıp gelenler için ana-baba sıcaklığında olmaktadır. Göç, göçmenin kültürünün farkında olmasını sağlamaktadır. Göçmenin kendi farklılığını daha fazla hissettiği dönem olarak da görülmektedir. Kente taşıdıkları kültürel özellikleri koruma ve yaşatma gayesi de bundan

---

²²⁷ Müjgan Gölçük, *Kentleşme Sürecinde Akrabalık Ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 25.

²²⁸ Tekşen, a.g.e., s. 70.

²²⁹ Nalan Altay, Nevzat Gümüş, “Hemşehrilik ve İzmir’deki Hemşehri Dernekleri”, *e-Journal of New World Sciences Academy*, Cilt: 5, Sayı: 3, 2010, s. 233.

²³⁰ Adıgüzel, a.g.e., s. 201.

²³¹ Dikme, Gönen, a.g.m., s. 730.

²³² 09 Ocak 2012 Basın Bülteni, “Hemşehri Dernekleri Kent Konseyi İle Güçleniyor”, <https://www.bursa.bel.tr/hemsehari-dernekleri-kent-konseyi-ile-gucleniyor/haber/9012> (22.01.2019).

²³³ Köse, a.g.e., s. 226.

sonra doğmaktadır.²³⁴ Kentin dışlama mekanizmasına karşı bir direnç kimliği geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.²³⁵

Bu konuda bazı göçmenler daha avantajlı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü göç edenlerin bir kısmının gittikleri kentlerde akrabaları, arkadaşları, yol gösterebilecek büyüklere kendinden önce göç etmiş bulunmaktadır.²³⁶ Dolayısıyla göçmenler için gidilen kentte bir tanıdığın (hemşehri) bulunması pek çok kişiye göre bir adım önde başlamak gibi değere sahip olmaktadır. Kente yeni göç etmiş birisi için hemşehri; kenti her açıdan bilen, güven duyulan kişi olarak görülmektedir. Bu duygu ise, hemşehrilik ilişkisini daha da güçlendirmektedir.²³⁷

3.2. EKONOMİK NEDENLER

Kente temelli yerleşme, kırdan kente göç etmenin nedenleri arasında ilk iki sırada, “sürekli iş edinme” ile “kentte ev ve arsa edinme” yer almaktadır.²³⁸ Geçim sıkıntısı, iş bulma, daha iyi ve güvenceli bir işte çalışma düşüncesiyle kente göç eden bireyler için hemşehrilik önemli bir dayanışma yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.²³⁹ Büyük bir kentle bütünleşmenin önemli bir yolu olarak görülen hemşehri dernekleri;²⁴⁰ kentte, hemşehrilik ağlarının örülmesi ile ekonomik güç kazanmada aracı olmaktadır.²⁴¹

Hızlı kentleşme sonucunda kırdan kente doğru akan nüfusun, konut ve istihdam yetersizliği gibi ciddi problemlerle karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Kent nüfusundaki bu ani yükselme, konut ve arsaların fiyatlarının yükselmesine sebep olmaktadır. Birikimi olmadan gelen göçmenin durumu daha da zorlaşmaktadır. Bu duruma çözüm arayan göçmen, ekonomik gücünün yetersizliği sebebiyle konut ihtiyacını gecekondulaşmayla çözmeyi denemektedir. Akraba ve hemşehrilerin yardımıyla inşa edildiği için de, gecekondular hemşehrilerin toplandığı kümeleri oluşturmakta ve bu mahallelerdeki ilişkiler kent

²³⁴ Sencer Ayata, “Toplumsal Çevre Olarak Gecekondular ve Apartman”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 46-47, 1989, ss. 101-127.

²³⁵ Özbay, a.g.m., s. 99.

²³⁶ Kurtoğlu, *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset- Keçiören Örneği*, s. 93.

²³⁷ Tekşen, a.g.e., s. 132.

²³⁸ Kartal, *Kentleşme ve İnsan*, s. 50.

²³⁹ Altay, Gümüş, a.g.m., s. 234.

²⁴⁰ Adıgüzel, a.g.e., s. 202.

²⁴¹ Burak Beyhan, “Toplumsal-Bilişsel Yakınlık ve İşgücü Hareketliliği: Hemşehrilik Bağları Üzerinden Bir İrdeleme”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2011, s. 202.

toplumuna has bir ilişki biçimi olmaktan çıkmaktadır. Akrabalar arasında dayanışmacı ilişkilerin geliştiği yerleşim görünümünü yansıtmaktadır.²⁴²

Hemşehri kümelenmeleri hem kente ait özellikler taşımakta hem de kent yapısı içerisinde kendine özgü bir yapılanma göstermektedir. Yani ne tam kentli ne de tam kır insanı olunabilmektedir. Hem kentte yaşayıp hem de kırsal değerleri korumak, arada kalmak, ikilem yaşamak sonucunu doğurmaktadır.²⁴³ Dolayısıyla her iki yere de ait olmadığını hisseden bireylerin toplumsallaşmasına yardımcı olan hemşehri dernekleri, kent ile bütünleşmeyi sağlamaktadır.²⁴⁴

Dini, etnik, kültürel, bölgesel nedenlere bağlı olarak gelişen hemşehrilik, dayanışmacı sistemlerin gelişmesine aracı olmaktadır. Hemşehri dernekleri birer köprü görevi üstlenmektedir. Yardımlaşmaya bağlı olarak ilişkileri güçlendirmektedir. Göç edenlerin ev ve iş bulmalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle aynı mahallede yoğunlaşan hemşehriler, benzer ya da aynı iş kollarında çalışmaktadır. Bir şekilde girdikleri sektöre yakınlarının da girmesine ön ayak olmaktadır.²⁴⁵ Böylece belli iş kollarında hemşehri tekelleri oluşturulmaktadır. Bu tekeller “öteki” denilen, kendi hemşehrisi olmayanlardan ziyade “hemşehrim” denilenlerin bir arada tutunduğu iş kollarından oluşmaktadır. Bu bağlamda hemşehrilik, “kollamacılık” olarak nitelendirilen ayrıştırıcı bir unsura sebep olmaktadır.²⁴⁶ Dahası alış veriş yapılacağı zaman önce hemşehrilerin dükkânlarına gidilmekte, “hemşehrim kazansın” denilmektedir.²⁴⁷ Bu durum ise, hemşehrilik rekabeti etkilediğini göstermektedir. Hemşehrilere duyulan güven aradaki ticari ilişkilerin daha kolay ilerlemesini sağlamaktadır. Ticari risk en aza indirgenmiş olmaktadır.

Şenyapılı, kente göç eden nüfusun istihdam alanlarının marjinal sektörden oluştuğuna dikkat çekmektedir. Marjinal işlerin varlığı kentleşmenin bir özelliği olarak görülmektedir. Bunlara örnek olarak “işportacılık, hizmetçilik, değnekçilik, hamallık, ayakkabı boyacılığı” vb. gibi örgütlenmemiş ekonomik yapılar gösterilmektedir.²⁴⁸ Bu işlerde standardizasyon söz konusu olmamaktadır. Bu işleri yapmak zor değildir, ciddi

---

²⁴² Yılmaz, a.g.e., s. 18.

²⁴³ Adıgüzel, a.g.e., s. 201.

²⁴⁴ Burcu Altıparmak, “Hemşehri Derneklerinin Kente Uyum Sürecine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 5, 2015, s. 449.

²⁴⁵ Yılmaz, a.g.e., s. 20.

²⁴⁶ Özbay, a.g.m., s. 100.

²⁴⁷ Zekiye Seda Sönmez, *Hemşehri Derneklerinin Yerel Siyaset Üzerine Etkileri: 2004-2009 Yerel Yönetimler Seçimi Buca İlçesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 108.

²⁴⁸ Şenyapılı, a.g.e., s. 53.

sermayeler istemeyen, bilgi, deneyim ve eğitim gerektirmeyen vasıfsız işler olarak görülmektedir. Ancak kentte kalış süresi ile çalışanların önceki işlerini bırakıp sosyal güvencesi olan işlerde çalışmaya başladıkları²⁴⁹ ve bu kalış sürelerinin uzaması ile iş ve sosyal çevrelerinin hızla değişmekte olduğu görülmektedir.²⁵⁰

3.3. SİYASAL NEDENLER

Kente göç eden gruplar, siyasi partilerin beklentileri olan çıkar gruplarına dönüşmektedir. Bu grupların yerleşik nüfusa göre iş ve konut alanlarında beklentileri oldukça yükselmektedir. Partilerin iş, konut gibi kaynaklara ulaşabilme durumları bu yöndeki beklentileri daha da arttırmaktadır. Siyasi partiler, hemşehriliğe bağlı olarak gelişen kümeleşmeleri lehlerine kullanmaktadır. Kırdan kente göç eden insanlar, sosyal dayanışmanın yanında kendilerini ilgilendiren siyasi kararlara örgütlü bir şekilde katılabilmek için hemşehri derneklerine yönelmektedir. Bireylerin siyasi sistemden hemşehri dernekleri aracılığıyla talepte bulunmalarından hareketle, hemşehri derneklerinin siyasi sistem ile birey arasında iletişim kuran, bireyin talep ve hoşnutsuzluklarını sisteme aktaran bir ara kurum olma işlevi yüklediği sonucuna varılmaktadır.²⁵¹

Kentsel gelişme, yerel yönetimlere halkın doğrudan katılmasını sağlamaktadır. Bireylerin kendini yaşadıkları yere ait hissetmeleri, o kente uyum sağlanması ancak kentsel yönetime dahil olmaları ile gerçekleşmektedir. İnsanların içinde yer aldıkları kente daha çok sahip çıktığı bilinmektedir. Sorumluluk almak, ortak çıkarlar etrafında kenetlenmek kentli olma ruhunu pekiştirmektedir.²⁵² Göçmenlerin kent hayatında karşılaştıkları sorunların çözümü için beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentilere cevap verebilecek olan siyasi sistem ise, karşısındaki kitlenin büyüklüğünü hesaba katarak hareket etmektedir. Bu noktada bireyler ve yerel yönetimler arasında bağ kurmayı sağlayan hemşehri dernekleri devreye girmektedir.

Bu bağlamda siyasi parti ile seçmen arasında, hemşehriliğe bağlı olarak kurulan, karşılıklı çıkar ilişkisi gözlenmektedir. Kırsal alanlardan kentlere yönelen göçmenler kentlerde önemli bir seçmen potansiyeli haline gelmektedir. Bu potansiyel, yoksulluktan

²⁴⁹ Tekşen, a.g.e., s. 81.

²⁵⁰ Sencer Ayata, Ayşe Güneş Ayata, *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*, Ankara: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayınları, 1996, s. 20.

²⁵¹ Harald Schöler, *Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik*, (Çev. Yılmaz Tonbul), İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, ss. 48-50.

²⁵² Kaya, a.g.e., s. 154.

kurtulmak isteyen seçmen için çıkar unsuru oluşturmaktadır.²⁵³ Yani hemşehri dernekleri, bir siyasi partiye destek verme karşılığında, üyelerine bazı imkânlar sağlamaktadır. Bu çerçevede dernek-parti ilişkisi siyasal olmayan bir zemin üzerine kurulmaktadır. Süreklilik arz etmeyen ve çıkarların ön planda olduğu bir ilişki görünümü almaktadır.²⁵⁴ Doğal güç kaynağı olarak nitelendirilen hemşehri desteği büyük bir birlik ve gücü beraberinde getirmektedir.²⁵⁵

Kentsel hayatta siyasal tutumların belirlenmesinde hemşehrilik, beklenti ve ihtiyaçlar doğrultusunda bir fırsata dönüştürülmektedir. Madalyonun diğer yüzünde yer alan siyasiler için de, hemşehriler destek alınabilecek büyük kitleleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda hemşehri derneklerinin pek çok amacı olduğu görülmektedir.

4. HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN AMAÇLARI

Kırdaki çözümler sonucunda kentlere gelen nüfusun, kentsel yaşama ayak uydurmakta zorlanması ve kentsel değerleri benimseyememesi, göçmenin kır ile kent arasında kaldığını göstermektedir. Bu nüfusun kent yaşamına yabancı olduğu görülmektedir. Kentlerde yaşanılabilir kırsal insanı olmaya devam edilmektedir. Bu durum kentle bütünleşme sorunu yaşayan bu kesimin kır ile olan bağlantılarını daha güçlü tuttıklarını göstermektedir. Bu yaklaşım hemşehrilik olgusunun anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.²⁵⁶ Dolayısıyla hemşehri dernekleri, kente yeni gelen kır insanının uyumunu kolaylaştırmaktadır. Bu zorlu geçiş sürecinin sancısız atlatılması için önemli bir kanal görevi görmektedir.²⁵⁷

Hemşehri dernekleri, “*göç sonucu bireylerin yaşamış olduğu sorunları, ortadan kaldırmak ve yeni ortama uyumunu sağlamak amacıyla oluşturulan kurumlar*” olarak tanımlanmaktadır.²⁵⁸ Kent ortamında farklı ilişki düzenleri etrafında kendisini üretmekte ve aynı kategoriyi paylaşanlar için yakınlaştırıcı bir fonksiyon görevi görmektedir.²⁵⁹ Bunun yanı sıra yaşanılan kentte siyasal bakımlardan temsil edilmek, bürokraside, ekonomide bir yere sahip olabilmek, önemli günlerde, düğünde, cenazede bir arada olmak vb. sayılabilir.

---

²⁵³ Yılmaz, a.g.e., s. 23.

²⁵⁴ Köse, a.g.e., s. 231.

²⁵⁵ Kurtoğlu, *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset- Keçiören Örneği*, ss. 308-309.

²⁵⁶ Erkan Aktaş, Asiye Aka, Murat Cem Demir, “Türkiye’de Hemşehri Dernekleri ve Kırsal Dönüşüm”, *Munich Personal Repec Archive*, Mayıs, 2006, s. 2 <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/8646/> (12.06.2018).

²⁵⁷ Adıgüzel, a.g.e., s. 202.

²⁵⁸ İnat, a.g.e., s. 42.

²⁵⁹ Rasim Akpınar, “İzmir’de Faaliyet Gösteren Hemşehri Derneklerinin Şehir Kimliğine Etkileri”, *Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 29, 2013, s. 268.

Hemşehri derneklerinin, “bir araya getirme ve kültürel devamlılığı sağlama”, “bu değer ve geleneklerin genç kuşağa aktarılması”; “ekonomik ve sosyal dayanışma”; “siyasal güç oluşturma” ve “daha iyi mevkilere gelme” gibi amaç ve görevler edindiği görülmektedir.²⁶⁰ Bu bağlamda, hemşehri derneklerinin varlığını dayandırdığı temel amacın, dayanışma, güven ve yardımlaşmanın sağlayacağı güce ulaşmak olduğu söylenebilir.²⁶¹ Ancak bu temel amaç kişiden kişiye, gruptan gruba farklılık gösterebilmektedir. Siyasal, ekonomik, kültürel farklılıklar bu duruma değişkenlik katan faktörler olmaktadır. Bu derneklerde sadece göç alan yerde değil, göç edilen yerlere de yardım edilmesini kapsayan amaçlar edinildiği de görülmektedir.²⁶²

Son zamanlarda, hemşehri derneklerinin kırsal alanlarla ilgili çalışmaları dikkat çekmektedir. Bazı dernekler, sosyo-ekonomik ve politik güçlerini kırsal alana yansıtabilmektedir. Örneğin, kentteki yerel yönetimlerden elde edilen politik güçler kullanılarak kırsal kesime sosyo-ekonomik yardımlar götürülmektedir. Özellikle hemşehri köy dernekleri, kendi köylerine cami, cemevi, okul yapımında etkin rol üstlenmektedir.²⁶³

Hemşehri derneklerinin bağlı olduğu kültürü yaşatmak, sosyal yardım ve dayanışmayı sağlamak için yardımlaşma ve dayanışma kapsamında hayır işlerinde de yer aldığı gözlenmektedir. Hayır işlerinin amacı, ihtiyacı olan hemşehriye karşılıksız yardım eli uzatmak, hemşehrinin hizmetlere ulaşmasında kolaylık sağlamaktır. Diğer bir ifade ile toplum içindeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında yeterince gelişmemiş mekanizmaların olması, bu tür örgütlerin kurulması ve yaygınlaşmasının nedenleri arasında gösterilmektedir. Hayır işlerinde ayrımcılığın olduğu ve bu ayrımcılığın toplumsal bir kategoriye mensup olanlara yönelik yapıldığı da gözlenmektedir. Aslında bu durum bir önyargıdan kaynaklanmamakta sadece eşitsizliklerin bulunduğu toplumda, topluluk olarak kuvvetli olabilmek için “bizden olanı korumak” olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada hemşehri dernekleri, diğer hayır kurumlarından ve yardım kuruluşlarından ayrılmaktadır.²⁶⁴

Kent hayatında karşılaşılan problemlerin merkezi yönetim ve yerel yönetimlerce çözümlenmesi yetersiz kalmaktadır. İnsanlar bu sorunlara karşı dayanışma içine girerek

---

²⁶⁰ Çiçek, a.g.e., s. 1.

²⁶¹ Abdullah Topçuoğlu, Susran Erkan Eroğlu, “Sosyal Sermayenin Akrabalık, Hemşehrilik ve Güven İle İlişkisi: Konya Sanayi İşletmeleri Örneği”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, 2013, s. 137.

²⁶² Yılmaz, a.g.e., s. 78.

²⁶³ Aktaş, Aka, Demir, a.g.m., s. 4.

²⁶⁴ Kurtoğlu, “Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık”, s. 151.

çözümü kendi aralarında üretmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla hemşehri dernekleri, göç sonucu kişilerin karşılaşmış olduğu sorunları ortadan kaldırmaya ve yeni düzene uyum sağlamaya yardımcı olacak örgütler olarak değerlendirilmektedir.²⁶⁵ Kente yeni gelen kır insanının hemşehri derneklerine bu nedenden dolayı sığındıkları görülmektedir. Bir zamanlar uzaktan akraba diye adlandırılanlar aileden sayılmazken, “kent hayatında aynı memleketten olmak”, akrabalık gibi değerli bir yakınlık olarak kabul edilmektedir.²⁶⁶

Kır hayatından çıkıp kent hayatının değerler sistemini ve davranış kalıplarını anlama sürecinde kurulan, köprü niteliğinde işlevsel bir yapıya sahip olan hemşehri dernekleri bir yandan kentsel yaşamda etkin olmayı ve söz sahibi olabilmeyi, diğer yandan da sahip olunan kültürel değerlerin korunabilmesini kolaylaştırmaktadır.²⁶⁷ Hem birey olarak hem de grup olarak güçlü olabilmek, kentlerdeki heterojen ortamlarda homojenliği yakalayabilmek derneklerle sağlanmakta ve “öteki” denilenler dışlanmaktadır.

Sonuç olarak hemşehri derneklerini, sadece köyden yeni gelenlerin iş ve barınak bulması adına kullandığı bir araç olarak değerlendirmenin eksik bir tanımlama olacağı görülmektedir. Geleneklerinden uzak yeni bir hayata ve yabancı bir düzene uyum sağlamak zaman almaktadır. Bu sebepten dolayı dernekleri, göçmenlerin yeni kent hayatına uyumlarını sağlayabilmek için hemşehriler ile temas halinde olabilmek adına geliştirdikleri geniş yelpazeli bir dayanışma aracı olarak değerlendirmek daha doğru kabul edilmektedir.²⁶⁸ Bu tür gruplar, kentlileşen nüfusun kent ortamında kendini yalnız ve güvencesiz hissetmesini önlemekte, bir anlamda toplumda bir “bütünleşme” ve “dayanışma” sağladığı gözlenmektedir.

---

²⁶⁵ Ahmet Özkiraz, Yavuz Acungil, “Hemşehri Derneklerinin kentlileşme sürecindeki Rolü (Tokat Örneği)”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 1, 2012, s. 254.

²⁶⁶ Adıgüzel, a.g.e., ss. 202-203.

²⁶⁷ Bal, a.g.e., s. 108.

²⁶⁸ Ayşe Ayata, a.g.m., ss. 89-101.

5. HEMŞEHRİ DERNEKLERİNDE DAYANIŞMA

5.1. KONUT KONUSUNDA HEMŞEHRİ DAYANIŞMASI

Toplumsal dayanışmanın en fazla görüldüğü dönem, kente gelinen ilk yılları kapsamaktadır.²⁶⁹ Göç eden kır insanının kente gelmeden önce kent hakkında ilk bilgileri akraba ve hemşehrisinden aldığı görülmektedir. Yani tanıdık birileri ile haberleşme, göç kararı almada olumlu bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla kente daha önce gelen bireyler akrabalarının geçici bir süreliğine veya kalıcı olarak göç etmesine aracı olmaktadır. Bu durumda, ilk aşamada hemşehrinin bulunduğu yerlere yerleşilmekte ve onlarla aynı iş kollarında istihdam edilmektedir.²⁷⁰ Özdemir, göçmenin kente ilk geldiğinde akrabası ya da hemşehrisinde kaldığını vurgulamaktadır. Kirada oturanlar ise, hemşehrisinin ya da akrabasının evinde kiracı olmaktadır. Özellikle gelir düzeyi düşük göçmenlerin ilk yerleşme esnasında hemşehri ve akraba dayanışmasına daha çok ihtiyaç duyduğu görülmektedir. İlk temas, “öncü aile” olarak nitelendirilen akrabalar ile sonrasında köylüler ve üçüncü sırada da hemşehri dernekleri ile yapılmaktadır. Göç sonrası karşılaşılan sorunların çözümünde de yine aynı sıranın takip edildiği sonucuna varılmaktadır.²⁷¹

Konut konusunda hemşehri dayanışmasının olduğu en önemli konulardan biri de, konutun yapımı esnasında görülmektedir. Arsa üzerine ev yapma, ucuz arsadan haberdar olma, ucuz malzeme alma, maliyeti azaltma, hatta işçiliği bedavaya getirme çabaları gibi konularda hemşehriliğin gücü ortaya çıkmaktadır.²⁷² Toplumsal ve ekonomik döngüde yaşanan değişimler kente yerleşim deseninin değişmesine neden olmaktadır.²⁷³ Ayrıca bu esnada ortaya çıkan sorunların çözülmesinde ve resmi kurumlarla ilişkilerin yürütülmesinde de hemşehri dayanışmasının önemi dikkat çekmektedir.²⁷⁴

---

²⁶⁹ Ertuğrul Güreşçi, “Kırsaldan Kete Göç Edenler Üzerine Bir Araştırma: Kemalpaşa-İspir Örneği”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, 2011, s. 115.

²⁷⁰ Adıgüzel, a.g.e., s. 202.

²⁷¹ Özdemir, a.g.e., ss. 50-51.

²⁷² Sencer Ayata, a.g.m., ss. 101-127.

²⁷³ Berna Dikçınar Sel, Ayfer Yazgan Gül, “Kentsel Mekânların Aynılışması: Midyat Örneği”, *Megaron*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2009, s. 83.

²⁷⁴ Sencer Ayata, a.g.m., ss. 101-127.

5.2. İŞ KONUSUNDA HEMŞEHRİ DAYANIŞMASI

Hemşehri derneklerinin işlevlerinden biri de, başta kamu sektörü olmak üzere pek çok alanda işe alma, terfi etme konularında hemşehrilerinin lehine korumacılığın ortaya çıkmasında kendini göstermektedir.²⁷⁵

Akraba ve hemşehrileri iş konusunda haberdar etme ya da işe aldırma gibi roller öne çıkmaktadır. Kente sermayesiz ve hünersiz gelenlerin, yardımla işe girenler içinde payının yüksek olduğu görülmektedir. Hemşehri dayanışmasının iş alanında gösterdiği bu dayanışma şekli aynı iş yerinde kümeleşmeleri meydana getirmektedir.²⁷⁶ Patron açısından bakıldığında, işçisine her bakımdan güvenmeyi tercih etmektedir. Bunun içindir ki akraba ve hemşehrileri ile çalışmayı tercih etmektedir. Bu bağlamda Tekşen'in, "*işveren neden hemşehrisini tercih ediyor?*" sorusuna cevap aramak üzere gerçekleştirdiği araştırmada, alınan cevapların "*tanıma*" ve "*güven*" olduğu görülmektedir. Bir katılımcıdan alınan "*beni aldatmaz*" cevabı da, bunu destekler niteliktedir. Bu sonuç, işverenin işe aldığı personeli niteliklerine bakmaksızın çoğu zaman "*nereli olduğuna göre*" değerlendirdiğini göstermektedir. Burada güvenmenin tamamen içgüdüsel olduğu dikkatten kaçmamaktadır.²⁷⁷

Kurtoğlu ise, "bürokratik örgütte çalışanların, hemşehrilerinin seçilmiş olduğu partiye oy verdiği için devlet dairesinde işe girmiş ise, kendisine işinin halledilmesi için gelen hemşehrilerini, toplumsal sorumluluk nedeniyle geri çeviremediğini" ifade etmektedir.²⁷⁸ Yani hemşehriye bir çeşit borçluluk hissi duyulmaktadır.

5.3. HEMŞEHRİLER ARASINDA SOSYAL DAYANIŞMA

Belirli bölgelerden gelenlerin belli semtlerde oturması, hemşehri dayanışmasının hem sebebini hem de sonucunu göstermektedir. Akrabalık ve hemşehrilik bağları bir yandan göç ile gelenlerin aynı yörede toplanmasını, bir yandan da hemşehri derneklerinin kurulup güçlenmesini sağlamaktadır. Bu dernekler kırsal kesimden gelenlerin çevre ile

²⁷⁵ Özdemir, a.g.e., s. 34.

²⁷⁶ Sencer Ayata, a.g.m., ss. 101-127.

²⁷⁷ Tekşen, a.g.e., s. 117.

²⁷⁸ Kurtoğlu, "Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık", s. 164.

bütünleşmesini sağlamakta ve bir nevi onları koruyup kollamaktadır.²⁷⁹ Dolayısı ile hemşehri dernekleri bir “sığınak” ve “tampon mekanizma” işlevi görmektedir.²⁸⁰

Oturulan semtte hemşehriler ile bir arada olmanın faydalı olacağı yönünde olumlu yaklaşımlar, bu işlevden kaynaklanmaktadır. Acil durumlarda ilk yardımın önce akraba ve hemşehriden geleceği inancı yakın oturmanın neden tercih edildiğini göstermektedir.²⁸¹ Göçmen için aile ve akrabalık ilişkilerinden sonra ilk sırada gelen hemşehrilerin, en rahat ilişki kurulabilen kesim olduğu görülmektedir.²⁸² Dolayısıyla kentlerde hemşehrilik duygusu pekişmektedir.²⁸³

Aynı mahallelerde oturmanın ise, ailelerin sosyal denetim, namus güvenliğinde önemli kaygılar taşımasının sonucunda gerçekleştiği görülmektedir. Köyde kurulan geleneksel ilişkilerin sağladığı roller, kentte hemşehrilerden oluşan yeni çevreden beklenmektedir. Belirli gelir düzeyinin altında olan bazı göçmenlerin ise, ilk etapta ailelerini yanlarında getirmediği görülmektedir. Bu durumun ardında, kentte birçok yönden güvensiz ortamın bulunması ve istenilen şartların oluşmasına kadar yalnız gitmenin doğru olacağına inanılması yer almaktadır.²⁸⁴

Sonuç olarak, korunmaya çalışılan geleneksel kimliğin zaman içinde kent ile bütünleşmeye başladığı ve bu süreçte de kent kültürünün oluşmakta olduğu görülmektedir. Bütünleşmenin getireceği farklılaşmalar da yeni kalıplar ile yeni yaşam formları sunmaktadır.

6. HEMŞEHRİLİK VE KENT KÜLTÜRÜ

Bireyleri tanımlayan unsurlar; kimlik, kişilik, karakter ve hafızadan oluşmaktadır. Kentler için de aynı faktörlerin geçerli olduğu savunulmaktadır. Yani kentler sadece beton yığını duvarlardan oluşmamakta aksine her kentin bir hikâyesi bulunmaktadır. Sokaklar, köprüler, anıtlar, türküler, zaferler, yenilgiler bunların her biri kentin kimliğini oluşturan kodlara benzemektedir. Böylelikle kentler, her zaman dinamik, değişime açık ve canlı bir

²⁷⁹ Adıgüzel, a.g.e., s. 186.

²⁸⁰ Gürbüz Özdemir, “Tampon Mekanizmadan Siyasal Aktörlüğe Hemşehri Dernekleri”, *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 6, 2013, s. 945.

²⁸¹ Tekşen, a.g.e., s. 132.

²⁸² Yılmaz, a.g.e., s. 15.

²⁸³ Tuncer Asunakutlu, Barış Safran, “Örgütsel Çatışma Açısından Hemşehricilik Üzerine Bir Araştırma”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, s. 160.

²⁸⁴ Sencer Ayata, a.g.e., ss. 101-127.

organizmayı nitelendirmektedir. Kentler, farklı toplulukların alt kültürlerinin buluşma noktasını sembolize etmektedir. Bu buluşma noktalarında farklı kültürlerden kopup gelen ve farklı kimlik ve gelenek-göreneğe sahip bireyler bir araya gelmektedir. Dolayısıyla kentler kültürün hayata dâhil olduğu mekânları yansıtmakta²⁸⁵ ve kültürün kent karakterini nasıl oluşturduğu görülmektedir.²⁸⁶

Kentte yaşayanlar ile o kent arasında duygusal bir bağ kurulmaktadır. Bu bağ, o kentin ruhu olduğunu ve kentte yaşamış ya da yaşamakta olan insanların ruhu ile nüfuz ettiğini göstermektedir. Her kentin bir tarihi, kimliği, hafızası, rengi, kokusu ve sesi olduğuna inanılmaktadır. Bütün bu özelliklerin o kentin taşına, toprağına, binasına, ağacına, denizine, havasına, suyuna nüfuz etmekte olduğu ifade edilmektedir. Kent halkının kente uyumu denildiğinde, kent kültürünün benimsenmesi kastedilmektedir. Bir kenti diğerinden farklı kılan ise, o kentin kültürel özelliklerini oluşturan değerlerin bir araya gelerek oluşturduğu, kimliğin görünüm şekli olmaktadır.²⁸⁷ Bu bağlamda kentlere renk veren “kültür” için yapılmış tanımlamalara bakılmasında fayda görülmektedir.

Türk Dil Kurumu’na göre kültür; “*tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü*” şeklinde tanımlanmaktadır.²⁸⁸ Tayeb, kültürü; “*bir topluluk tarafından öğrenilmiş, paylaşılmış, onların maddi ve maddi olmayan yaşam tarzlarını etkileyen, tarih boyunca gelişmiş değerler, tutumlar ve anlamlar bütünü*” olarak tanımlamaktadır.²⁸⁹

Bozkurt’a göre, kültür; “*bir yaşam tasarımı ve insanların davranışlarını koordine eden ortak anlayış*” olarak ifade edilmektedir.²⁹⁰ UNESCO tarafından yapılan tanımda ise, kültür; “*bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil,*

²⁸⁵ Neslihan Sam, *Kent, Toplum, Kültür*, 1.b., Bursa: Ezgi Kitabevi, 2017, ss. 170-179.

²⁸⁶ Ali Yaşar Sarıbay, “Kent: Modernleşme ile Postmodernleşme Arasındaki Köprü”, Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, s. 37.

²⁸⁷ Bursa Büyükşehir Belediyesi, *Bursa’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması*, (Haz: Ümit Meriç, Mustafa Şen, Tefvik Göksu, Dilaver Demirağ), 2.b., İstanbul: GENAR Araştırma Eğitim Danışmanlık, 2006, ss. 31-33.

²⁸⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bdebdc85eb480.03763039, (27.07.2017).

²⁸⁹ Tayeb, M. H., *The Global Business Environment*, London: Sage Publications, 1992’den aktaran: Salih Yeşil, “Kültür Ve Kültürel Farklılıklar: Liderlik Açısından Teorik Bir Değerlendirme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 44, 2013, s. 54.

²⁹⁰ Bozkurt, a.g.e., s. 91.

*aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargularını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur.*²⁹¹

Bu tanımlamalar, toplumsallaşmanın kültürden kültüre farklılık gösterdiğini ve toplumsallaşma yoluyla bireylerin yaşadığı toplumun kültürünü, yaşam formunu öğrenmekte olduklarını göstermektedir.²⁹² Gün geçtikçe de kültürel değerlerin değişen zamana ayak uydurduğu görülmektedir.

Kültürel değişme ve beraberinde yaşanacak çatışma kendisini daha çok yaşanan göçler sonucunda göstermektedir. Göç, insanların tutum ve davranışlarını tamamen değiştirebilecek bütüncül bir süreci ifade etmektedir.²⁹³ Bu süreçte kırdan kente göç etmekte olan bireylerin davranışlarında, maddi ve manevi yaşam şeklinde değişiklikler görülmektedir. Bireyler kente özgü işlerde çalışmaya başlamakta, kentli kalıpları benimsemekte, kentin sunduğu tüm olanaklardan yararlanılması yönünde kapsamlı bir değişimden bahsedilmektedir.²⁹⁴ Yani insan ilişkilerinin, insan davranışlarının ve değer yargularının, insanların yaşam biçimlerinin değişime uğradığı bir süreç ortaya çıkmakta²⁹⁵ ve “kentlileşme” hızlanmaktadır.²⁹⁶

Toplumsal değişimin gerçekleşmesi, başta göç olmak üzere toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ve ardından yaşanan gelişmelerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Değişim, bir toplumun başta inanç ve kültürel değerleri olmak üzere, yönetim, tüketim, siyaset vb. yapılarda ortaya çıkan değişikliklerin tamamını ifade etmektedir.²⁹⁷

Toplumsal değişimin başlayabilmesi için, en başta toplumsal ve fiziksel çevrede farklılaşmanın oluşması ve devamında farklı kültürlerle ilişkilerin kurulması gerekmektedir. Bu nedenle göç, farklı yörelerde yaşayan nüfusun farklı açılardan birleşimini, dönüştürecek bir değişimin başlangıcını ifade etmektedir.²⁹⁸ Bu değişim, bireylerin kendi dünyalarının

---

²⁹¹ UNESCO, Mexico City Declaration on Cultural Policies, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2016, UNESCO Web Sitesi: [http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en .pdf/mexico_en.pdf](http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf). den aktaran: Yasemin Hayta, “Kent Kültürü Ve Değişen Kent Kavramı”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2016, ss. 165-184.

²⁹² Bozkurt, a.g.e., s. 92.

²⁹³ Orhan Türkdoğan, *Kültür- Değişme ve Toplumsal Çözülme*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s. 112.

²⁹⁴ Erkurt, a.g.m., s. 60.

²⁹⁵ Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 3.b., İstanbul: Cem Yayınevi, 1998, s. 80.

²⁹⁶ Keleş, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, s. 75.

²⁹⁷ Özdemir, a.g.m., s. 24.

²⁹⁸ Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, ss. 98-109.

dışına çıkıp, kendilerinden olmayan diğer göçmenler ile iletişime girmesiyle başlamaktadır. Sadece kendi yakınındakiler ile değil uzaktakiler ve kendinden farklı kültüre sahip olanlar ile de ilgilenilmesini gerektirmektedir.²⁹⁹ Bahsedilen değişimin kolay gerçekleşen bir olgu olmadığı bilinmektedir. Durumdan duruma, mekândan mekâna farklılıklar göstermektedir.

Toplumsal ve kültürel değişme sürecindeki çatışmalar bireysel ve toplumsal farklılıkların kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.³⁰⁰ Bu da, doğru ve iyi olanın kültürden kültüre değişebileceğini göstermektedir. Özellikle inanç ve değerlerin evrensel olmadığı, zamana karşı direnilemeyeceği, toplumdan topluma değişimde farklılıkların görülmesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir.³⁰¹

Göçmen bireylerin, yaşadıkları toplumsal ve kültürel değişimin etkisi ile karşılaştıkları sorunlara karşı mücadele vermek zorunda oldukları görülmektedir. Bu mücadele sırasında bir takım aracı mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bahsi geçen bu mekanizmalar, kendilerinden önce kente gelen göçmen aileler ve hemşehriler ile ilişki ağlarını kapsamakta olup; toplumda orta hızda bir dönüşüm yaşanarak, belirli bir denge içinde kalınarak, değişimin bunalımsız atlatılmasına yardımcı olmaktadır.³⁰² Bu bağlamda kendi kültürel kimliğinden kopmadan bir üst kimlik edinilerek, kentsel yurttaşlığın oluşmasına zemin hazırlayan “hemşehri dernekleri”, kişisel çıkarlar ile toplumsal çıkarları bağdaştırmayı sağlayan “bir aracı mekanizma” olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamusal alan oluşturmada, yabancılaşma duygusunu azaltacak fırsatlar sunmakta ve kentlerde aidiyet duygusunu pekiştirerek bütünleşmeyi sağlamaktadır.³⁰³ Sonuç olarak hemşehri dernekleri hem aynı kültürden bireyleri bir araya getirip kent hayatına uyumu kolaylaştırmakta hem de kentsel yaşamda ortaya çıkabilecek kültürel çatışmaları azaltmaktadır.

Dolayısıyla hemşehri derneklerinin şekillenmesinde “kültürün” önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Göç eden kır insanı bir yandan kentle bütünleşme ve uyum sağlamayı isterken; diğer yandan da kimliğini koruyabilmeyi ve çocuklarının da kendi kültürleri ile yetişmesini isteyerek hareket etmektedir. Dolayısı ile hem “kentlileşme” hem de “kültürünü yitirmeme” güdüsüyle ikilem yaşanmaktadır. Bu süreçte aynı kültürel değerlere sahip

---

²⁹⁹ Bilgin, Görengeli, a.g.m., s. 50.

³⁰⁰ Öznur Yüksel, “Örgüt Geliştirme”, Salih Güney (Ed.), *Yönetim ve Organizasyon*, Ankara: Nobel Yayınları, Yayın No: 265, 2001, s. 139.

³⁰¹ S. Ayata, A. Ayata, a.g.e., s. 123.

³⁰² Tekşen, a.g.e., ss. 53-63.

³⁰³ Bilgin, Görengeli, a.g.m., ss. 50-54.

olanların, benzer sorunlarla karşı karşıya kalanların bir araya gelerek değerlerini muhafaza edebilmek amacıyla oluşturdukları gruplaşmalar söz konusu olmaktadır.³⁰⁴ Bu gruplaşmaların Türkiye ölçeğindeki yansıması ve Türkiye'deki hemşehri derneklerinin bölgesel dağılımının resmi veriler doğrultusunda değerlendirilmesi de önem taşımaktadır.

7. TÜRKİYE'DE DERNEKLERİN DAĞILIMI

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın resmi verilerine göre, Türkiye'de toplam dernek sayısının 290.090, bunun içinde de faal dernek sayısının 113.027, fesih dernek sayısının 177.063 olduğu görülmektedir. Yine aynı veriler içerisinde dernek üyesi olan vatandaşların sayısı, 11.040.354 olarak belirtilmekte dernek üyesi kadın sayısının 2.300.380, erkek dernek üye sayısının da 8.739.974 olduğu ifade edilmektedir.³⁰⁵

Bölgelere göre dernek sayılarındaki yüzde dağılım Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Bölgelere Göre Faal Dernek Sayısı

Bölgeler	% lik oranlar
Marmara Bölgesi	% 34.97
İç Anadolu Bölgesi	% 18.16
Ege Bölgesi	% 13.41
Karadeniz Bölgesi	% 11.88
Akdeniz Bölgesi	% 10.30
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	% 5.72
Doğu Anadolu Bölgesi	% 5.55

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekle.gov.tr/> (03.05.2018).

Tablo 1'deki oranlardan hareketle bölgelere göre dağılmış dernek oranlarının sayısal karşılığına bakıldığında, Marmara Bölgesinde faal dernek sayısının 39.523, İç Anadolu Bölgesinde 20.522, Ege Bölgesinde 15.155, Karadeniz Bölgesinde 13.429, Akdeniz

³⁰⁴ Ayşe Ayata, a.g.m., ss. 89-101.

³⁰⁵ <https://www.dernekle.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/dernek-uye-sayilarinin-turkiye-nufusu.aspx> 03.05.2018.

Bölgesinde 11.638, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 6.462, Doğu Anadolu Bölgesinde ise 6.275 olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.³⁰⁶

Hemşehri derneklerinin bölgesel dağılımı ise, Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2: Hemşehri Derneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	% Oranı	Dernek Sayısı
Marmara Bölgesi	% 53.39	8.408
İç Anadolu Bölgesi	% 21.58	3.398
Karadeniz Bölgesi	% 8.24	1.297
Ege Bölgesi	% 7.42	1.169
Akdeniz Bölgesi	% 5.68	894
Doğu Anadolu Bölgesi	% 1.88	296
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	% 1.82	287

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/> (03.05.2018).

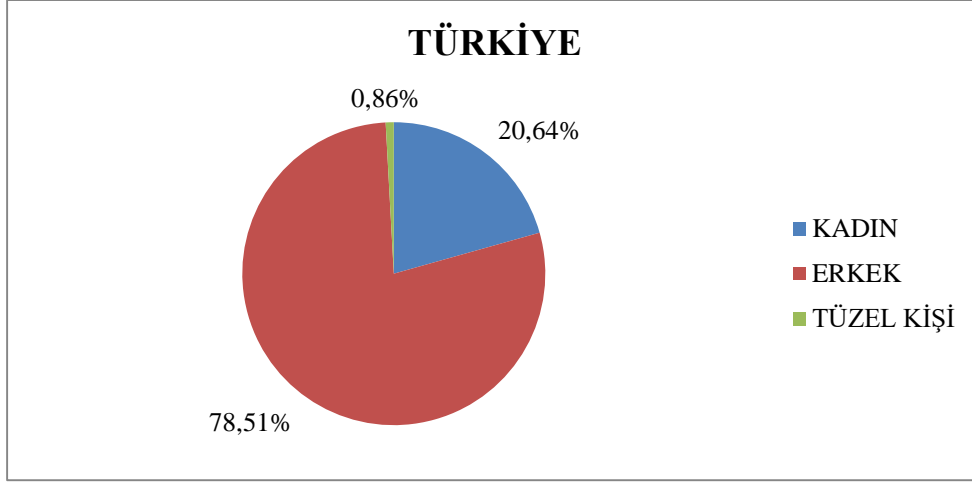
Tablo 2 incelendiğinde, hemşehri derneklerinin, nüfus kütüğüne kayıtlı olunan yerde önem arz etmediği, göç edip gidilen kentlerde ortaya çıktığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Nitekim nüfusun doğudan batıya yönelik göç hareketi neticesinde, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde hemşehri dernekleri oranının oldukça düşük olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu sonuç, Öksüz’ün; “*göç sonrası gelinen yerde, yöreye ait kültürel değerleri koruma isteğinin hemşehrileri bir araya getiren sebep olduğu*” şeklindeki ifadesi ile örtüşmektedir.³⁰⁷

Türkiye’de dernek üyelerinin yüzde dağılımı Şekil 1’de yer almaktadır.

³⁰⁶ <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-bolgelere-gore.aspx> 03.05.2018.

³⁰⁷ Muhammet Öksüz, “Buralarda yabancı yok’: Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Üzerine Etkisi, Ankara’daki Oflular Örneği”, *Türkiye Coğrafya Dergisi*, Sayı: 70, 2018, ss. 87-98.

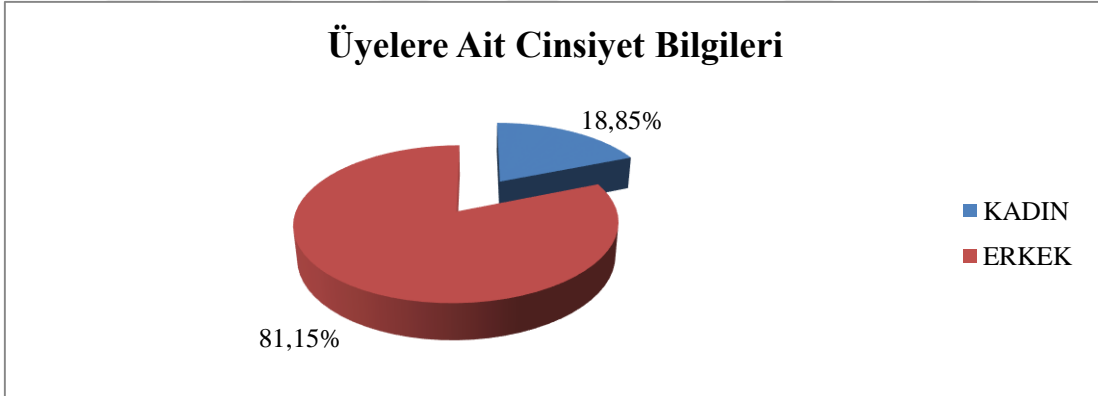
Şekil 1: Türkiye’de Dernek Üyesi Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/> (03.11.2018).

Şekil 1 incelendiğinde, Türkiye genelinde erkeklerin derneklere üye olma konusunda daha katılımcı oldukları görülmektedir.

Şekil 2: Türkiye’de Dernek Organlarına Seçilen Üyelerin Cinsiyet Bilgileri

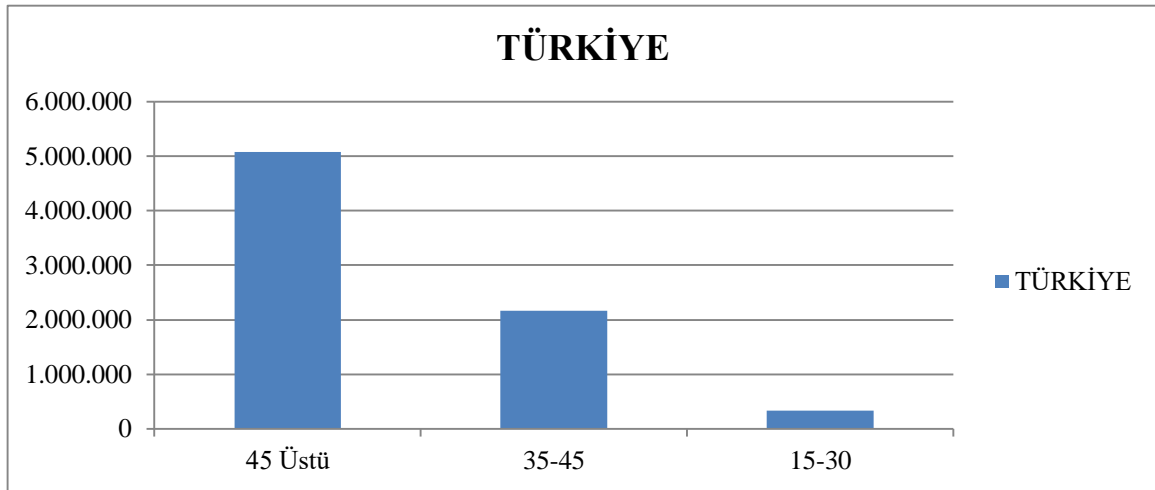
Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/> (03.11.2018).

Şekil 2’de, 2017 yılı verilerine göre üyelerin cinsiyet bilgilerinden ve oransal verilerden hareket edildiğinde, kadın üye sayısının 1.851.820, erkek üye sayısının ise 7.973.273 olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.³⁰⁸ Yılmaz’ın, “Hemşehri Kimliği” adlı

³⁰⁸ <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/organ-uye-cinsiyet.aspx> (03.05.2018).

araştırması da, Şekil 2'deki oransal dağılımın doğruluğunu göstermektedir. Yılmaz'ın araştırmasında, görüşme esnasında yöneltilen “*derneklerde kadınların yeri nedir?*” sorusuna karşılık alınan cevaplarda; “bu işlerin genellikle erkekler tarafından yapıldığı, kadın işi değil algısının yer aldığı, bu durumun da kadınların dernek faaliyetlerinden uzak durmasına ya da uzak tutulmasına sebep olduğu sonucu ile” karşılaşılmaktadır.³⁰⁹

Şekil 3: Türkiye’de Dernek Organlarına Seçilen Üyelerin Yaş Aralığı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/> (03.11.2018).

Şekil 3’de, Türkiye’de dernek organlarına üye olanların yaş aralığı incelendiğinde, 45 üstü 5.080.183, 30-45 arası 2.163.925 ve 15-30 aralığının 332.739 kişiden oluştuğu görülmektedir.³¹⁰

Türkiye genelinde yaş gençleştikçe derneklerle diyalogların daha zayıf olduğu görülmektedir. Bu durum, göç eylemini gerçekleştiren ilk kuşağın memleket hasretini daha çok hissetmesi nedeniyle derneklere katılımı arttırdıklarını göstermektedir.³¹¹

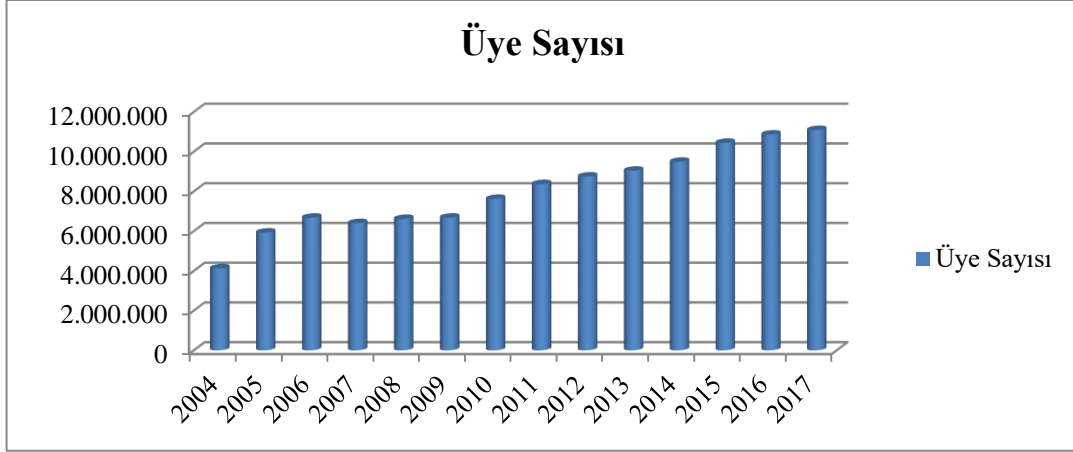
³⁰⁹ Yılmaz, a.g.e., ss. 81-86.

³¹⁰ <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/organ-uye-yas.aspx> (03.11.2018).

³¹¹ Öksüz, a.g.m., ss. 87-98.

Şekil 4: Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayısı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/> (03.11.2018).

Şekil 4 incelendiğinde ise, 2004 yılından itibaren derneklerin üye sayısının artış gösterdiği, ancak 2007-2009 yılları arasında kısa bir dönem dernekleşmede azalma yaşandığı, devamında ise derneklere üye olma konusunda katılımın her yıl arttığı görülmektedir. Bu durumun ardında yatan etmen olarak her geçen gün göçün hızla artması gösterilmektedir. Göçmen kır insanının kentte güçlü olma isteği, kent yaşamında etkin bir role sahip olabilme arzusu, dernekleşme faaliyetlerinin artma eğilimi gösterdiğini kanıtlamaktadır.³¹²

Bu bağlamda çalışmanın üçüncü bölümünde, hemşehri derneklerinin kentleşme sürecindeki rolünün belirlenmesi amacı ile göç olgusunun yoğun olarak yaşandığı Bursa’da kentleşme süreci genel olarak değerlendirilmekte ve hemşehri dernekleri üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının tespit edilmesine yönelik bir araştırma yer almaktadır.

³¹² Özdemir, a.g.e., ss. 34-35.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURSA'DA KENTLİLEŞME SÜRECİNDE HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN ROLÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. BURSA'NIN KENTLEŞME SÜRECİNİN GENEL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de ilk Organize Sanayi Bölgesi’nin 1966 yılında Bursa kentinde resmi olarak hizmet vermeye başlaması ile birlikte ülke içerisinde kentin öneminin hızla arttığı görülmektedir. Bu tarihe kadar göç veren kent bu tarihten sonra yerini göç alan kente bırakmaktadır. Hızla artan göç hareketi Bursa’nın yoğun nüfusu taşımakta zorlandığını göstermektedir.³¹³ Özellikle 1970’lerde kurulan TOFAŞ ve RENAULT otomobil fabrikaları, Bursa nüfusunun artışında önemli bir etken olarak görülmekte ve göçmen kenti olma dinamiğinin ilk adımı olarak nitelendirilmektedir.³¹⁴ Dolayısı ile Bursa kentinin nüfus verileri önem kazanmaktadır.

1920’den 2000’lere kadar Bursa il merkezinin nüfusuna bakıldığında; 1927: 61.451, 1935: 72.000, 1940: 77.598, 1945: 85.919, 1950: 103.812, 1955: 131.812, 1960: 153.886, 1965: 212.000, 1970: 275.953, 1975: 346.101, 1980: 445.113, 1985: 612.510, 1990: 834.576, 1997: 1.054.796, 2000: 1.194.687³¹⁵ şeklinde artış gösterdiği görülmektedir. Bu verilere ek olarak Bursa nüfusunun 2017 yılı sayımında 2.936.803 olduğu ve bu nüfusun 1.470.341’inin erkek ve 1.466.462’sinin kadınlardan oluştuğu gözlenmektedir. Bu rakamlar yüzde olarak ifade edildiğinde; % 50,07 erkek, % 49,93 kadınlardan oluşmaktadır.³¹⁶

Bursa’ya tarihi süreçte çok çeşitli göç akınlарının gerçekleştiği görülmektedir. Göçler sırasında çeşitli yerlerden, çeşitli uluslardan insanlar Bursa’ya gelmiştir. Balkan Savaşı sonrası işgal altında kalan Türklerin büyük bölümü Bursa’ya göç etmiştir. Bu aşamada, toplam 39.808 Mübadele göçmeni Bursa’ya yerleştirilmiştir. 1912-1930 yılları aralığında da Rumeli’den Bursa’ya 56 bin göçmenin geldiği görülmektedir. Bu göçmenlere 93

³¹³ Hasan Ertürk, Elif Karakurt Tosun, “Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, 2009, s. 41.

³¹⁴ Aslanoğlu, a.g.e., s. 185.

³¹⁵ Ramis Dara, *Bursa ve Marmara Bölgesi*, 3.b., İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2005, s. 33.

³¹⁶ <https://www.nufusu.com/il/bursa-nufusu> (13.04.2018).

göçmenlerinin de eklenmesiyle birlikte Bursa için “bir göçmen kenti” denilmesinin nedeni daha iyi anlaşılmaktadır.³¹⁷

Sanayi tesislerinde çalışacak iş gücüne duyulan ihtiyaç, kentleri önemli çekim merkezi haline getirmektedir.³¹⁸ Sanayi etkilerinin yoğun olduğu diğer kentlerde olduğu gibi³¹⁹ Bursa’da da, göçlerin etkisiyle hızlı bir nüfus artışı ve kentleşme sürecine şahit olunmaktadır. Dolayısıyla Bursa, sanayileşme ve kentleşme arasındaki bağı güçlü biçimde yansıtan kentlerden biri olarak gösterilmektedir.³²⁰

Türkiye’de ortalama olarak km² başına 87 kişi düşmekte iken; Bursa kenti için bu ortalama, km²’ye 195 kişinin düşmekte olduğunu göstermektedir. Yani bu rakamlara göre, Bursa kentinde görülen nüfus artışı Türkiye ortalamasının çok üzerinde seyretmektedir. 2000 yılında Türkiye’nin yıllık ortalama nüfus artış hızı binde 18,28’ i göstermekte iken, Bursa kenti için ortalama nüfus artışının binde 28,62 olduğu görülmektedir.³²¹ Bu rakamların günümüze yaklaştıkça değişen oranları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3: Yıllara Göre Bursa Nüfusu

YIL	BURSA NÜFUSU	ARTIŞ HIZI
2011	2.652.126	% 1.79
2012	2.688.171	% 1.36
2013	2.740.970	% 1.96
2014	2.787.539	% 1.70
2015	2.842.547	% 1.97
2016	2.901.396	% 2.07
2017	2.936.803	% 1.22

Kaynak: <https://www.nufusu.com/il/bursa-nufusu> (28.08.2018).

³¹⁷ Raif Kaplanoğlu, “Göçlerle Kurulan Şehir”, *Bursa’da Zaman Dergisi*, Kasım-2014, <http://bursadazamandergisi.com/makaleler/goclerle-kurulan-sehir-2748.html> (16.05.2018).

³¹⁸ Türkiye İller Ansiklopedisi, *İl İl Yurdu*, Doğal Yapı/ Tarih/ Sosyal Yapı/ Ekonomi/ Kültürel Yapı, Milliyet Doğan Gazetecilik, 1.Cilt, İstanbul, 2005, s. 252.

³¹⁹ Canfei He, “Urbanization and Migration”, *The Encyclopedia of Global Human Migration*, Edited by Immanuel Ness, Blackwell Publishing, 2013, p.1.

³²⁰ Çalışkan, Akbulak, a.g.m., s. 116.

³²¹ Türkiye İller Ansiklopedisi, a.g.e., s. 252.

2030 yılı 1/100000 çevre düzeni planı çalışması ile Bursa ili nüfusunun 2030 yılına kadar ortalama % 21 artış göstermesi beklenmektedir. Bu da neredeyse 3.362 kişiye karşılık gelmektedir.³²²

TUIK'in iller bazında 2004-2014 yılları arasındaki verileri incelendiğinde, Bursa'nın yarattığı milli gelirin 82.779.000.000 lira olduğu, bu gelir payının Türkiye GSMH sının % 4' ünü oluşturduğu görülmektedir. Kişi başına düşen dolar bazlı gelirin ise, 2004 yılında 6 bin 940 dolar iken, 2014 yılında 13 bin 693 dolara yükseldiği sonucu ile karşılaşılmaktadır.³²³

2016 yılında Türkiye ekonomisinde % 3'lük büyüme gerçekleşmekte iken, Bursa'nın % 7'lik bir büyüme ile ülke ekonomisinde önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. GSMH açısından Bursa'nın payının % 4,3 seviyesinde olduğu da ifade edilmektedir.³²⁴ Bursa kentinin Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının sektörel dağılımına bakıldığında; Hizmet Sektörü % 33, Ticaret % 14, İnşaat % 5, Sanayi % 37 ve Tarım % 11 olduğu görülmektedir. Bu veriler kent ekonomisinde sanayinin önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.³²⁵

Sanayide görülen hızlı değişim, kente yakın yerlerde başlangıçta imara aykırı tesislerin ve zaman içinde farklı sanayi tesislerin de hızla kurulması, kent çevresinde yeni yerleşim yerlerinin oluşmasının önünü açmaktadır.³²⁶ Gerçekleştirilen büyük sanayi yatırımları sayesinde kentlere kısa zamanda büyük miktarlarda nüfusun akın etmesi, aynı hızla yeterli konut inşa edilememesi, Bursa'da gecekondular probleminin yaşanmasına da neden olmaktadır. Bursa'da gecekondulaşmanın, kentleşme hızında görülen artışa paralel olarak arttığı görülmektedir. Arsa ve konut ihtiyacının planlı gelişmemesi de kentte gecekondular olgusunun artmasına neden olmaktadır.³²⁷

Kente göç edip gelen nüfusun ilk önce kentin kenar bölgelerinde yerleşmekte olduğu ve buralarda gecekondular inşa ettiği görülmektedir. Yapılaşma ile ilgili yaşanan diğer sıkıntılar ise, bu çarpık yerleşimle beraber gelen sorunlardan oluşmaktadır. Göçmen kır

---

³²² Bursa Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma Ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, *Bursa Büyükşehir Belediyesi İklim Değişikliği Eylem Planı*, Cilt: 2, 2015, s. 20.

³²³ Feridun Eyüpoğlu, "Bursa'nın Milli Gelir Performansı", <https://www.olay.com.tr/bursanin-milli-gelir-performansi-7730yy.htm> (28.08.2018).

³²⁴ <http://www.milliyet.com.tr/bursa-turkiye-ekonomisinin-oncu-gucu-bursa-yerelhaber-2315059/> 28.08.2018.

³²⁵ Türkiye İller Ansiklopedisi, a.g.e., s. 252.

³²⁶ Erol Soydan, "Bursa' da Kentlilik Bilincinin Oluşumunda Bursa Sporun Rolü ve Yerel Medyanın Önemi", *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2017, s. 20.

³²⁷ Çalışkan, Akbulak, a.g.e., ss. 116-117.

insanı konut inşa ederken yer seçimine dikkat etmeden riskli arazilere yerleşmektedir. Kimi zamanda tarihi doku hiçe sayılıp yapılaşma devam etmektedir. Bu nedenle Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA) 2014-2030 Bölge Planı'nın temeli doğrultusunda, yerleşim alanlarının dağılımı, arazi kullanımının uygunluğu ve çevresel kalkınma düzeyinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Nüfusun dengesiz dağılımını azaltmak için kent içinde bütün yerleşim yerlerinin uygun yaşam kalitesi sağlayacak kapasiteye getirilmesi ve mekânsal dezavantajların asgari seviyeye indirilmesi amaçlanmaktadır. Bu konuda yerel yönetimlerde “yönetişim” ilkesinden faydalanılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Ayrıca Bursa'ya gelen göçmen nüfusun kentsel uyumda zorluk çekip çekmediği de inceleme konusu olmaktadır.³²⁸

Bu bağlamda, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin 2006 yılında gerçekleştirdiği “Bursa'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması” nda da kapsamlı bir analiz yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada; *“büyük kentlere göç eden kişilerin hemşehrilik ağları ile göç etmeye karar verdiği ve kentte ilk olarak hemşehrisinin yanına gittiği, ancak zaman içinde statüsünde görülen değişim ile kent merkezine doğru göç ederek yeni sosyal ilişkiler kurmaya başladığı”* ifade edilmektedir. Araştırma kapsamında Bursa kentine göç edip gelen kişilere yöneltilen *“ikamet edecekleri yerleri seçerken neye dikkat ettikleri”* sorusuna karşılık alınan cevaplarda; göçmenlerin % 39,5'inin “akrabalarına yakın olmayı”, % 16,7'sinin “gelişmiş bir yer olmasını”, % 7,8'inin “ulaşımın rahat olmasını”, % 6'lık bir oranın da “hemşehrilerine yakın olmasını” tercih ettiği sonucuna varılmaktadır. Bu sonuçlar; akrabalara yakın olma düşüncesinin göç edilen kentte bir çeşit güvenlik çemberi oluşturduğunu göstermektedir. Göç edilen kentte tanıdığın olması bir çeşit toplumsal güvence teşkil etmektedir. Bu dayanışma ağı ile göç edilen kentte tutunmak daha kolay olmaktadır. Akrabanın yeterli olmadığı durumda ise, devreye “hemşehri ağları” girmektedir. Kente uyum sancılı bir süreci yansıttığından dolayı bu sürecin en az hasarla aşılabilmesi için, kentsel değerlerin benimsenmesinde kentteki ekonomik seviye ile kültürel seviyenin eşit düzeyde tutturulabilmesinin önemli olduğu ve bu sayede kentlilik bilincinin gelişeceği sonucuna varılmaktadır.³²⁹

³²⁸ Bursa Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, *Bursa Büyükşehir Belediyesi İklim Değişikliği Eylem Planı*, Cilt: 2, 2015, ss. 23-30.

³²⁹ Bursa Büyükşehir Belediyesi, a.g.e., ss. 60-72.

1.1. BURSA'DA KENTLİLİK BİLİNCİ VE AİDİYET

Kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşen kontrolsüz göç, kent ortamına ait olmayan birbirinden farklı yaşam alanları ve kültürlerin bir araya gelmesine neden olmaktadır. Zaman içerisinde gelen kentte toplumsal ve kültürel değerler erozyona uğramaya başlamakta, kente uyum ve sosyal diyalog zorlaşmakta, kente göç ile gelen bireyler arasında ortak bir kültürün oluşması süreci uzamaktadır.³³⁰

Kent hayatında karşılaşılan sorunlar, o kent sakinlerinin ortak sorunu olması nedeni ile ortak bir sorumluluğu gerekli kılrsa bile yabancılaşmanın, aidiyetsizlik duygusunun hissedilmesi kent insanının ortak hareket etmesine engel olmaktadır. Hızla büyüyüp, gelişmekte olan kentlerde tek bir noktada birleşmeyi sağlayacak kent kültürünün yaratılması “kentlilik bilinci” kavramını ortaya çıkartmaktadır.³³¹ Kentlilik bilinci ile kentte yaşayanlar kent ruhunu yansıtan tavır ve davranışlar edinmektedir. Kentlilik bilinci, bireylerin kent hayatına tutunmasını sağlayacak yaşadıkları kent ile anlamlı ve güçlü bağ kurabilmelerini gerektirmektedir. Yani, bireylerin kentlerine sahip çıkmaları beklenmektedir. Kentlilik bilincinin geliştirilmesi için bireylerin bu konuda sosyal-kültürel anlamda eğitilmeleri gerekmektedir. Bahsedilen eğitim ancak zamanla birikim gerektirecek bir sürece işaret etmektedir. Kentliler arasında “ortak bir hafıza”, “yaşadıkları yere ait olma duygusu”, “o yere sahip çıkma” ve “kentini koruma anlayışı” bu süreçte gerçekleşmektedir. Ayrıca bu bilincin oluşmasını kolaylaştıracak bir faktör olarak kent yönetimine dahil olabilmek de önemli bir unsur olarak gösterilmektedir. Kentin orada yaşayanlara ait olduğu düşüncesi ancak bu yolla sağlanabilmektedir. Bu yaklaşım kentlinin sosyal yaşama katılabildiği ölçüde kentli olabildiğini göstermektedir.³³² Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin “Bursa'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması”nda, Bursa'da yaşayan bireylerin kentle olan bağları, davranışları, geldikleri yörelerle ilgili farklılıkları, geldikleri yörelerden kente taşıdıkları kültürleri, kültürel farklılıkları üzerinde durulmaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre, Bursa'ya göç etme nedenleri arasında ilk sırada “ekonomik nedenler” dillendirilmektedir. “Bursa'ya gelinmesinin hayatlarında ne gibi değişikliğe sebep olduğu”

³³⁰ Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, ‘Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu’, *Kentleşme Şurası 2009*, Ankara, s. 21.

³³¹ Özge Y. Ercoskun, Ebru V. Öcalır- Akünel, S. Bahar Yenigül, Leyla Alkan, “Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları”, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt: 11, Özel Sayı, 2016, ss. 4-23.

³³² Gaye Birol, “Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, *Ege Mimarlık*, 2008/2-65, s. 28.

sorusuna karşılık alınan cevaplarda, “*hayat tarzım değişti*” % 46,5, “*konuşmam, şivem değişti*” % 33,8, “*değer yargılarımda değişiklikler oldu*” ifadesi ise, % 27’lik bir oranı kapsamaktadır. Geliş nedenlerinin ekonomik ağırlıklı olması sebebiyle “*ekonomik durumlarında bir gelişme kaydedip kaydetmedikleri*” sorulduğunda, “*ekonomik durumum olumlu yönde değişti*” % 64,8, “*ekonomik durumum olumsuz yönde etkilendi*” şeklinde cevap veren % 10,3 lük bir kesim bulunmaktadır. Bursa’ya göç eden bireylerin kendilerini Bursa’ya ait hissedip hissetmediklerini öğrenmek amacıyla sorulan “*Kendinizi Bursalı hissediyor musunuz?*” sorusuna aslen Bursalı olmayanların verdikleri cevaplar göstermektedir ki “*doğduğu yer kadar doydğu yeri de*” benimsemeye başlamaktadırlar. Çünkü olumlu cevap verenlerin oranı, % 68,7’yi göstermektedir. Kendini Bursalı hissedemeyen kesimin ise, % 29,5 lik bir oranı olduğu görülmektedir. Bursalı hissetmenin yanı sıra “*Bursa’da yaşamaktan mutlu olup olunmadığı*” sorulduğunda; % 62,1 “*mutluyum*”, % 21,7 “*çok mutluyum*”, % 11,9 “*ne mutluyum ne mutlu değilim*”, % 2,6 “*mutlu değilim*” şeklinde cevap vermektedir. Yine aynı araştırmada, bireylerin “*kentlilik tanımı yapması*” ve kendilerini bu tanıma göre “*kentli hissedip hissetmedikleri*”nin ifade edilmesi istenmektedir. Araştırma katılımcılarının % 78,1’i kendini kentli bulmakta, % 11,7’si kentli bulmamakta, % 9,8’i bir fikri olmadığını söylerken, % 0,4’ü kısmen kentli olduğu yönünde açıklamada bulunmaktadır. Katılımcıların kentlilik tanımlarına bakıldığında; “*kente ayak uyduran*”, “*kentte yaşayan*”, “*kültür seviyesi yüksek olan*”, “*kentte doğup büyüyen*” kentlidir şeklinde ifadelerin sıralandığı görülmektedir. Ancak dikkat çeken % 34,8 gibi bir oran ile kentli olmak “*kente ayak uydurabilmek*” ile açıklanmaktadır.³³³

Kente ayak uydurmak, onun yaşam formuna ters düşmemek, o kentin değerlerini benimseyip içselleştirebiliyor olmak “*kentli olmayı*” tanımlamaktadır. Süreci kolaylaştırdığına inanılan hemşehri dayanışması ise, kendini bu noktada göstermektedir. Hemşehri dernekleri kente bağlanmayı, bütünleşmeyi ve güçlü olmayı kolaylaştıracak “*yapay bir bağ*” olarak görülmektedir.

1.2. BURSA’DAKİ HEMŞEHRİ DERNEKLERİ

Bursa, ciddi anlamda göç alan büyük bir sanayi kenti formunu yansıtmaktadır. Farklı kentlerden gelen farklı kimliklere sahip göçmen nüfusun kentle bütünleşmesi zaman aldığı

³³³ Bursa Büyükşehir Belediyesi, a.g.e., ss. 80-123.

kadar zorlukları da barındırmaktadır. Yabancı olmanın zorluğunun atlatılması ancak tanıdık, bildik birilerine yakın olmaktan geçmektedir. Bir arada olmak her zaman güç vermektedir. Bu noktada kurulan hemşehri dernekleri güçlü ve güvende olmayı sembolize etmektedir.

Araştırma konusu olan Bursa kentinde kurulmuş olan derneklere bakıldığında; toplam dernek sayısının 4953 olduğu görülmektedir.³³⁴ Bu derneklerde 2017 yılı verilerine göre; maaşlı çalışanlar 1486, gönüllü çalışanlar ise 340 kişiden oluşmaktadır.³³⁵ Dernekler faaliyet alanlarına göre gruplandırıldığında; Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri adı altında 59, Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri adı altında 211, Dış Türkler İle Dayanışma Dernekleri adı altında ise, 81 kayıtlı dernek bulunmaktadır. Bunlar kendi içinde Kafkaslar ve Kırım, Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu, Kıbrıs ve Akdeniz, Uzakdoğu Dernekleri'nden oluşmaktadır.³³⁶ Daha kapsamlı bir veri ile Bursa ilindeki derneklerin faaliyet alanları Şekil 5'te gösterilmektedir.

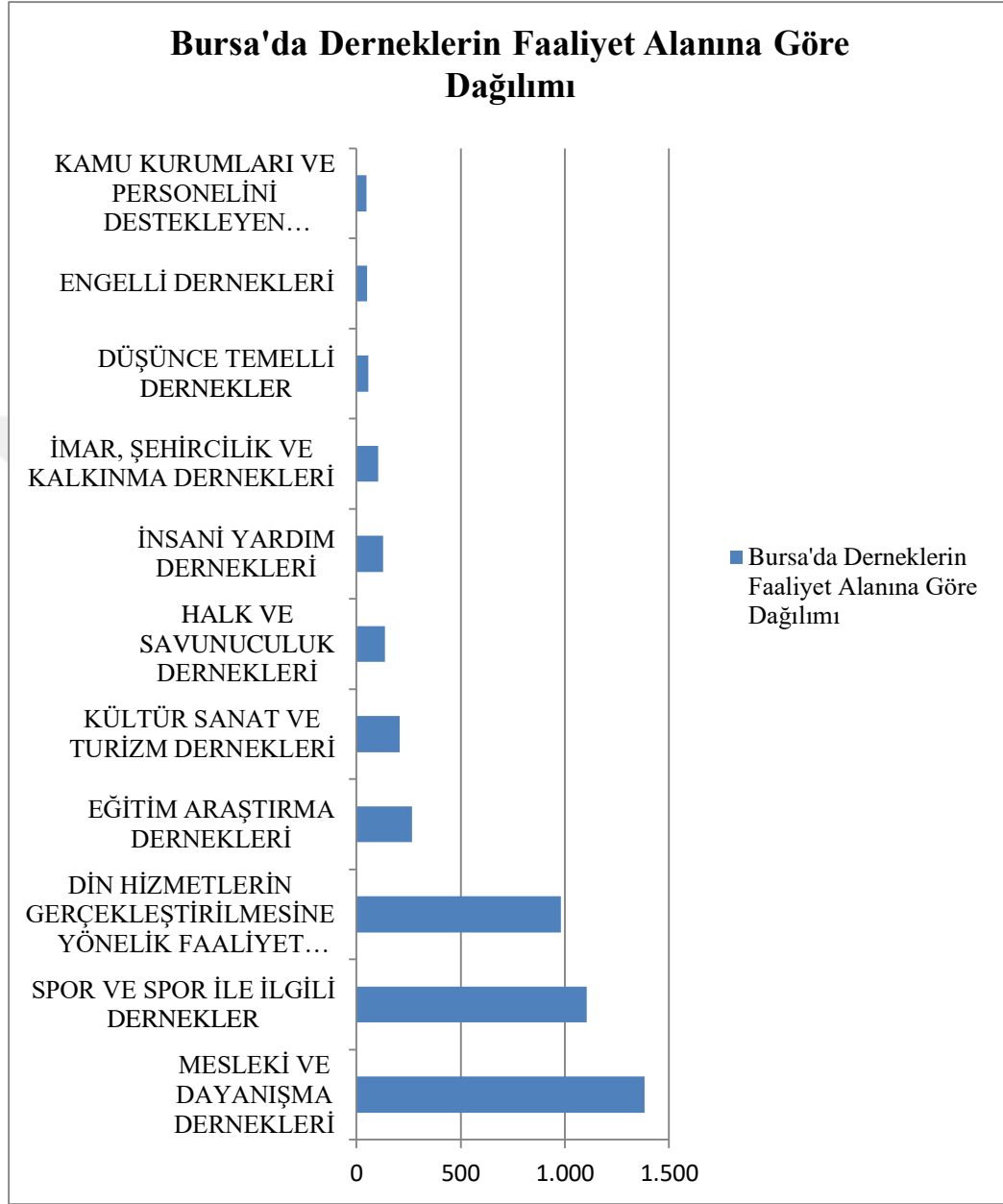
³³⁴ <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/IllereGoreIstatistik.aspx> (31.08.2018).

³³⁵ <https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/calisan-sayisi.aspx> (31.08.2018).

³³⁶ <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/illere-gore-faal-dernekler.aspx> (28.12.2018).

Şekil 5: Bursa İlinde Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

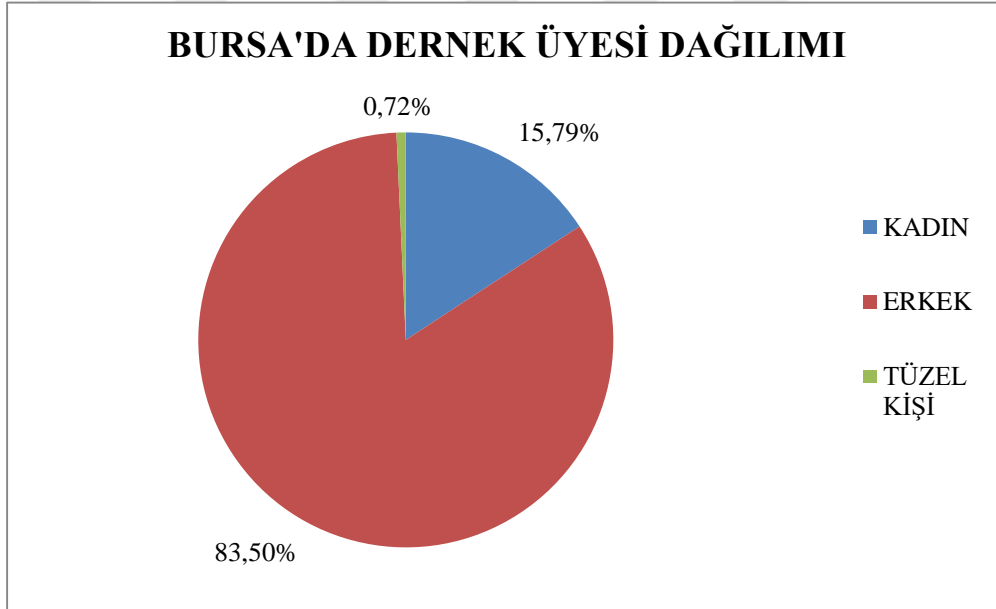
Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr> (28.12.2018).

Bursa'da göçmen nüfusundaki artışın kent içerisindeki gruplaşmalarda etkili olduğu görülmektedir. Bu gruplar, kendilerini “memleketlim” şeklinde nitelendiren kesimleri bir araya getiren sosyal bağa benzetilmektedir.

Göçmenlerin Bursa’da karşılaştığı en önemli sorun; iş bulabilmek, geçici iş ve sosyal güvencenin olmadığı işlerde çalışmak olarak ifade edilmektedir. Öztimur’ un, “*Göç, Kadın ve Kentsel Alan: Bursa’ya Doğu ve Güney Doğu Anadolu’dan Göç*” adlı çalışmasında, göçmenlerin kalifiye işlerde çalışmadıkları ve bu işleri dahi bulmakta zorlandıkları görülmektedir. Kente tutunmak için hemşehriye ya da derneklere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınların ev dışında çalışma hayatlarının olmadığı görülmektedir. Evde kalıp çocuklarla ilgilenilmesi ve birlikte yaşanan aile büyüklerinin bakımının üstlenilmesi gerekmektedir. Bu geleneksel bakış açısından, Bursa’da derneklere katılım konusunda kadınların geri planda kaldıkları görülmektedir.³³⁷

Bu bağlamda Bursa ilinde dernek üyesi dağılımı verileri Şekil 6’da görülmektedir.

Şekil 6: Bursa İline Göre Dernek Üyesi Dağılımı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, <https://www.dernekler.gov.tr/> (07.12.2018).

Bu oranlar göstermektedir ki Türkiye genelinde olduğu gibi Bursa kentinde de dernek faaliyetlerinde erkekler daha aktif katılım sergilemektedir.

Bursa Kent Konseyi “Hemşehri Dayanışma Dernekleri Çalışma Grubu” tarafından düzenlenen organizasyonlar sayesinde Bursa’da kurulan her hemşehri derneği ile

³³⁷ Neşe Öztimur, “Göç, Kadın Ve Kentsel Alan: Bursa’ya Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan Göç”, (ed.) Neslihan Sam, Rıza Sam, *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekanları: Kent ve Kentler*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2012, ss. 151-154.

diyalogların artırılması ve dernekler arası temasın önemi üzerinde durulmaktadır. Bursa Kent Konseyi bu sayede, Bursa'daki hemşehri dernekleri arasındaki iletişimi güçlendirmek ve Bursa yararına çalışmalar yapılması amacıyla faaliyet göstermektedir. Hemşehrilerin kent ile olan gönül bağlarını güçlendirmek ve yaşanılan kentin güzelliklerinin farkına varmak hemşehri dernekleri aracılığıyla sağlanmaktadır.³³⁸

Bursa'da faaliyet gösteren hemşehri derneklerinden; Adıyaman, Afyonkarahisar, Bayburt, Bitlis, Çorum, Niğde, Ordu, Manisa, Yozgat, Kütahya, Muğla, Tokat, Erzincan ve Karabük Dernekleri, 2013 yılında bir araya gelerek "Bursa İl Dernekleri Federasyonu" nu kurmuş bulunmaktadır. Derneklerin bir araya gelerek kurdukları bu federasyonun amacı, dernekler arasında iletişim ağı kurularak dayanışmayı arttırmak, ülke sorunları hakkında ortak bir bakış açısı geliştirmek, birlik ve beraberliği pekiştirmektir.³³⁹ Bu bağlamda, araştırmanın ölçeğini oluşturan Bursa'daki hemşehri derneklerinin göçmenlerin kent hayatına uyum sağlamasının sancısız ve kolay olması için gösterdiği çaba ve özen oldukça önemli görülmektedir. Birleştirici olmak, temel felsefe edinilmektedir.

2. BURSA'DA HEMŞEHRİ DERNEKLERİ ÜYELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL UYUMLARININ TESPİT EDİLMESİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

2.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Kentleşme sürecinin ortaya çıkması ile yaşanan değişimler her bireyi farklı yönlerden etkilemektedir. Bir yandan "kırdan çözülme", diğer yandan "kentte yoğunlaşma" ve "kır ile kent arasındaki akımlar" kır insanın yaşamsal düzenini sorgulamasının nedenleri arasında gösterilmektedir. Böylelikle "ben ne kadarına sahibim başka insanlar ne kadarına sahipler" şeklinde sorgulamaların başladığı görülmektedir.

Nüfusun göç kararı alması ve nereye gidileceği konusunda seçim yapılmasının ardında yatan farklı nedenler dikkat çekmektedir. Kimi "kendinden önce giden hemşehrisi olduğu için", kimi "iş bulmak ve sağlık imkânları gelişmiş olduğu için" ya da "eğitim amacı ile" göç edilen kenti tercih etmektedir. Yani, o kenti tercih etmede bir çekici neden mutlaka

³³⁸ <https://www.bursa.bel.tr/hemsehra-dernekleri-bir-araya-geldi/haber/5623>, (31.08.2018).

³³⁹ <http://m.bursadabugun.com/haber/bursa-da-hemsehra-dernekleri-federasyonu-kuruldu-247414.html> (04.09.2018).

bulunmaktadır. Ancak her ne sebeple gidilirse gidilsin ilk kapısı çalınacak kişiler hemşehriler olmaktadır. Bir süre akrabaların yanında daha sonra hemşehrilerinin oturduğu mahallelerden uzak olmayan mahallelerde oturulmaktadır. Çocuklar aynı okullara kayıt ettirilmektedir. Aynı iş yerinde hemşehrisinin işe girmesine aracı olunmaktadır. Eğer ev tutmaya durumları yok ise, bir gecede izinsiz kurulan gecekonduları el birliği ile inşa etmektedirler.

Gidilen kentte yabancı veya öteki olmak; “kabul görme”, “psikolojik huzuru yakalama”, kısaca “uyum sağlama” sürecini uzatmaktadır. Hemşehri dernekleri o noktada devreye girmekte ve önemlerinin giderek artmakta olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, hemşehri derneklerinin kentlileşme sürecindeki rolünden hareketle; Bursa’ya farklı kentlerden göçle gelen bireylerin sosyo-kültürel uyumlarının ve bu süreçte hemşehri derneklerinin ne derece etkin olduğunun tespit edilmesidir.

2.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bursa’da kentlileşme sürecinde hemşehri derneklerinin rolünün belirlenmesi için, araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu aracılığı ile çeşitli soruların yöneltildiği, “görüşme yöntemi” kullanılmıştır.

Görüşme yöntemi, nitel araştırmada kullanılan en bilindik yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk etapta görüşmenin çok kolay bir yöntem olduğu, temel konuşma ve dinleme becerisinin yeterli olacağı düşünülmektedir. Ancak görüşme yoluyla iletişim, mesajları doğru algılama, dikkatli dinleme ve önyargılardan uzak olmayı gerektirmektedir. Görüşmenin amacı karşıdaki deneğin iç dünyasını görebilmek, duygularının yüzüne yansımalarını gözlemleyebilmek ve doğru bir tepkide bulunması için atmosferin oluşmasına yardımcı olabilmektir.³⁴⁰

Görüşme yöntemi, üç biçimde uygulanabilmektedir. Bunlar, “yapılandırılmış görüşme”, “yarı yapılandırılmış görüşme” ve “yapılandırılmamış görüşme” den oluşmaktadır.³⁴¹ Yapılandırılmış görüşmede, sınırlar bellidir ve açık uçlu sorular

³⁴⁰ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 10.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, ss. 129-130.

³⁴¹ Bruce L. Berg, Howard Lune, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ed. Hasan Aydın), Konya: Eğitim Yayınevi, 2015, s. 133.

bulunmamaktadır. Her soru olduğu gibi sorulmaktadır. Ek sorular görüşme esnasında ilave edilmemektedir. Ancak yapılandırılmamış görüşmede, soruların soruluş sırasında düzen bulunmamakta, görüşmeci dilediği soruyu cevaplayabilmekte, yani deneklere cevap verirken daha özgür davranma imkânı verilmekte ve araştırmacıya da duruma göre soruları derinleştirebilme fırsatı sunulmaktadır.³⁴² Bu iki görüşme modelinin arasında yer alan yarı yapılandırılmış görüşmede ise, soruların soruluş sırası görüşmenin akışına göre yeniden şekillenmektedir. Soruların ifade dili, yapılandırılmış görüşmeye kıyasla daha esnek olmaktadır. Yapılandırılmış görüşmede sorulara ek açıklamalar yapılamaz iken, yarı yapılandırılmış görüşmede görüşmeci soruları açıklayabilmektedir. Ayrıntılı soru sorarak derinlere inebilmektedir ve görüşmenin sınırları sohbetin akışına ve diyalogun enerjisine bağlı değişmektedir.³⁴³ Ayrıca görüşme esnasında araştırmacının bu süreci doğrudan etkilememek adına üslubuna, beden diline dikkat etmesi ve yönlendirici olmamaya çalışması gerekmektedir.³⁴⁴

Bursa ölçeğinde hemşehri derneği üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının tespit edilebilmesi amacı ile gerçekleştirilen bu araştırmada “yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi” kullanılmıştır. Görüşmeye, Bursa’da ikamet eden ve farklı hemşehri derneklerine üye olan 24 kişi katılmıştır. 24 kişiden 10’u dernek başkanı, diğer katılımcılar dernek üyelerinden oluşmaktadır. Dernek başkanlarından biri de, kadındır. Her bir katılımcı ile uygun oldukları zaman ve tarihte bir araya gelinmiş ve görüşme formunda yer alan sorular yüz yüze görüşmede kendilerine yöneltilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 35-40 dakika sürmüştür. Sorulara verilen cevaplardaki vurguların daha iyi analiz edilmesi için ses kaydı alınmıştır. Görüşme formu 15 sorudan oluşup, 13. Soruya verilen cevaplar ‘evet’ ya da ‘hayır’ şeklinde düzenlenmiştir. Detaylı bilgi almak amacı ile görüşme formu dışında kimi zaman ek sorular da sorulmuştur. İlk görüşme, 16.08.2017 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Tüm yüz yüze görüşmelerin sonucunda hemşehri derneklerinin, bireylerin kente uyumundaki rolü konusunda ortak bir yargıya ulaşılmaya çalışılmıştır.

---

³⁴² Yıldırım, Şimşek, a.g.e., s. 129.

³⁴³ Berg, Lune, a.g.e., s. 133.

³⁴⁴ Türker Baş, Ulun Akturan, *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*, 3.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 107.

2.3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmaya Bursa’da ikamet eden ve farklı hemşehri derneklerine üye olan 24 kişi katılmıştır. Katılımcılar arasında bir kadın üye bulunmaktadır. Yaş aralığı 45-70 arasında değişmektedir. Genellikle emekli oldukları görülmektedir. Eğitim durumlarına bakıldığında, % 40 lisans, % 30 lise, % 30 orta öğretim mezunu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmaya katılan dernek üyelerinin hepsi farklı kentlerde doğmuş sonradan Bursa’ya göç etmek durumunda kalmış kişilerden oluşmaktadır. Bu bağlamda görüşme yapılan hemşehri dernekleri de farklı kentleri temsil etmektedir. Bu kentler; Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Bitlis, Erzurum, Konya, Malatya, Manisa, Muğla, Niğde, Tokat ve Yozgat’tan oluşmaktadır. “Erzurum Oltulular Derneği”, ilçe derneği olarak; “Ankara İl ve İlçeleri Sosyal Yardımlaşma Derneği” de, ilçeleri içine alan ikinci dernek olarak çalışmada yer almaktadır.

Hemşehri dernek üyeleri ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler, görüşme formunda yer alan soruların sırası dikkate alınarak doğrudan aktarım ve yorumlamada bulunulması sureti ile analiz edilmiş olup, tüm bulgular aşağıda sunulmuştur.

2.3.1. Hemşehri Derneklerinin Kuruluş Amacı

Hemşehri derneklerinin kuruluş amacı bakımından en genel tanımlamanın “hemşehriler arasında dayanışma ve yardımlaşmanın sağlanması” olarak yapıldığı görülmektedir. Fakat bu tanımlama ekonomik, kültürel ve siyasal bakımlardan farklılık gösterebileceği gibi, üyelerin ve yöneticilerin hemşehri derneklerine yükledikleri anlam bakımından da rollerin değişik kalıplarda olabileceği görülmektedir.

Görüşme yapılan dernek yöneticileri ve üyelere alınan cevaplar, derneklerinin kapsayıcı oluşuna önem verdiklerini göstermektedir;

“Sosyal dayanışma, yardımlaşma, kendi kültürünü yaşatma aynı zamanda Büyükşehir’e uyum sağlamada güçlük çeken insanlarımıza yardım etmek için bir aradayız. Gurbetçi kardeşlerimizin Bursa kültürüne adapte olmasını sağlamak, zor zamanlarında yanlarında olmak için derneğimiz varlığını sürdürmektedir.” (N.G., Erzurumlular Derneği).

Bir diğer Erzurumlular Derneği üyesi Ş.U.;

“Erzurumlu hemşehrilerimizin göç edip geldiği, doğup büyüdüğü, ayazı ile meşhur Erzurum’un ekmeğini yiyip suyunu içen, memlekete özlem duyan herkesin bir arada

durduğu bir çatı burası. Kültürümüzü yaşamak ve göç edip geldiğimiz bu şehirle kaynaşmak için aracı bir mekanizma işlevi görmektedir.”

Tokatlılar Derneği üyelerinden B.A.;

“Derneğimizin amacı ekonomik, sosyal yahut zorunlu sebeplerle yetişip büyüdüğümüz topraklardan başka yerlerde yaşamak zorunda kalan hemşehrilerimizin, bulunmak zorunda olduğu yerde yabancılık çekmeden yaşamasını kolaylaştırmaktır. Ailesi çoluğu çocuğu ile yaşadığı bu zorlu uyum sürecine destek olmaktır. Zaten her birimiz aynı süreci yaşadık ve tecrübe edindik. Kimin neye ihtiyacı olduğunu öngörebiliyoruz.”

Görüşülen üyeler ortak bir noktada buluşmakta ve benzer amaçlarla derneklerinin kurulmuş olduğunu belirtmektedir. Muğlalılar Derneği üyesi B.A., derneklerinin kuruluş amacını açıklarken “ekonomik faktör” üzerinde durmaktadır;

“Derneğimiz Muğla ve ilçelerinden göç edip Bursa’ya gelen hemşehrilerimizin, Bursa ve ilçelerinde iş kuranların birbirleriyle tanıştırılıp öncelikle kendi hemşehrisine istihdam olanağı sağlaması ya da ekonomik birlik sağlanmasına aracı olmaktadır. Bununla birlikte yöresel örf ve adetlerin canlı tutulması ve yeni neslimize aktarmak temel amacımız.”

Derneklerinin kuruluş amacını açıklayan Erzurum Oltulular Derneği üyesi ve aynı zamanda dernek başkanlığı yapan A.A.;

“Hepimiz gurbette yaşıyoruz. Hemşehrilerimiz ile öncelikli olarak bir birlik sağlamaya çalışıyoruz. Sonra kültürümüzü yaşamak ve yaşatmaya çalışıyoruz. Her birimizin tek gayesi çocuklarımız köklerine yabancı kalmasın. Şartlar farklı memleketlerde yaşamayı zorunlu kılsa da 5 yaşındaki çocuğun da ‘Erzurumluyum ben’ diyebilmesi önemli bizim için. Onlarda bizden sonraki nesillere kültürümüzü doğru aktarabilsin diye. Elbette yardımlaşmaya ve dayanışmaya da önem veriyoruz. Örneğin yardıma ihtiyacı olan ailelerimize, öğrencilerimize ihtiyaçları doğrultusunda yardım ediyoruz. Ya da bir hemşehrimizin cenazesi olduğu zaman bir otobüs tutup topluca yanında olmaya dikkat ediyoruz. Dediğim gibi bir olmak bizim tek amacımız.”

Verilen cevaplar, hemşehri derneklerinin temelde aynı amaçlar ile kurulduğunu ancak kişiden kişiye değişen özel amaçları da barındırdığını göstermektedir. Dolayısı ile kuruluş amaçlarını çeşitlendirmek mümkün olmaktadır. Görüşmelere ilişkin genel bir

değerlendirme yapıldığında hemşehri derneklerinin geçiş sürecini kolaylaştıran bir mekanizmaya benzetildiği görülmektedir. Üyeler bu mekanizmadan farklı boyutlarda ya da derecelerde faydalansa bile mutlak olarak “hepimizin birbirine ihtiyacı var” mantığından hareket edildiğini söylemek mümkündür.

2.3.2. Hemşehri Derneklerinin Üye Profili

Görüşmelerden elde edilen bilgilere göre; mevcut üyelerin ağırlıklı olarak yaş grubunun orta ve üstü yaşlardan oluştuğu, eğitim bakımından ortaokul ve lise mezunlarının ağırlıklı olduğu, ekonomik bakımdan ise orta ve dar gelir gruplarından oluştuğu görülmektedir. Örnekleme oluşturan üye profili ağırlıklı erkeklerden oluşmaktadır. Ancak dernek üyeleri arasında kadın üyelerin de yer aldığı görülmektedir. Ortak amaç “aynı memleketten olmak” olunca, kadın-erkek, zengin-fakir, ilkokul mezunu- üniversite mezunu ayrımı olmaksızın farklı özelliklerdeki bireyler bir araya gelmektedir. Bu durumdan da herhangi bir rahatsızlık duyulmadığı görülmektedir.

Bursa Erzurum Oltulular Derneği başkanı A.A.;

“Her kesimden üyemiz bulunmaktadır. İş adamı, Serbest çalışan, Öğrenci, Fabrika işçisi, Memur (Bürokrat). Bu farklılık üyelerimiz arasında gruplaşmaya sebep olmadı. Ortak amacımız zaten birlik olmak. Üyelerimizin yaş grubuna gelirsek 20 yaşında üniversite öğrencisi de var, 77 yaşında emekli büyüklerimiz de var. Cinsiyet ayırımımız hiç olmadı. Kadın üyelerimiz olduğu gibi kadın kollarımız da var. Ama daha çok kadın üyelerimiz kendi arasında ‘Altın Günü’ diye bildiğimiz günler düzenlemekteler. Genç kuşağa gelince hemen hemen tüm faaliyetlere katılırlar. Dinamik ve etkin olmaları yük paylaşımında faydalı olmaktadır.”

Antalyalılar Derneği üyesi D.Ç. derneklerinin genç nüfus bakımından eksikliği konusunda şikayet etmektedir;

“Üye profilimiz zengin yani çeşitli. Genel olarak okumuş tahsilli diyebilirim. Ekonomik olarak durumu çok iyi diyebileceğim üyemizde var, orta denilecek de bulunmakta. Ancak genç kuşak konusunda yeterli etkileşimin olmadığı kanaatindeyim. Yeni nesil pek önem vermiyor. Sıkıcı buluyor sanırım.”

Dernekten derneğe, bireyden bireye değişen faktörler, yeni kuşağın aktif olmasında farklılık olabileceğini göstermektedir. Bunun nedeninin yetişkinlerden mi yoksa yeni nesilden mi kaynaklandığının doğrudan bir cevabı bulunmamaktadır. Her durum kendi şartları içinde şekillenmektedir.

Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi ve başkanı olan R.Y.;

“Bizim her yaştan ve meslekten üyemiz bulunmaktadır. Sanayici, esnaf, memur, işçi. Kadın ve gençlerimize elbette derneğimizde yer veriyoruz. Özellikle geçlerimizin kültürel bağlamda temel almaları için aktif olmalarını istiyorum. Bu yüzden de toplantılara gençlerimizi de dahil ediyoruz.”

Bursa Tokatlılar Derneği üyesi ve başkanı N.K.;

“Her çerçeveden ve her profilden üyemiz bulunmaktadır. Eğitim durumumuz ilkokuldan tutun üniversite mezunu olanlara varana kadar çeşitlidir. Ancak kadın ağırlıklı bir derneğiz. Bu ağırlık yönetimde de kendini hissettirmektedir. Başkanın kadın olması belki bir faktördür ama tek neden demek doğru olmaz.”

Bursa Erzurumlular Derneği üyelerinden Ö.Ç.;

“Bizim dernek merkezimiz gördüğün gibi kahvehane gibi, biz buraya gelip çay içiyoruz, okey oynayıp sohbet ediyoruz. Haliyle kadın üyelerimiz ya da eşlerimiz buraya gelmiyorlar. Onlar daha çok kendi aralarında evlerde toplanıyor. Ya da mevsim yaz olduğunda piknikler düzenliyorlar.”

Derneklerin üye profili ve kuşaklar bağlamında farklılığını daha iyi anlayabilmek adına yöneltilen soruya verilen cevaplarda, “kadınlara dernekte yer açma çabalarının olduğu ancak erkek egemenliğinin yer aldığı” görülmektedir. Yaş grubuna bakıldığında da, orta ve üst kuşak ağırlıkta bulunmaktadır. Genç kuşağın ilgisinin dernekten derneğe farklılık arz ettiği ama çoğunlukla “ilgisiz kaldıkları” yönünde yorumlar yapılmaktadır.

2.3.3. Kadın ve Gençlerin Dernekteki Yeri

Kadın ve erkeklerin dernekteki yerinin belirlenmeye çalışılmasındaki amaç, ataerkil bakış açısının derneklerde de ağırlık gösterip göstermediği konusunda belirgin bir kanaate varabilmektir. Ayrıca genç kuşağın kültürel bağlamda öze, köklere bağlılığının ne kadar sağlandığının görülebilmesi de hedeflenmektedir.

İstisnai olarak değerlendirilebilecek ve dernek başkanının da bir kadın olması bakımından Bursa Tokatlılar Derneği, yönetimde kadınların olması, üye profili bakımından kadın üyelerin oldukça fazla olması açısından dikkat çeken bir dernektir. Ancak örneklemin içinde yer alan diğer dernekler de dikkate alındığında, hemşehri derneklerinde kadın profilinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Bursa Erzurumlular Derneği üyesi Ö.Ç.;

“Derneğimiz genellikle erkek üyelerimize hitap etmektedir. Kadınlar isterlerse kendi aralarında gruplaşıp görüşüyorlar ama bu biraz bizim dışımızda gerçekleşiyor. Zaten kadın üyelerimiz dernek binasına neredeyse hiç uğramazlar.”

Ankara İli ve İlçeleri Sosyal Yardımlaşma Derneği üyelerinden H.K.;

“Kadın ve gençlerimiz sosyal faaliyetlerde yer alıyorlar ancak aktiflik konusunda erkek üyeler kadar olmadıkları bir gerçektir.”

Bursa Niğdeliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi ve başkanı N.D.;

“Kadın üyelerimizin daha aktif olmaları için kadın kollarını oluşturduk. Gençlerimize önem veriyoruz. Aramızda daha sık görmek elbette isteriz. Ancak bu pek mümkün olmuyor gençler daha ilgisiz kalıyorlar.”

Kadın üyelerin aktif olması konusunda çalışan ve sonuç alabilen dernekler de bulunmaktadır. Bursa Erzurum Oltulular Derneği üyesi ve başkanı olan A.A., bu konuda iyimser bir profil çizmektedir;

“Kadın kollarımız oldukça iyi çalışmakta. Kadın üyeler ve hemşehrilerimiz piknikler düzenlemekte, kermesler yapmaktadır. Kadınlarımıza birleştiricilik konusunda daha çok güveniyoruz.”

Bursa Muğlalılar Derneği üyesi B.A.’nın sözleri de dikkat çekmektedir;

“Biz Egelilerde kadınlar ön plandadır. Bütün çalışmalarımızda ağırlıkları mutlaka vardır. Bizim açımızdan bu durumun anaerkil olduğumuzu yansıttığı söylenebilir. Ancak gençlerimizin maalesef bu yapılanmada yer almak istemediğini söyleyebilirim. Bizler farklı yetiştik onlar farklı.”

Genel profile bakıldığında, kadın üyelerin katılımının sağlanması ya da aktifliklerinin artırılması için ortamın oluşturulması gerekmektedir. Kadın üyeliklerinin kendi istekleri doğrultusunda oluşmadığı erkek üyelerin onları dahil etme çabaları doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Bu durumun erkek üyelerin tutumundan kaynaklandığı kadar, kadınların dernek işlerini erkek işi gibi görmelerinden de kaynaklandığını söylemek mümkündür.

2.3.4. Dernek Üyelerinin Yoğunlukta Olduğu İlçeler

Dernek üyelerinin yoğunlukta olduğu ilçelerin belirlenmesindeki amaç, Bursa’ya göç edip gelen hemşehrilerin hangi ilçelerde yoğunlaştığını görebilmektir. Yani gelinen kentte hemşehrilerinin olduğu mahallelere yerleşmenin kente uyumu kolaylaştıran bir faktör olup

olmadığının tespit edilmesidir. Hemşehrilerin özellikle aynı semtlerde oturmayı tercih edip etmedikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bursa Erzurumlular Derneği'nden N.G.;

“Biz Erzurumlular olarak Bursa'nın hemen hemen her ilçesinde yerleşmiş durumdayız. Yani nereye baksan Erzurumlu görebilirsin. Ama en çok dikkat çeken Yıldırım İlçesidir. Elbette bizlerde Erzurumlu dostlarımızın yakınında olmayı tercih ederek yerleştik. Buraya gelenler kendileri yerleştikten sonra yine kendi köylülerini, akrabalarını aynı semtlere yerleştirip ev ve arsa almalarına aracı olup yanlarına getirdiler. Benim de akrabam geldi. Onlarda benden dolayı Bursa'ya geldiler. Amca çocuklarım, teyze kızları ve köyümden arkadaşlarım.”

Bursa Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi ve başkanı olan R.Y.;

“Afyonluları her ilçede görebilirsiniz. Yerleşimimiz dağınık olmakla birlikte Gemlik ilçesinde ağırlığın fazla olduğunu söyleyebilirim. Çünkü Gemlik'teki Borusan Fabrikası sahibinin Afyonlu olmasının bunda rolü büyüktür. Haliyle Afyonlular için bir istihdam olanağı ve hemşehrinin önceliği kendini hissettirmektedir.”

Görüşmelerden elde edilen cevaplar, hemşehriler arasında manevi desteğin yanında maddi desteğin de fırsat bulunduğu göstermektedir. İş arayan göçmen, “benim hemşehrim bana yardım eder, destek olur, elimden tutar” şeklinde düşünürken; işveren hemşehrisine işini emanet ederken daha çok güvenmektedir.

Bursa Niğdeliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyelerinden N.D.;

“Bursa merkez ağırlıklı olmakla beraber ilçe olarak Osmangazi ve Nilüferde daha kalabalığız.”

Konya ve Karaman Kültür Derneği üyesi ve başkanı olan H.S. çok geniş bir yelpazeden bahsetmektedir;

“Konya ve Karamanlı hemşehrilerimiz Bursa merkez başta olmak üzere Osmangazi, Yıldırım, Nilüfer, Gemlik ilçelerinde yerleşmiş durumdadır. Gelenler mutlaka peşinden üç beş akrabasını, köyünden komşusunun da Bursa'ya gelmesine aracı olmuştur. Benimde yeğenlerimden gelenler oldu ayrıca ablam da Bursa'ya benden dolayı geldi.”

Bursa Erzurum Oltulular Derneği üyesi ve başkanı A.A.;

“Biz Oltulular Bursa merkezde yerleşenlerimiz olduğu kadar özellikle Osmangazi, Yıldırım, Gürsu, Kestel bölgelerinde yoğunlukla yerleşmiş durumdayız. Bir gelen

mutlaka arkasından eşini dostunu getirir. Haliyle benim de öyle oldu. 1974 yılında geldim. Bende bizim köyden gelen komşularımızı örnek aldım. Yollara düştüm. Ailecek geldik. Benimde arkamdan amcam, halam ve komşularımızdan gelenler oldu. Gelenler de mutlaka tanıdığının yakınlarında oturmayı tercih ediyor.”

Sonuç olarak, hemşehriler arasında birliğin ve beraberliğin tesis edilmesine aracı olan “aidiyetlik duygusu” verilen cevaplarda kendini göstermiş bulunmaktadır. “Hemşehrim var demek” insanları mutlu etmektedir. “Hemşehrim, hakim, savcı, müdür, fabrikatör” şeklindeki ifadelerin göçmene kişisel yada kollektif bir güven sağladığı görülmektedir. Bundan dolayı da hemşehriye daha yakın oturmak tercih edilmektedir.

2.3.5. Dernek Üyelerinin Bursa’ya Geliş Nedeni

Kişilerin şartlarını, ekonomik durumunu, eğitim durumunu, sağlık şartları ya da aciliyetini farklı değerlendirmek gerekmektedir. Göç etmeye zorlayan nedenler, kişiden kişiye değişmektedir. İş bulma umudu, çocukların eğitimi, eşin iş durumu ve tayin gibi nedenler ile Bursa’ya gelmek durumunda kalınmaktadır.

Verilen cevaplarda; “daha iyi şartlarda çalışabilme,” “yeni iş bulma umudu” ve “Bursa’da Uludağ Üniversitesi’nin olması nedeni ile eğitim için gelip yerleşmenin” ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Erzurumlular Derneği üyelerinden T.K.;

“Bursa’ya ilk 1959 yılında Uludağ’da kayak yarışları için gelmiştim. 1980 yılına kadar da belirli aralıklara yarışlara gelip gittim. Daha sonra Manyas PTT Müdürlüğü’nden emekli olduktan sonra Uludağ’da kayak öğretmenliği yapmak için Bursa’ya yerleşmeye karar verdim.”

“Erzurum Karayolları 14. Bölge Müdürlüğü’nün Bursa’da kurulması üzerine Bursa’ya tayin istedim. Benimle birlikte 10 nüfuslu ailem de Bursa’ya göç etti. Buraya geldikten sonra bir de Bursalı hanımla evlendim. 2 tanede evladımız oldu. 47 yıldır Bursa’dayım.” (Ş.U., Bursa Erzurumlular Derneği).

Afyonkarahisarlılar Derneği üyelerinden Y.A.;

“Ben Bursa’ya iş sebebiyle geldim. Tofaş’ta işçiyim. Gelirken ailem de yanımdaydı. Onlarla birlikte geldik.”

Bitlisliler Kùltür ve Dayanışma Derneği üyelerinden M.D.;

“Ben eski futbolculardanım, Bursa’ya da bu sebepten geldim. Tofaş’a transfer oldum. Geldiğimde yalnızdım ailem yanımda yoktu ama Bursa’da yaşıyan akrabalarım vardı.”

Bursa Adıyamanlılar Derneği üyelerinden R.A., Ankara İli ve İlçeleri Sosyal Yardımlaşma Derneği üyelerinden H.K., Tokatlılar Derneği üyelerinden A.A., Bursa’ya geliş hikayelerinin ekonomik nedenlerden kaynaklandığını açıklamaktadırlar. İş bulma ya da devlet memuru olanların tayin nedeni ile gelip Bursa’ya yerleştikleri görölmektedir. Bursa Niğdeliler Kùltür ve Dayanışma Derneği üyelerinden N.D.;

“Ben Bursa’ya ilk geldiğimde arabada tatlı satardım. Kendimi toparlayana kadar da yalnız kaldım. Sonra zamanla durumumun iyileşmesiyle birlikte ailemi de yanıma aldım. Benim ardından gelen akrabalarım da oldu elbette.”

Bursa Yozgatlılar Derneği üyesi A.A., Bursa Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi R.Y. ve Muğlalılar Derneği Üyesi B.A., Bursa’ya üniversite için gelip daha sonra burada işe başlamış olup, evlenmeleri dolayısıyla Bursa’ya yerleşmiş bulunmaktadırlar.

Görüşülen 24 dernek üyesinden alınan cevaplarda, göç etmeye neden olan temel sorunların hemen hepsinin katılımcıların hayatına yön veren unsurlar olduğu görölmektedir.

2.3.6. Hemşehri Derneklerinin Üyelerin Sosyal Uyumlarına Etkisi

Göçmenlerin farklı bir kent ve farklı bir kùltürde uyum sürecini atlatma biçimleri önemlidir. Bu nedenle bu başlık altında; bir göçmenin Bursa’ya geldikten sonra hemşehrilerini bulmasının, onlarla iletişim halinde olmasının ve dernek faaliyetlerine katılımının o göçmen üzerindeki etkilerinin neler olduğu araştırılmak istenmektedir.

Görüşme yapılan 24 üyeden 6’sının, hemşehri derneklerinin kente uyum sağlama sürecinde etkili olmadığı kanaatinde olduğu görölmektedir. Üyelerin 3’ü, “hemşehri derneklerinin kente uyum sağlama yönünde rolünün önemsenmeyecek derecede düşük olduğunu” ifade etmekte ve “Neredeyse hiç” şeklinde açıklamada bulunmaktadır. Geriye kalan 15 dernek üyesi ise, bu konuda daha pozitif ve derneklerinin bu yöndeki rolünün güçlü olduğunu ifade etmektedir.

Bursa Erzurumlular Derneği üyelerinden N.G.;

“Derneğimiz her yönüyle aktif olduğu gibi bu konuda da ciddi güce sahip olduğuna inanıyorum. Hemşehrilerimizin hem Bursa kültürüne uyumlarını sağlayabilmek hem Büyükşehirde yaşama şartlarını kolaylaştırabilmek hem de arkalarında bırakıp geldikleri memlekete duyulan özlemi dindirebilmek açısından derneğimizin rolü büyüktür. Bu açıdan düzenlediğimiz sosyal etkinlikler eski ve yeni üyelerin kaynaşmasına aracı olur. Gençleri de etkinliklere dahil ederiz ki onlarda kaynaşsın, yaşlılarıyla diyalog kurabilsinler diye.”

Afyonkarahisarlılar Derneği üyelerinden Y.A.;

“Ben Bursa’ya ilk geldiğimde işçi olarak gelmiştim. Tofaş’ta çalışıyordum. Şartlar zordu. Elbette başlarda uyum sağlama konusunda bizde sıkıntı çekmiştik. Bizden sonra gelenlerinde ne ölçüde zorlandığını anlayabiliyorum. Derneğimiz hemşehri kardeşlerimizle diyalog kurmamıza aracı olduğundan şehir hayatına ve yabancı olduğumuz bu şehre uyum sağlamamız açısından kolaylık sağladığını düşünüyorum.”

“Dernek olarak asıl amacımız köylerden çıkıp gelen hemşehrilerimizin gurbet özlemi çekmelerini dindirmenin yanı sıra, bu hemşehrilerimize kentlilik bilincini kazandırabilmek ve yaşadığı bu şehrin değerlerini benimsetmek olmuştur. Böylelikle bahsedilen o uyum sağlama kavramını gerçekleştirmiş oluyoruz.”(R.Y., Afyonkarahisarlılar Derneği).

Göçmenlerin yabancılık çekmesinin yanında, geldikleri kentin büyükşehir olması bireyleri biraz daha zorlayan neden olarak gösterilmektedir. Genellikle *“köy, ilçe ya da küçük illerden çıkıp Bursa’ya gelinmesi, zor olan şartları bizler için daha da zorlaştırdı”* yönünde açıklamalar bulunmaktadır.

Tokatlılar Derneği üyesi A.A.;

“Birliğin ve beraberliğin olması Bursa’ya uyum sağlama aşamasını daha kolay ve sağlıklı kılmaktadır. Biz dernek üyeleri daha sık ve daha ulaşılabilir diyaloglar sayesinde yeni gelen hemşehri kardeşlerimize elimizden geldiği ölçüde yardım etmeye çalışıyoruz.”

Bu konuda derneklerinin çalışmalarını örneklerle anlatan Bursa Erzurum Oltulular Derneği üyesi ve başkanı olan A.A.;

“Derneğimizin Bursa’ya göç edip gelen hemşehri kardeşlerimizin bu şehre uyum sağlaması konusunda etkisinin güçlü olduğuna inanıyorum. Ayrıca etkili olması konusunda da her türlü sosyal yardımlaşma ve dayanışma organizasyonları da yapıyoruz. Örneğin imkanı olmayan ailelerimizin ilk geldikleri dönemlerde tutunabilmeleri açısından maddi destek vererek köprü görevi görüyoruz. Kendilerine komşuluk edebilecek diğer hemşehrileri ile tanıştırap kaynaşmalarını sağlıyoruz. Yabancılık çekmesinler, dara düştüklerinde ilk kapısını çalacaklarının hemşehrisi olduğunu gösteriyoruz. Hastane, devlet dairesinde yapılacak işler, çocukların okula kayıt edilmesi gibi bilmedikleri bir iş olduğu zaman da yardımcı olmaya çalışıyoruz.”

Verilen farklı cevapların olması ile birlikte katılımcıların çoğunun, hemşehri derneklerini “gelinen kente uyumu kolaylaştıran bir mekanizma” gibi gördüğü anlaşılmaktadır. Kimi dernek üyesi maddi desteği sağlayabildiklerinden kimi dernek üyesi ise sadece manevi olarak destek olabildiklerinden bahsetmektedir. Ancak nasıl yardım edilirse edilsin hemşehri dernekleri çoğunluğun kanaatine bu konuda güçlü bir role sahip görülmektedir.

2.3.7. Hemşehri Derneklerinin Üyelerin Serbest Zaman Değerlendirmesindeki Rolü

Hemşehri dernekleri, kuruluş amacına uygun olarak üyelerinin yararına olabilecek ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetler, üyelerin serbest zaman değerlendirilmesinde olduğu kadar, kente uyum sağlanması bakımından da önemli görülmektedir.

Görüşülen dernek üyelerinin, her biri derneklerinin bu konuda etkin olduğunu, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlediklerinden bahsetmektedir. Bu aktiviteler daha çok kalabalık gruplar halinde kaynaşmaya çalışıldığını göstermektedir. Düzenlenen piknikler, kültürel geziler, yıl dönümü kutlamaları, dini ve milli bayramlarda bir araya gelip kutlamaların yapılması, ramazanda iftar yemeği verilmesi, bu durumun somut örnekleridir.

Erzurum Oltulular Derneği üyesi ve başkanı olan A.A.;

“Bazen planlanan organizasyonlar bizim dışımızda gerçekleşiyor. Örneğin, kadınlarımız kendi aralarında gün yaparak boş zamanlarında bir araya geliyorlar.”

Malatya Darende Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi ve başkanı olan A.B.;

“Biz aylık etkinlik mutlaka yaparız. Ama bunun dışında her yıl daha büyük, kapsamlı ve daha yöresel etkinlikler düzenleriz. Yöremizi Bursalılara tanıtıcı faaliyetlerdir bunlar.”

Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi olan Y.A.;

“Her dernek gibi bizler de yaz dönemlerinde piknikler düzenleriz, aylık yöresel yemekli toplantılar yaparız ki özlediğimiz yöre yemeklerini hem yiyebilelim hem de yeni jenerasyon damak tadımızı öğretiliriz. Elbette bizler de bu vesileyle hemşehrilerimizle vakit geçirmiş oluruz. Ayrıca yöremizin katmeri meşhurdur. Her yıl katmer günü düzenler bir araya geliriz.”

Üyelerin, dernek faaliyetlerinden memnun oldukları görülmektedir. Genel itibariyle yapılan organizasyonları yeterli buldukları gibi bu etkinliklerin yapılmasından da mutlu oldukları gözlenmektedir. Dernek üyeleri yaşadıkları uyum sorununu sosyal ve kültürel eğlenceler, organizasyonlar aracılığıyla kolay atlattıklarından bahsetmektedir. Bu tür organizasyonlar yeni yetişen ve memleketten uzak büyüyen gençlerin anne ve babalarının doğup büyüdüğü yöre insanları ile kaynaşması ve adetlerini öğrenmesi açısından önemli görülmektedir.

2.3.8. Hemşehrilerin Derneğe Üyeliği ve Katılım Durumu

Hemşehrilerin derneğe üyelik ve katılım durumları değerlendirildiğinde farklılıklarla karşılaşmaktadır. Farklılıkların olması, derneklerin statüsünden kaynaklanmaktadır. Derneklerin “köy”, “ilçe” ve “il” derneği statüsünde olması, üyeliğin ve üyelerin faaliyetlere katılım oranlarının farklılığında önemli rol oynamaktadır.

Örneğin, küçük köy derneklerinde herkesin birbirini tanıdığı ortamda, bu derneklerin faaliyetlerine katılmamak bir dışlanma nedeni olarak gösterilmektedir. Ancak il ve ilçe derneklerinde durumun seyrinin daha farklı olduğu anlaşılmaktadır. İlgisiz, duyarsız kalan dernek üyelerinin olduğundan bahsedilmektedir.

Bursa Erzurumlular Derneği üyesi Y.Y.;

“İl derneklerinde faaliyetlerin büyüklüğü ve katılım oranı bence az oluyor. Yani köy dernekleriyle kıyasladığımız zaman durum bunu gösteriyor. Onlar daha aktifler ve birbirlerine daha bağlılar. Bağlarının daha güçlü olduğunu söyleyebilirim. Elbette ölçek küçük olunca birbirini tanıma da daha kolay oluyor. Haliyle köy derneklerinde bir etkinlik yapıldığı zaman katılım bizlerden daha fazla oluyor.”

Yaşanan bu farklılığın nedeni olarak bir ilde onlarca köyün olduğu ve her il derneğinde köy bazlı gruplaşmaların yaşanabildiğine işaret edilmektedir. Yönetimde kendi köylüsünün ya da kendi mahallesinden birinin olmasının istendiği durumlarda gruplaşmaların başladığı görülmektedir. Köy ölçeğinde düşünüldüğünde aynılaşma artmakta herkes birbirini daha yakından tanımaktadır.

Bursa Yozgatlılar Derneği üyesi A.A.;

“Dernek işleri gönül işi, isteğe bağlı oluşundan zorlama söz konusu olmamakta. Her üyeyi her faaliyete dahil edemiyoruz. Biraz bizim zorlamamızla katılım artıyor.”

Muğlalılar Derneği üyesi B.A.;

“Bazen öyle anlar oluyor ki zoraki şekilde üyemizi etkinliklere getiriyoruz. Oysa dernek olarak amacımız yeni neslin adetlerden uzak büyümesine engel olmaktır. Bu amaç ile kurulduk.”

Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi Y.A.;

“Üyelik konusunda bir sorun yaşamıyoruz. Ancak hemşehrilerimiz faaliyetlere katılım konusunda biraz duyarsızlar. Derneğimiz sosyal etkinlikleri sık yapan bir dernektir. Sık sık dernek üyelerini bir araya getirmeye, toplamaya çalışırız. Bu konuda dernek başkanımız olan R.Y.'nin de fedakar ve duyarlı bir başkan olması bizler için bir artı.”

Bu konuda daha iyimser ve pozitif düşünen ve üyelerin faaliyetleri konusunda memnun olan dernek üyeleri de bulunmaktadır.

Bursa Manisalılar Derneği üyesi G.A.;

“Bizim derneğimiz üye bulmak konusunda sıkıntı çekmiyor. Temel ilkemiz kaynaşma, birlik ve beraberlik olduğu için eski üyelerin ve dernek başkanının tutumu hep kapsayıcı olmuştur. Belirtmek gerekir ki dernek başkanının tutumu, üyelerini

gözlememesi ve duyarlı davranması derneğe yeni üyenin katılımını ayrıca mevcut üyelerin de faaliyetlere katılımını olumlu etkiliyor.”

Bitlisliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi M.D.;

“Üye durumumuz oldukça iyi. Yaklaşık 2000 üyemiz var ve gittikçe de artıyor bu sayı. Bir derneğin üyesinin artmasında bence dernek başkanının sevilen sayılan birinin olması önemli bir faktör. Çalışkan, atak ve sosyal etkinlikler konusunda duyarlı olması da bir artı. Ayrıca bilgi birikimi ve tecrübeli olması gerektiğini de düşünüyorum.”

Derneklere üyelikte dernek başkanının sevilen bir karakter olması, derneğe üye olma konusunda ikna edici bir faktör olarak görülmektedir.

Tokatlılar Derneği üyesi olan A.A.;

“Dernek üyeliği yeterli gibi gözüксе de bence yeterli değil. Bu daha da arttırılabilir. Faaliyetlere katılım durumu eğer iyi organize edildiyse katılım da artıyor. İletişim temel sorun. Burada rol öncelikle dernek başkanına düşmekte ardından eski dernek üyelerinin yeni gelen üyeleri kapsayıcı tavrı önemlidir.”

Üyelerin dernek faaliyetlerine katılımının, gruba duyulan aidiyetlik duygusunun üye açısından hissedilme düzeyinin, yapılan sosyal etkinliklere katılımın seyrini de değiştirdiği görülmektedir. Bu noktada dernek yönetim kurulu üyelerinin özellikle de “başkanın karakteri”, sevilen bir profil olmasına yüklenen anlam önemli olmaktadır. Birleştirici, üyeleri bir arada toplayıcı olması gerektiği konusunda ortak kanaat oluşmaktadır. Doğru kurulan diyalogların, verilen doğru mesajların yerini bulması ile maddi manevi daha güçlü bir hemşehri derneğin oluşacağına inanılmaktadır.

2.3.9. Hemşehri Derneklerinin İstihdam Üzerindeki Rolü

Bu başlık altında, hemşehri derneklerinin üyelerine ekonomik anlamda sağlayabildiği fırsatların neler olduğu konusunda fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır.

Görüşülen 24 üyeden 6’sı, hemşehri derneklerinin üyelerine istihdam sağlama konusunda rolünün hiç olmadığı şeklinde yorumlarda bulunmaktadır. Bu açıklamayı yapan üyelerin genel kanaati, ekonomik durumu birbirine benzer olan üyelerin istihdam sağlamada rolünün olamayacağı şeklindedir. Bu işlevin ancak çok güçlü bir dernek örgütlenmesi için söz konusu olabileceği yönünde açıklamalar bulunmaktadır.

Erzurumlular Derneği üyelerinden Ö.Ç.;

“Ben kendi derneğimiz adına söyleyeyim bir rolü olduğunu düşünmüyorum. Burada gördüğün üyelerin çoğu ya memur emeklisi ya işçi emeklisi. Ben Almanca öğretiliydim. Kızım Türkiye’de devlet üniversitesinden mezun oldu yurt dışına gidip Almanca yüksek lisans yaptı. Döndüğünde uzunca bir süre işsiz gezdi. Şu an çalışıyor ama iş olsun diye. Memnun değil elbette. Bahsettiğin bu derneklerin üyelerine istihdam sağlama rolü olsaydı ben kendi evladıma yardım ederdim. Bizim derneğimizin böyle bir gücü yok. İşsiz olup karısına çocuklarına bakma yükümlüğü olan dernek üyesi varken ve iş bulamazken ben kendi evladım için bir medet umamam. İşsizlik sorunu Türkiye’nin bir gerçeği artık.”

Erzurumlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği üyelerinden S.K.;

“Bizim derneğimizin istihdam açısından gücü yok. Bu yönde gücü olan dernekler Bursa siyasetini elinde tutan derneklerdir. Bizim sadece manevi olarak birbirimize destek olmaktan başka gücümüz yok. Burada ekonomik anlamda herkes birbiri ile aynı şartlarda zaten. Düğün, cenaze gibi önemli anlarda birbirimizi haberdar edip, organize olup topluca hemşehrimizin yanına gideriz. Geçenlerde bir hemşehri kardeşimiz Kütahya’da trafik kazası yaptı bir grup toplandık ve yanına gittik.”

Derneklerin istihdam konusunda gücünün hiç olmadığı görüşünde olanlar kadar, çok az olduğunu belirtenler de bulunmaktadır. Ancak bu konuda derneklerinin etkin olduğunu ifade eden üyelerle de karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki, Bitlisliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi olan M.D.;

“İyi bir yönetimi olan derneğin istihdam konusunda gücü olduğuna inanıyorum. Üyelerinin durumundan haberdar olan dernek yönetimi ihtiyacı olanlara aracı olup iş olanağını kendiliğinden de sağlayabilir.”

Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi ve başkanı olan R.Y.;

“Derneğimiz üyelerine, hemşehri kardeşlerine istihdam yaratma konusunda etkilidir. Sanayici ve işadamı üyelerimiz bir elemana ihtiyaç duydukları zaman bizlere haber verirler ki öncelikleri kendi hemşehrisi olduğu için. Bizde kendi aramızda sorup soruşturup ihtiyaç sahibine haber veririz. Örneğin Gemlik’teki Borusan şirketinin sahibi Afyonlu kardeşimizdir. Çalışanlar arasında Afyonlular oldukça çoktur.”

Bursa Yozgatlılar İl Derneği üyesi ve başkanı olan A.A.;

“Derneğimiz bu konuda etkilidir. Bursa’da Yozgatlı işadamları kardeşlerimiz var. Bu yönde bir talep olduğu zaman Yozgatlı işadamları hemşehrilerimizle tanıştıırız. Öncelikli olarak onlarla temas halindeyiz. Eğer yapılabilecek bir şey olursa onlarda geri çevirmezler.”

Hemşehri kimliğinin iş bulma ya da işverenin hemşehrisini işe alması bakımından başlı başına neden olarak gösterilebilecek bir rolü olmadığı yorumları ile karşılaşılmaktadır. Görüşme yapılan üyeler arasında küçük bir kesim açısından bu faktör, dernekleri ve kendileri adına ciddi anlamda etkili görülmemektedir. Ancak 6 üyenin dışında kalan 18 üye, çoğu yönetici konumundaki kişilerin işyerlerinde hemşehrilerini çalıştırmayı tercih ettiklerini ifade etmektedir. Hemşehri olmanın gizli bir güç ve güven sağladığı yorumları ile karşılaşılmaktadır.

2.3.10. Hemşehri Derneklerinin Üyelerin Siyasal Yaşama Katılımındaki Etkisi

Siyasal tercihler belirlenirken kültürel ve duygusal bağların ortak bir etki oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenden dolayı hemşehri derneklerini de bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir. Görüşme yapılan dernek başkanları ve üyelerden 10’u, derneklerinin siyasal yaşama etkisinin olmadığını ya da yok denecek kadar az olduğunu; diğer 14 üye ise, siyasal yaşamın vazgeçilmez gücü olduklarını ifade etmektedir. Siyasal başarı sağlamak isteyenlerin doğru iletişim ağlarıyla arkalarına hemşehri derneklerini aldıklarında ciddi güç elde edebilecekleri yönünde açıklamalar da bulunmaktadır. Burada beklentilerin tek yönlü olmadığı, seçmen hemşehrilerinin, siyasal kimlik edinen hemşehrilerinden talepte bulunduğu, bu diyalog sayesinde her iki tarafın da sonuçtan memnun kaldığı görülmektedir.

Bu konuda hemşehrilerin gücü olduğuna inanan Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi ve başkanı olan R.Y.;

“Her üyemizin siyasal görüşüne saygı duyarız. Elbette farklılıklar söz konusu. Nasıl beş parmağın beşi de bir değil, her Afyonlu kardeşimiz de aynı siyasal görüşe sahip değil. Ancak vatanımızın bütünlüğü, milletimizin bekası için ortak hareket etmemiz gerektiği zaman hepimiz aynı noktada buluşuruz.”

Erzurumlular Derneği üyesi N.G.;

“Bu konuda öncelikle şunu söylemeliyim dernek olarak bir partiye yakınlık duymuyoruz. Her partiye aynı uzaklıktayız. Ancak aramızdan bir Erzurumlu hemşehrimiz aday olduğu vakit hangi partiden olduğunu sorgulamadan onu desteklemek hemşehrilik vazifemiz. Bu konuda elimizden gelen her neyse mutlaka yaparız.”

Tokatlılar Derneği üyelerinden B.A.;

“Siyasal yaşama katılım bir vatandaşlık görevidir. Hemşehri dernekleri de bu konuda üyelerini yönlendirmekten çok yol göstererek bilinçlendirmelidir. Bir nevi kılavuzluk etmelidir.”

Diğer üyelerden Yozgatlılar İl Derneği üyesi A.A., Bursa Manisalılar Derneği üyesi G.A., Malatyalılar Darende Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi A.B., Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi Y.A., Bursa Adıyamanlılar Derneği üyesi R.A.’nın da ortak görüşü hemşehri derneklerinin siyasal bir güce sahip oldukları yönündedir. Bu bakış açısının sadece kendilerinde olmadığı, siyasilerin de bu şekilde düşündükleri konusuna değinilmektedir. Hemşehrilik, kendinden olanı korumak kollamak ise, bu mümkün olan her alanda görülmeye çalışılmaktadır. Değişik dönemlerde değişik siyasal kanallarda pek çok üyenin Bursa’da siyasal yaşama katıldığından bahsedilmektedir. Böyle zamanlarda toplu hareket edilerek hemşehrilere karşı manevi destek gösterilmektedir. Genel kanaat;

“Bir sıkıntıya düşsek ya da bir yardıma ihtiyacımız olsa ilk kapısını çalacağımız hemşehrimiz. Dernek kanalıyla da bu kişilerle işlerinizi daha kolay halledebilirsiniz. Bu nedenle seçim dönemlerinde hemşehrilerimizin desteklenmesi konusunda organize oluruz”, şeklindedir.

Yukarıdaki ifadelerin de ortaya koyduğu gibi, hemşehri kimliği doğru kullanıldığı zaman çoğu kesim tarafından ciddi anlamda güç olarak nitelendirilmektedir. Bu gücün siyasal yaşamı etkilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Yetersiz olduğuna inananlar bakımından durum biraz daha farklı yorumlanmaktadır. Bunun nedeni ise, doğru iletişim kanallarının kurulamamış olması ve etkin diyalog bağlarının oluşturulamamasına bağlanmaktadır.

2.3.11. Hemşehri Derneklerinden Beklenen Öncelikli Faaliyetler

Hemşehri derneklerinden beklenen öncelikli faaliyetlere bakıldığı zaman, beklentinin kişisel problemlerin çözümü odaklı hizmetlerin görülmesi şeklinde olduğu görülmektedir.

Tokatlılar Derneği üyesi B.A.;

“Öncelikle bir hemşehri derneği birlik ve beraberliği sağlamada atacağı adımları daha sağlam ve daha sağlıklı atmalıdır. Herkesi kucaklayıcı bir yaklaşım sergilemelidir. Akabinde kişisel beklentilere cevap verebilmelidir. Bu beklentiler arasında söyleyebileceğim istihdam sağlama ve çocukların eğitim hayatına yardımcı olma gibi görev bilincini gerektirmektedir.”

Kişisel problemlerde beklenen yardımları daha ayrıntılı ifade eden Erzurum Oltulular Derneği üyesi A.A.;

“Bir hemşehri derneğinin fonksiyonu aidiyetlik duygusunu diri tutmaktır. Bu duyguyu da ancak üyelerine zor zamanlarında dernekçe yanındayız hissini yaşatabildiğimiz zaman sağlayabiliyoruz. Hastane işlerinde kolaylık sağlamak, çocukların okul kayıtlarına yardımcı olmak, gençlerin işe yerleştirilmesine aracı olmak, ticari faaliyetlere aracı olmak, düğün ve cenaze zamanı yanlarında olmak gibi pek çok insani ihtiyaçlarda beklenen yardımlara cevap veriyoruz.”

Erzurumlular Derneği üyesi N.G., hemşehri derneklerinden beklenen ticari faaliyetler konusunda farklı bir yaklaşım ile açıklamada bulunmaktadır:

“Bir hemşehri derneğinden beklenen öncelikli faaliyetler arasında çocukların okula kayıt hizmetleri, hastane işleri ya da devlet dairesinde yürütülecek işler olduğu zaman bir tanıdığımız varsa onun aracılığıyla yaparız. Ancak ticari faaliyetler konusunda bence durum biraz farklılaşıyor. Biz en kaliteliyi en ucuza kimden alabilirsek ondan alıyoruz. Burada kendi ekonomik durumumuzu da gözetmek zorundayız. Herkesin ekonomik gücünde birbiri ile benzer. Hemşehrim kazansın derken sen zarar ediyorsun. Böyle ayrıma gerek olmadığını düşünüyorum yıllardır Bursa'da yaşıyoruz biraz da Bursa'lı sayılırız.”

Kişisel problemlerin çözümü noktasında üyelerin hemfikir oldukları pek çok örnek ile karşılaşılmaktadır. Derneklerinin problemlerin çözümünü kolaylaştırdığına inanan üyeler, bu konuda derneklerinin etkili olduğunu ifade etmektedirler.

Afyonkarahisarlılar Derneği üyesi ve başkanı olan R.Y.;

“Bir derneğin olmazsa olmaz karakteristik özelliği yardımlaşma ve dayanışmadır. Bu ruh zaten üyelerin her ihtiyacında yanında olmayı gerektiriyor. İhtiyacı her ne ise

üyemizin dernek olarak ya da bireysel olarak yardımlarımızla karşılamaya çalışıyoruz. Örneğin, bursa ihtiyacı olan öğrencilerimize iş adamı arkadaşlarımızdan burs sağlıyoruz. Tayin zamanı aracı dostlarımız ile kolaylık sağlamaya çalışıyoruz. İş arayan üyelerimize iş bulmaları konusunda yardımcı oluyoruz. Bir de sosyal yönü var bu işin. Bir hemşehri derneğinde olmazsa olmaz o ruh. Biz bu duyguyu kaybetmemek için sık sık sosyal etkinlikler düzenleriz. Gençleri, çocukları aramızda görmeyi isteriz. Bizden sonra onlar birbirlerine kol kanat gersinler diye.”

Görüşülen 24 dernek üyesinin, “ihtiyaç duyulan her an biz birbirimizin yanında olmalıyız” şeklindeki ifadeleri bulunmaktadır. Bir gruba dahil olmanın getirisi olarak görülen bu yardımlaşma ile göç edip gidilen kentte, uyum süreci tamamlanana kadar bir hemşehrinin varlığı güç kaynağı olarak görülmektedir. Hemşehri zor zamanlarda çalınacak ilk kapı olmaktadır. Hemşehri yardım eden, elden tutan, akrabadan sonra ilk sırada yer alan tanıdaktır.

2.3.12. Hemşehri Derneğinin Bölge Kültürünün Tanıtılmasında Sağladığı Katkı

Hemşehri dernekleri her şeyden önce aynı kültürden olan insanların buluştuğu platformu sergilemektedir. Yöresel kültürün yaşatılması ve tanıtılması açısından değişik faaliyetler aracılığıyla bu fonksiyonu icra etmektedir. Bu faaliyetler, bölgeye ait yemeklerin, giyim, müzik, el sanatı, mimari, gelenek ve göreneklerin tanıtılması için yapılan organizasyonların temel amacını oluşturmaktadır. Bunun ile birlikte hemşehri dernekleri bölge insanının kültürel tarihlerinin yansıtılması adına güncel ve önemli olayların tanıtılmasına destek vermektedir.

Tokatlılar Derneği üyesi B.A.;

“Bölge kültürümüzün tanıtılması, hemşehrilerimizin doğup büyüdüğü yerlerden uzakta yaşarken özünü unutmaması önceliğimizdir. Asimile olunmaması adına hemşehri derneklerine ciddi görev düştüğü kanaatindeyim. Hem kültürünü koru hem yeni nesle kültürünü aktar hem de yaşadığın şehrin insanlarına kendi adetlerinin zenginliğini göster mantığı hemşehrileri bir araya getiren temel sebeptir. Hemşehriler hem kültürlerini tanıtırken hem de onu dilediği gibi yaşayabilmelidir. Bu şekilde bir uygulama hemşehrilerin karnının doyduğu şehirde daha mutlu ve daha pozitif yaşamasını sağlar.”

Bursa Niğdeliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi N.D.;

“Hemşehri dernekleri gurbetçilerin doğduğu yer ile doyduğu yerin kültürlerinin kaynaşmasında aracı olur. Bizler elbette özümüzü kaybetmeden kültürümüzü yeni nesle aktarmaya çalışıyoruz. Ayrıca bu şehirde de yaşamaya devam ettiğimiz sürece Bursalılara da kendi adetlerimiz, göreneklerimiz, yemeklerimi gösterip sevmelerini sağlıyoruz.”

Malatya Darende Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi ve başkanı A.B.;

“Derneğimiz bölge kültürünün tanıtılması, üyeler tarafından unutulmaması için aylık ve yıllık faaliyetler düzenler. Yöresel yemeklerimizi ve folklorümüzü kültürel tanıtım günleri düzenleyerek sesimizi duyurmaya çalışıyoruz. Esasında biz ne kadar sahip çıkarsak, yaşatmaya çalışırsak adetlerimizde o kadar uzun süre yaşar mantığıyla hareket ediyoruz.”

Muğlalılar Derneği üyesi B.A.;

“Derneğimiz Anadolu kültürünün bölgeye tanıtılması için belediyeler aracılığıyla festivaller düzenlenmesine aracı oluyor. Bu sayede de yapılan geniş çaplı festivallerle hem bizim derneğimiz hem de diğer hemşehri dernekleri kendi yörelerinin kültürünü Bursalılara tanıtma fırsatı buluyor. Hem biz çocukluğumuzdaki gibi doludizgin bir gün yaşıyoruz hem de duyduğumuz bu şehrin insanları bizleri daha iyi tanıma fırsatı buluyor.”

Bu ifadelerden, hemşehri derneklerinin yöre kültürünün tanıtılması bakımından etkili bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Dernek başkanları ve üyeleri, bu konuyu ciddiye alıp, çalışmalar yapmakta olduklarından bahsetmektedirler. Bu faaliyetlerin hem kendileri açısından memlekete duyulan özlemin giderilmesi için iyi geldiğini hem de Bursalıların kendilerini tanımaları için önemli olduğunu ifade etmektedirler. Hem dernekçe çalışmaların yapıldığı hem de idari güç kullanılarak geniş çaplı organizasyonlara aracı olduğu görülmektedir.

2.3.13. Hemşehri Derneklerinin Bir Araya Gelerek Oluşturduğu Ticari Girişimler

Görüşülen 24 üyenin tamamının bu konuda tek bir cevap vermekte olduğu görülmektedir. Derneklerinin bu yönde bir çalışmasının olmadığı ve böyle bir çalışma yapacak kadar güçlü olmadıklarından bahsedilmektedir. Ticari girişimin getireceği riskin bu

yönde atılabilecek adımların önüne geçtiği yargısı mevcuttur. “Anca kendi işi gücünde insanlar” şeklinde yaptıkları açıklamalarda, Bursa’daki hemşehri dernekleri üyelerinin bir araya gelip bir ticari oluşumda bulunmak konusunda yeterince ekonomik güce sahip olmadıkları kanısına varılmaktadır.

2.3.14. Dernek Giderlerinin Karşılama Biçimi

İster özel ister kamusal nitelik taşıyan tüm kurumlarda mutlaka genel giderler söz konusu olmaktadır. Hemşehri dernekleri de, giderlerini ancak üyelerinden sağlayabilmektedir. Bunu da öncelikle üyelere alınan aidatlarla ayrıca dernek merkezlerinde içilen çay-kahve ücretlerinin üyeler tarafından ödenmesi ile karşılamaktadırlar. İçlerinde eğer durumu iyi olan üyeler söz konusu ise, onlar da derneklerine bağışta bulunmaktadır. Örneğin Erzurumlular Derneği üyelerinden N.G.;

“Dernek merkezimizde televizyonumuzu durumu iyi olan bir dernek üyemiz alıp hediye etti, oturma grubumuz bir başka gönüllü hemşehrimizin hediyesi. Bu tip bağışlarla ortak kullanıma açık yardımlar yapan üyelerimiz var. Temel kaynağımız yatırdığımız aidatlar bir de burada içtiğimiz çayın- kahvenin parasını da ödeyerek katkı sağlıyoruz. Bunların dışında hiçbir yerden yardım almıyoruz.”

Kendilerine ek kaynak yaratabilen hemşehri derneklerinin de bulunduğu bahsedilmektedir. Bu derneklerin kendi aralarında para toplayarak aldıkları gayrimenkuller sayesinde kaynak yaratmış olduğu ifade edilmektedir.

Bursa Niğdeliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyelerinden N.D.;

“Derneğimiz üyelerinden aidat toplayarak genel giderlerini, masraflarını karşılıyor. Ancak geçmiş zamanlarda bir bina aldık ve onu kiraya verdik. Oradan elde ettiğimiz gelirle hem 30-40 civarında öğrencimize burs veriyoruz hem de dernek giderlerine katkı sağlıyoruz.”

Antalyalılar Derneği üyelerinden D.Ç.;

“Her dernek gibi biz de aidat topluyoruz ve lokal hizmetlerinden sağlanan gelirimiz var. Ancak bunlara ilaveten bir dükkan aldık onu kiraya verdik. O da bizlere bir gelir kaynağı oldu.”

Dernek üyeleri, dernek giderlerinin üyelerden aldıkları aidatlar, yapılan bağışlar ve kantin hizmetlerinden aldıkları ücretlerle sağlandığından bahsetmektedir. İçlerinde istisnai olarak iki derneğin kaynak yaratma konusunda farklı girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Ekonomik sorunların çözülmesinin derneklerin işlevselliğini daha da arttırmakta olduğu söylenebilir. Çünkü ihtiyaç sahibi dernek üyelerinin korunup kollanması hemşehri dernekleri için önem arz eden aidiyetlik duygusunu pekiştirecek bir faktör olmaktadır.

2.3.15. Hemşehri Derneklerinin Yaptırım Gücü ve Geleceği

Hemşehri dernekleri siyasi, ekonomik, toplumsal ve idari otoriteler üzerinde etkin bir gücü ifade etmektedir. Dernekler arasında yaşanan farklılığın nedeni olarak, söz konusu derneklerin statüsü, etkinliği ve yöneticinin başarısına bağlı yaşanan değişiklikler gösterilmektedir. Derneklerin bir kısmının gücünü iyi değerlendirdiği bir kısmının da doğru kullanmadığı görülmektedir.

Bu durumun tespiti için görüşlerine müracaat edilen hemşehri derneği üyeleri, derneklerinin sahip olduğu güç ve bu gücün ne derece etkin kullanıldığı konusunda görüşlerini ifade etmektedir.

Bursa Erzurum Oltulular Derneği üyelerinden A.A.;

“Birlikte hareket eden tüm topluluklar gibi derneğimiz de hemşehrilerinin ihtiyaç duyduğu her alanda gerekli yardımları, finansı sağlamaya çalışıyor. Bu konuda başarılı olduğumuzu söyleyebilirim. Sözümlüğün geçeceği yerlerde tanıdıklar aracılığıyla hemşehrimizin ihtiyacına yardımcı oluruz. Biz Erzurumlular birbirine tutkun hemşehrileriz bu da bir artıdır bizim için.”

Bu sözleri destekler nitelikte bir diğer dernek üyesi olan Tokatlılar Derneği üyelerinden B.A.;

“Hemşehri dernekleri ciddi manada bir organizasyon işidir. Eğer bu organizasyonu dikkatli ve eksiksiz yaparsanız hem hemşehrinize hem de bölge halkına faydanız olur. Yani derneğiniz bir amaca hizmet etmiş olur. Başarılıdır demektir. Dünya görüşü, sosyal görüş, ekonomik birlik anlamında kısacası her alanda söz sahibi güçlü bir sivil toplum kuruluşu haline gelirsiniz.”

B.A.'nın sözlerini destekler nitelikte açıklamalarda bulunan Bitlisliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi M.D.;

“Birlik ve beraberliği sağlayabilen her hemşehri derneği yaptırım gücüne sahip demektir.”

Bursa Niğdeliler Kültür ve Dayanışma Derneği üyesi N.D. ise;

“Sivil toplum kuruluşları her zaman derli toplu ve kendi aralarında birbirine bağlı olduğu müddetçe yaptırım gücü vardır” şeklinde benzer ifadelerde bulunmaktadır.

Bazı dernek üyeleri, yaptırım gücü denildiğinde ciddi beklentilerinin olmadığını çünkü o denli güç sahibi olunmadığını söylemektedirler. Örneğin, Bursa Tokatlılar Derneği üyesi N.K.;

“Herhangi bir yaptırım gücümüz yok. Yani toplumsal bakımdan oluşturulan itibar, özellikle kişilere sosyal çevre oluşturma anlamında kazandırılacak kazanımlardan fazlası bizim derneğimiz açısından yok. Ancak her şey siyasi ya da ekonomik güç demek değildir. Dernek bazında sosyal çevre bakımından kazanımlarımız oldukça yüksektir. Bu sebepten dernek faaliyetlerimizin kesintisiz sürmesi gerektiğini düşünüyorum.”

N.K. nin sözlerini pekiştiren başka bir dernek üyesi olan Erzurumlular Derneği üyesi N.G.;

“Bence sadece bizim derneğimizin değil hiçbir derneğin ciddi manada bir yaptırım gücü yok. Bir hemşehri derneğinin gücü ancak üyelerinin kültürel varlıklarını korumak, bulunduğu şehrin iş hayatında, siyasi hayatında ve sosyal hayatında bulunan üyelerine manevi destek vermektir. Bu anlamda kazanımlarımız da olmuştur. Yeter ki hemşehri dernekleri aktif ve etkin olsunlar. Dernek üyelerine ve o şehrin insanlarına mutlaka kazanımı zamanla kendini gösterecektir.”

Bu ifadelerden hemşehri derneklerinin yaptırım gücünün olduğu ve bu gücü de kullandıkları görülmektedir. Ancak gücün ticari bir menfaat sağlamak manasında değil, sadece kaymakama, belediye başkanına, siyasilere ulaşmak adına kullanıldığı ifade edilmektedir. Kendilerinin ciddi bir oy potansiyeline sahip oldukları ve bunun özellikle kendi aralarından bir hemşehrilerinin katıldığı seçimlerde doğru organize edildiğinde etkisinin büyük olduğu savunulmaktadır.

Kentin kültürüne ve kimliğine renk katan farklı memleketlerden Bursa'ya gelen göçmenlerin kendi kültürlerini koruyup yaşatabilmeleri adına kurdukları hemşehri derneklerinin işlevlerinin üyeler ve daha sonra gelecek göçmenler bakımından sürekliliği önemsenmektedir.

SONUÇ

Kentleşmenin yeniliği, yeni olanı ifade ettiği görülmektedir. Bu durum, eskiyi geride bırakmayı yeni olana doğru ilerlemeyi, modernleşmeyi gerekli kılmaktadır. Nüfusun modernleşme yolunda attığı adım, göç olgusunu karşımıza çıkarmaktadır. Yaşanan yoğun ve düzensiz göçler, kentlerde birbirine yabancı kitleleri meydana getirmektedir. Göçmen nüfusun büyük hayallerle topraklarını bırakıp geldiği kentlere alışması zaman almaktadır. Dolayısı ile bu kentlere göç edip gelen nüfusun, kent kimliğinin oluşması da bir sürecin geçmesine bağlı bulunmaktadır. Ancak kent kültürünü benimseyen ve içselleştirebilen bireylerin kent kimliği oluşmakta ve kentli olma ruhunu kazanmaktadır. Geline önemli nokta bu kimliğin tek başına kazanılmasının sancılı olmasıdır. Bu durumu kolaylaştırdığı düşünülen ve ancak kentlerde ortaya çıkan “hemşehri” kavramı önem taşımaktadır.

Hemşehri ilişkileri, göçmen bireyleri etkileyerek toplumda kent kimliğinin inşa edilmesine aracı olmaktadır. Aynı topraklarda doğup büyüyen, aynı kültürün içinde yetişen, aynı dili konuşan bireylerin kendinden olduğunu bildiği bireylere her geçen gün daha da çok güçlenerek ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Birbirlerini hiç tanımasalar dahi bireylerin hemşehriye bağlanması durumu; kentlerde karşılaşılan “öteki” kavramına karşılık geliştirilen bir savunma mekanizması olarak düşünülmektedir. Farklılıkların belirgin olduğu kent ortamında benzerliklere tutunarak ayakta kalma mücadelesi verildiği görülmektedir.

Hemşehrilik yapay bir bağ geliştirmekte ve göç edip gelen kır insanını korumakta, kente uyumuna yardımcı olmaktadır. Her göçmenin karşılaşılabileceği sorunlar arasında yer alan iş bulma, konut edinme, sağlık hizmetlerine ulaşma gibi konularda hemşehrilik, sorunlara çözüm getirici bir işlev yüklenmektedir. Kimi zaman çalışılan iş yerinde hemşehrinin de istihdam edilmesi sağlanmakta ve belirli meslek gruplarında aynı memleketlilerin çalıştığı bir durum ortaya çıkabilmektedir. Konut ediniminde de hemşehriye yakın olma isteği, hemşehrilerin toplandığı mahalle kümelerini oluşturmaktadır.

“Kentlileşme Sürecinde Hemşehri Derneklerinin Rolü: Bursa Örneği” adlı bu çalışmada, Bursa’nın örneklem olarak seçilme nedeni; iç ve dış göç sonucu ciddi nüfus akınlarına uğraması dolayısıyla kentleşme hızı yüksek bir kent olmasıdır. Sanayinin gelişmiş olması, ticaret merkezlerine yakınlığı, ekonomisinin büyük olması, eğitim, sağlık vb. hizmetlerin karşılanma düzeyinin yüksekliği, göçmenler tarafından Bursa’nın tercih edilme

nedenleri arasında gösterilmektedir. Bu bağlamda Bursa'nın sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan farklılıkları bünyesinde barındıran bir kent olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, “bireylerin kentli olma statüsüne geçişinin belli aşamalar ile gerçekleştiği kabulünden hareketle”, kentleşme sürecinde hemşehri derneklerinin rolü ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve Bursa ölçeğinde hemşehri derneği üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının tespit edilebilmesi amacı ile bir araştırma yapılmıştır. “Bursa’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması” dışında özellikle hemşehri derneği üyelerinin düşüncelerini aktaran ve görüşme yöntemine yer veren bir çalışmanın bulunmaması, araştırmanın gerçekleşmesinde büyük bir etken olmuştur.

Çalışmada, kentleşme sürecinin “ekonomik” ve “sosyolojik” boyutları birlikte ele alınmış ve Nail Yılmaz'ın “Hemşehri Kimliği- Kastamonulular Örneği” isimli eseri esin kaynağı olmuştur. Bu konuda yapılan diğer çalışmalar da gözden geçirilmiş ve Bursa ölçeğinde hemşehri derneği üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının tespit edilebilmesi amacı ile “yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi” kullanılmıştır.

Bu çalışmada, araştırmaya dahil edilen 24 dernek üyesi farklı yaş ve meslek grubuna mensup kadın ve erkek üyelerden oluşmuş olup, katılımcıların Bursa'ya geliş hikâyesi, iş bulma, okul, evlilik gibi nedenler ile gerçekleşmiş bulunmaktadır.

Çalışmada, Bursa'ya çeşitli nedenler ile gelen göçmen bireylerin kentleşme sürecinde ne tür zorluklarla karşılaştıkları, bunları nasıl atlattıkları ve bu süreçte bir hemşehrinin yardımını alıp almadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların hemşehri derneklerinin, Bursa'da tutunmayı kolaylaştırdığı konusunda hem fikir oldukları görülmektedir. Bu bağlamda hemşehri derneklerinin “dayanışma ve yardımlaşma” sağlamak amacı taşıdığı sonucuna varılabilir. Bu amaç aynı zamanda memleket kültürünün unutulmaması ve yeni kuşağa aktarılmasını da kapsamaktadır.

Çalışmada, katılımcılar derneklerinin kuruluş amaçlarını; hemşehriye iş bulma, ekonomik durumu iyi olmayana yardım etme, cenaze ve düğün gibi önemli günlerde destek olma şeklinde açıklamışlardır. Üyelerin çoğu, amaçlarının siyaset dışı olduğunu ifade etmiştir. Ancak her ne kadar bu fikri savunsalar da hemşehrilerinin yerel yönetim seçimlerinde aday olması durumunda kendisini destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu da hemşehri derneklerinin yerel siyaset açısından önemini göstermektedir.

Çalışmada, katılımcılar, Bursa'ya ilk geldiklerinde akrabalarının veya bir tanıdıklarının olduğunu belirtmiş; bir kısmı belirli bir süre akrabasının evinde kaldığını, diğer kısmı ise, akrabalara yakın oturmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. En çok hemşehriye güvendiklerini ve bunun tarif edilemez bir bağ olduğuna inandıklarını, ayrıca bir hemşehri ile iletişim kurmanın daha kolay olduğunu vurgulamışlardır. Genellikle üyelerin orta ve dar gelirlilerden oluştuğu görülmektedir. Bu da benzer gelir grubuna dahil olan bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları derneklerin istihdam konusunda çok etkin olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla derneklerinin de, giderlerini karşılamak konusunda ancak kendi aralarında çok cüzi miktarlarda topladıkları aidatlarla sağlayabildikleri bir yapılanma olduğu görülmektedir.

Çalışmada, üyelerin yaş profilinin orta yaş üstü erkeklerden oluştuğu; gençlerin ilk kuşağa göre hemşehrilik duygusu ile hareket etmediği ve memleket hasreti çekenlerin ilk kuşak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yeni kuşağın gidilen kentte doğup büyüdüğü düşünüldüğünde, bu ruhun neden tam olarak oluşmadığı anlaşılmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi ve gençlerin katılımının sağlanması için dernek üyelerinin çeşitli organizasyonlar düzenledikleri görülmektedir.

Görüşmeler sonucunda Bursalı olmak, Bursalı hissetmek zaman alan bir olgu olsa da, son zamanlarda “nerede karnım doyuyorsa oralyım” mantığının gerçekten işlediği görülmektedir. Bu konuda da üyeler kendileri arasında alışveriş yapma konusunda örgütlenmediklerini “madem Bursa'da yaşıyoruz burada yaşayan herkesten alışveriş yapılmalı, Bursalı olmak bunu gerektirir” fikrini savunmaktadır.

Genel olarak hemşehri dernekleri kentle bütünleşmeyi amaçlamaktadır. Memleketten uzak olmanın kentle bütünleşmeye engel olmaması için aidiyet duygusunun gelişmesine önem verilmektedir. Bu noktada hemşehri dernekleri kır hayatının özünü kaybetmeden kent hayatına geçişi kolaylaştırma rolü üstlenmektedir.

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar

ADIGÜZEL Yusuf, “Esenler’ de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik”, Murat Şentürk (Ed.), *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenleri Anlamak*, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, 2012, ss. 185-221.

AKINCI Buket, Ahmet NERGİZ, Ercan GEDİK, “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2015, ss. 58-83.

AKPINAR Rasim, “İzmir’de Faaliyet Gösteren Hemşehri Derneklerinin Şehir Kimliğine Etkileri”, *Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:16, Sayı:29, 2013, ss. 261-275.

ALTAY Nalan, Nevzat GÜMÜŞ, “Hemşehrilik ve İzmir’deki Hemşehri Dernekleri”, *e-Journal of New World Sciences Academy*, Cilt: 5, Sayı: 3, 2010, ss. 231-239.

ALTIPARMAK Burcu, “Hemşehri Derneklerinin Kente Uyum Sürecine Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 5, 2015, ss. 242-252.

ASUNAKUTLU Tuncer, Barış SAFRAN, “Örgütsel Çatışma Açısından Hemşehricilik Üzerine Bir Araştırma”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, ss.157-176.

ASLANOĞLU A. Rana, *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, 1.b.,Bursa: Asa Kitabevi, 1998.

AYATA Sencer, “Toplumsal Çevre Olarak Gecekondu ve Apartman”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 46-47, 1989, ss. 101-127.

AYATA Ayşe Güneş, “Gecekondularda Kimlik Sorunu, Dayanışma Örüntüleri ve Hemşehrilik”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 51-52, İstanbul, 1991, ss. 89-101.

AYATA Sencer, Ayşe Güneş AYATA, *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*, Ankara: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayınları, 1996.

AYTAÇ Ömer, “Türkiye Kentleşmesinde Bir Ara Kurum: Kent Kahvehaneleri”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2005, ss.180-200.

BAL Hüseyin, *Kent Sosyolojisi*, 3.b., Isparta: Fakülte Kitapevi, 2002.

BAŞ Türker, Ulun AKTURAN, *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*, 3.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.

BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI, Kentlilik Bilinci, Kültür Ve Eğitim Komisyonu Raporu, Kentleşme Şurası 2009, Ankara.

BAYRAKLI Cemile, *Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

BEKTAŞ Yasin, Ceyhan YÜCEL, “Ankara-Altındağ Tepesi Gecekondu Bölgesinde Mekânsal Araştırmanın Gözlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, *Megaron*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2013, ss.115-129.

BERG Bruce L., Howard LUNE, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çeviri Editörü: Hasan Aydın), Konya: Eğitim Yayınevi, 2015.

BEYHAN Burak, “Toplumsal-Bilişsel Yakınlık ve İşgücü Hareketliliği: Hemşehrilik Bağları Üzerinden Bir İrdeleme”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2011, ss. 199-238.

BİLGİN Nuri, Melek GÖRENGELİ, “Kentsel Katılım ve Çoğulculuk”, Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, ss.49-61.

BİROL Gaye, “Kentlilik Bilinci ve Balıkesir’den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, *Ege Mimarlık*, 2008, ss. 2-65.

BOZKURT Veysel, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, 2.b., Bursa: Ekin Yayınevi, 2007.

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, *Bursa’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Araştırması*, (Hazırlayanlar: Ümit Meriç, Mustafa Şen, Tefik Göksu, Dilaver Demirağ), İstanbul: GENAR Araştırma Eğitim Danışmanlık, 2006.

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, *Bursa Büyükşehir Belediyesi İklim Değişikliği Eylem Planı*, Cilt: 2, Kasım-2015.

CAN Niyazi, “Örgütlenme Gereksinimi ve Önemi”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 125, 2002, ss. 74-78.

COŞKUN Oğün, Serhat ZAMAN, “Kentlere Göç Eden Kırsal Nüfusun Kentsel Uyumu ve Kentleşme Düzeyleri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma: Erzurum Kenti Örneği”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2012, ss. 1050-1062.

ÇAKIR Sabri, “Türkiye’de Göç, Kentleşme/ Gecekondu Sorunu Ve Üretilen Politikalar”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 23, Mayıs-2011, ss.209-222.

ÇALIŞKAN Vedat, Cengiz AKBULAK, “Bursa Kentine Yönelik Göçlerin Gecekondulaşma Sürecine Etkileri: Uludağ Yamaçlarındaki Gecekondu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 12, 2012, ss. 116-122.

ÇELİK Fatih, “İç Göçlerin İtici Ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 27, 2006, ss.149-170.

ÇELİK Fatih, “ Türkiye’de İç Göçler: 1980-2000”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 22, 2007, ss. 87-109.

ÇETİN Sunay, “Kalkınmada Kentleşme ve Konut Politikalarının Önemi”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, No:1, 2012, ss. 293-304.

ÇİÇEK Mustafa Fatih, *Hemşehri Derneklerinin Sosyo-Kültürel Uyuma Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

DARA Ramis, *Bursa ve Marmara Bölgesi*, 3.b., İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2005.

DEMİRCİ Ercan, *Kentleşmenin Bir Sonucu Olarak Gecekondu ve Gecekonduya Alternatif Çözümler*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

DİKÇINAR SEL Berna, Ayfer YAZGAN GÜL, “Kentsel Mekânların Aynılaşması: Midyat Örneği”, *Megaron*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2009, ss. 79-89.

DİKME Hüseyin, Berna GÖNEN, “Hemşehri Derneklerinde Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Yöresel Kültüre Katkıları: Balıkesirliler Birliği Derneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 31, ss. 729-733.

DOYGUN Hakan, Hakan ALPHAN, “Monitoring Urbanization of İskenderun, Turkey, and its Negative Implications”, *Environmental Monitoring and Assessment*, Vol. 114, Issue: 1-3, March 2006, pp. 145-155.

DURKHEIM Emile, *The Division Of Labour*, Trans By George Simpson, Free Press, New York- London, 1964, pp.106-131’ den aktaran: Ahmet Koyuncu, “Sosyoloji Kuramlarında Kent”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25, 2011, s.34.

EKİCİ Süleyman, Gökhan TUNCEL, “Göç Ve İnsan”, *Toplum ve Bilim*, Cilt: 5, Sayı: 9, 2015, ss. 9-22.

ERAŞ Didem, *Ahlak Felsefesinden Ahlak Bilimine: Emile Durkheim*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, 2007.

ERCOŞKUN Özge Y., Ebru V. ÖCALIR-AKÜNAL, S. Bahar YENİGÜL, Leyla ALKAN, “Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları”, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt: 11, Özel Sayı, Aralık- 2016, ss. 4-23.

ERDER Sema, *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, 2.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

ERDOĞAN Özcan, “Kentsel Yaşam ve Yozlaşma”, *ABMYO Dergisi*, Sayı: 41, 2016, ss. 13-33.

ERKAN Rüstem, *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, 3.b., Ankara: Bilim Adamları Yayınları, 2010.

ERKUT Güliden, “Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu”, *Türkiye’de Kentleşme*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi-7, (y.y.), (t.y.), ss. 57-80.

ERTÜRK Hasan, Neslihan SAM, *Kent Ekonomisi*, Güncellenmiş 5. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi, 2016.

ERTÜRK Hasan, Elif KARAKURT TOSUN, “Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği”, *U.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, 2009, ss. 37-53.

ES Muharrem, Hamza ATEŞ, “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 48, 2004, ss. 206-248.

EVCİL A. Nilay, Vedia DÖKMECİ, Gülay Başarır KIROĞLU, “Regional Migration In Turkey: Its Directions and Determinants”, 46th European Congress of the Regional Science Association, August 30th - September 3rd 2006, pp. 1-22.

FİLİZTEKİN Alpay, Ali GÖKHAN, “The Determinants of Internal Migration In Turkey”, *RESEARCH GATE*, January 2008, pp. 1-28.

GİRİTLİOĞLU Cengiz, “İç Göç ve Kentleşme”, *Türkiye’de Kentleşme*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi-7, (y.y.), (t.y.), ss. 30-56.

GÖKÜŞ Mehmet, Zehra ÇUBUKCU, “Turkey’s Cross-Border Migration Management: A Review Specific To Syrian Asylum Seekers”, *Pesa International Journal Of Social Studies*, Vol: 4, Issue: 3, November 2018, pp. 358-367.

GÖKULU Gökhan, “Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2010, ss. 209-226.

GÖLÇÜK Müjgan, *Kentleşme Sürecinde Akrabalık Ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

GÜREŞÇİ Ertuğrul, “Türkiye’de Kentten – Köye Göç Olgusu”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2010, ss. 77-86.

GÜREŞÇİ Ertuğrul, “Kırsaldan Kete Göç Edenler Üzerine Bir Araştırma: Kemalpaşa-İspir Örneği”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, 2011, ss.107-122.

GÜREŞÇİ Ertuğrul, “Türkiye’de Köyden Kente Göç ve Düşündürdükleri”, *Sosyo Ekonomi*, Özel Sayı, 2011, ss. 125-135.

GÜVEN Ahmet, “Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı”, *Journal Of International Management, Educational And Economics Perspectives*, 4 (1), 2016, ss. 21-30.

HE Canfei, “Urbanization and Migration”, *The Encyclopedia of Global Human Migration*, Edited by Immanuel Ness, Blackwell Publishing, 2013, p. 1-4.

IŞIK Şevket, “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”, İzmir: *Ege Coğrafya Dergisi*, (14), 2005, ss. 57-71.

İÇDUYGU Ahmet, *Kentler ve Göç, Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

İÇDUYGU Ahmet, “International Migration and Human Development in Turkey”, *United Nations Development Programme (UNDP)*, Human Development Reports, Research Paper 2009/52, October 2009, p. 3.

İÇLİ Gönül, “Denizli İline Göç Eden Ailelerin Eğitime Bakış Açıkları”, *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, 1999, ss. 71-74.

İNAT Şaban, *Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Hemşehri Dernekleri ve Kentleşme Süreci(Antalya Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

KARA Pınar, Evşen NAZİK, “Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 2018, ss. 58-64.

KARABEY Haydar, *Kentsel Olgu*, İstanbul: Kent Basımevi, 1980.

KARPAT Kemal. H., *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme* (Çev. A. Sönmez), 2.b., İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.

KARTAL S. Kemal, *Kentleşme ve İnsan*, Ankara: TODAİE Yayınları, Yayın No: 175, 1978.

KARTAL, S. Kemal, *Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme*, 2.b., Ankara: Adım Yayıncılık, 1992.

KATERJI Samer, Mustafa OZAKÇA, “Urban Transformation as a Process For Inner-City Slums in Turkey, The Experlence of Gaziantep City, Turkey”, *ARTIUM*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2015, ss. 22-36.

KAYA Erol, *Kentleşme ve Kentlileşme*, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2003.

KAYMAK Ümit, *2709 Sayılı 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, İstanbul: Kuram Kitap, 2017.

KELEŞ Ruşen, *Kent Bilim İlkeleri*, Sevinç Matbaası, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: G-5, 1976.

KELEŞ Ruşen, *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 474, 1980.

KELEŞ Ruşen, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 3.b., İstanbul: Cem Yayınevi, 1998.

KELEŞ Ruşen, *Kentleşme Politikası*, 13.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2013.

KELEŞ Ruşen, *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*, 2.b., İstanbul: Cem Yayınevi, 2015.

KIRIMLI Emine Nur, *Çankırı’da Kentleşme ve Kentlileşme*, Çankırı: Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.

KOCAMAN Tuncer, Sema BAYAZIT, *Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri*, Ankara: DPT, 1993.

KONGAR Emre, *21. Yüzyılda Türkiye: 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, 34.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.

KOYUNCU Ahmet, "Sosyoloji Kuramlarında Kent", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25, 2011, ss. 31-56.

KÖSE Aynur, "Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şekli Olarak Hemşehrilik", *Akademik İncelemeler*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2008, ss. 222-232.

KURTOĞLU Ayça, *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset- Keçiören Örneği*, 1.b., İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

KURTOĞLU Ayça, "Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık", *SBF Dergisi*, Cilt: 67, Sayı: 1, 2012, ss. 141-169.

LAÇİNER Ömer, "Kentlerin Dönüşümü ve Yeni Kentlilik Bilinci", Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, 1.b., İstanbul: Kent Basımevi, 1996, ss.63-72.

MARGOSYAN Mıgırdıç, "Homo Homini Yupus!", Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, 1.b., İstanbul: Kent Basımevi, 1996, ss.119-132.

MUTLU Selen, *Türkiye'de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

ÖKSÜZ Muhammet, "Buralarda yabancı yok': Hemşehri Derneklerinin Kentlileşme Üzerine Etkisi, Ankara'daki Oflular Örneği", *Türkiye Coğrafya Dergisi*, Sayı: 70, 2018, ss. 87-98.

ÖZBAY Fatih, “Şehirleşme Süreçlerinde Sosyal Bir İlişki Ağı Olarak Hemşehri Derneklerinin İşlevleri: Kütahya Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kasım-2014, ss. 97-110.

ÖZDEMİR Ali Rıza, H. Mehmet TAŞCI, “Kentleşme Ve Kentsel İstihdam, Ekonomik Büyüme İçin Önemli Bir Potansiyel Midir?”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 155, 2008, ss. 55-71.

ÖZDEMİR Gürbüz, “Tampon Mekanizmadan Siyasal Aktörlüğe Hemşehri Dernekleri”, *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 6, 2013, ss.943-959.

ÖZDEMİR Gürbüz, *Hemşehri Derneklerinin Baskı Grubu Niteliği (Ankara ve İstanbul Dernekleri Örneği)*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.

ÖZDEMİR Hakan, “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 30, 2012, ss. 1-18.

ÖZEL Mehmet, “Kentsel Gelişme ve Kentleşme Sürecinde Niğde”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2005, ss. 121-144.

ÖZENSEL Ertan, *Kentlileşemeyen Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Kökenine Dair Sosyolojik Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.

ÖZER İnan, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Bursa: Ekin Kitabevi, 2004.

ÖZKİRAZ Ahmet, Yavuz ACUNGİL, “Hemşehri Derneklerinin kentlileşme sürecindeki Rolü (Tokat Örneği)”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 1, 2012, ss. 247-272.

ÖZTİMUR Neşe, “Göç, Kadın Ve Kentsel Alan: Bursa’ya Doğu Ve Güneydoğu Anadolu’dan Göç”, Neslihan Sam; Rıza Sam (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekanları: Kent ve Kentler*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2012, ss. 144-164.

ÖZTÜRK Mustafa, Nihat ALTUNTEPE, “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal Of Yaşar University*, Cilt: 3, Sayı: 11, 2008, ss. 1587-1625.

SAĞLAM Serdar, “Türkiye’de İç göç Olgusu ve Kentleşme”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, Sayı: 5, 2006, ss. 33-44.

SAM Neslihan, Rıza SAM (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekanları: Kent ve Kentler*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2012.

SAM Neslihan, *Kent, Toplum, Kültür*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2017.

SARIBAY Ali Yaşar, “Kent: Modernleşme İle Postmodernleşme Arasındaki Köprü”, Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, ss. 37-48.

SARIÇİÇEK Kutlay Yağmur, “Kır Hayatı İle Kent Hayatı Arasındaki Değişen Göç İlişkisi”, *International Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)*, Vol: 5, Issue: 1, 2019, pp. 175-185.

SAYIN Yusuf, Ahmet USANMAZ, Fırat ASLANGİRİ, “ Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 31, 2016, ss. 1-13.

SCHULER Harald, *Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik*, (Çev. Yılmaz Tonbul), İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

SENCER Yakut, *Türkiye’de Kentleşme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

SEZAL İlhan, *Şehirleşme*, Ankara: Ağaç Yayınları, 1992.

SIMMEL G., *The Preindustrial City: Past And Present*, The Free Press, New York, 1965, s.82. den aktaran: Ahmet Koyuncu, “Sosyoloji Kuramlarında Kent”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25, 2011, s. 34.

SOYDAN Erol, “Bursa’ da Kentlilik Bilincinin Oluşumunda Bursa Sporun Rolü ve Yerel Medyanın Önemi”, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2017, ss. 15-28.

SÖNMEZ Zekiye Seda, *Hemşehri Derneklerinin Yerel Siyaset Üzerine Etkileri: 2004-2009 Yerel Yönetimler Seçimi Buca İlçesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

SUHER Hande, “Kentleşme Ve Kentlileşme Politikaları”, *Türkiye’de Kentleşme*, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi-7, (y.y.), (t.y.), ss. 5-29.

SUSMAZ Hilal, Cevdet Emin EKİNCİ, “Sağlıklı Kentleşme Süreci Esasları”, *E-Journal Of New World Sciences Academy*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2009, ss. 22-34.

ŞEN Mustafa, “Türkiye’de İçgöçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 1, 2014, ss. 231-256.

ŞENYAPILI Önder, *Kentlileşen Köylüler*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1978.

TAŞÇI Hasan, “Göçün Mekanı: Esenler ve Mekanın Değişimi”, Murat Şentürk (Ed.), *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenleri Anlamak*, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Yayınları, 2012, ss. 155-184.

TATLIDİL Ercan, *Kentleşme ve Gecekondu*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 47, 1989.

TAYEB, M. H., *The Global Business Environment*, Sage Publications, London, 1992’den aktaran: Salih Yeşil, “Kültür Ve Kültürel Farklılıklar: Liderlik Açısından Teorik Bir Değerlendirme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 44, 2013, s. 54.

TEKELİ İlhan, “Başkent Ankara’nın Öyküsü”, Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Türkiye’de Kentleşme Yazıları*, Bilimsel Eserler Dizisi No:13, Ankara: Turhan Kitabevi, 1982, ss. 49-81.

TEKELİ İlhan, “Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”, *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, İstanbul: Kent Basımevi, 1996, ss. 15-27.

TEKELİ İlhan, *Göç ve Ötesi*, 2.b., İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015.

TEKŞEN Adnan, *Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik: Ankara’daki Malatyalılar Örneği*, Ankara: DPT Yayınları, Yayın No: 2669, 2003.

TERZİ Elvan, Yüksel KOÇAK, “Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/ Sultangazi’deki Karşılı Hemşehri Dernekleri Örneği”, *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı: 32, 2014, ss. 137-150.

TEZCAN Mahmut, *Dış Göç ve Eğitim*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.

TOPÇUOĞLU Abdullah, Susran Erkan EROĞLU, “Sosyal Sermayenin Akrabalık, Hemşehrilik ve Güven İle İlişkisi: Konya Sanayi İşletmeleri Örneği”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2013, ss. 125-145.

TORLAK Sülün Evinç, Ferihan POLAT, “Kentlileşme Sürecinde Kimlik Farklılaşması Açısından Denizli’de İki Mahallenin Karşılaştırmalı Analizi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 2006, ss. 167-186.

TONNIES Ferdinand, (1957) *On Gemeinschaft And Gessellschaft (Community And Society)*, Translated By C,P Loomis, The Michigan State University Press: <http://philowinona.msus.edu/ghistory/Definations/Mtrwzz1.Htm> ve Skidmore William, (1979), *Theoretical Thinking In Sociology*, Cambridge University Press, London, pp. 168-169’den aktaran: Veysel Bozkurt, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, 2.b., Bursa: Ekin Yayınevi, 2007, ss. 159-160.

TURHAN Mümtaz, *Kültür Değişmeleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, 1.b., İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.

TURAN Sanem Özen, Ali İhsan KADIOĞULLARI, Alkan GÜNLÜ, “Spatial and Temporal Dynamics of Land use Pattern Response to Urbanization in Kastamonu”, *African Journal Of Biotechnology*, Vol: 9 (5), February 2010, pp. 640-647.

TÜMTAÇ Sertaç, Cem ERGUN, “Göçün Toplumsal Ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 4, 2016, ss. 1347-1359.

TÜRKDOĞAN Orhan, *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.

TÜRKİYE İLLER ANSİKLOPEDİSİ, *İl İl Yurdumuz*, Doğal Yapı/ Tarih/ Sosyal Yapı/ Ekonomi/ Kültürel Yapı, İstanbul: Milliyet Doğan Gazetecilik, Cilt: 1, 2005.

UNAT, Nermin ABADAN, *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

UZUN B., M. ÇETE, “Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Yasadışı Yerleşim Sorunlarının Çözümü İçin Bir Model”, *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara, 2005, ss. 1-4.

VERGİN Nur, *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000.

YALÇINKAYA M. Hakan, Selin DÜLGER, “Küreselleşmenin Beyin Göçü Üzerindeki Etkisi: Türkiye”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, Cilt: 4, Sayı: 14, 2017, ss. 1646-1654.

YELTEKİN Reha, *İnşaat Sektör Raporu 2010, Çarpık Yapılaşma ve Kentsel Dönüşüm*, MÜSİAD, İstanbul, 2011.

YILDIRIM Ali, Hasan ŞİMŞEK, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 10.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

YILDIRIM Aziz, *Kentleşme Ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerinde Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

YILDIZ Erman, Rukuye AYLAZ, Gülsen GÜNEŞ, “Kentleşme ve Ruh Sağlığı: Uluslararası Literatürün Gözden Geçirilmesi”, *II. Uluslararası Şehir, Çevre ve Sağlık Kongresi Tam Metinler Kitabı*, 16-20 Nisan 2018, s. 492-495.

YILMAZ Nail, *Hemşehri Kimliği: “Kastamonulular Örneği”*, İstanbul: Beta Yayınları, 2008.

YÖRÜKAN Turhan, *Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo- Kültürel Özellikleri*, 3.b., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

YÜKSEL Öznur, “Örgüt Geliştirme”, Salih Güney (ed.), *Yönetim ve Organizasyon*, Ankara: Nobel Yayınları, 2001, ss. 129-157.

ZENGİN Ç. Esra, “Kent Ve Kentleşme Sarmalında Türkiye”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20/1, 2018, ss. 85-103

WIRTH Louis, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme”, (Der. ve Çev. Ayten Alkan ve Bülent Duru), *20. Yüzyıl Kenti*, Ankara: İmge Yayınevi, 2002, ss. 77-106.

Elektronik Kaynaklar

AKTAŞ Erkan, Asiye AKA, C. Murat DEMİR, “Türkiye’de Hemşehri Dernekleri ve Kırsal Dönüşüm”, *Munich Personal Repec Archive*, Mayıs, 2006. <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/8646/> (12.06.2018).

EYÜPOĞLU Feridun, “Bursa’nın Milli Gelir Performansı”, <https://www.olay.com.tr/bursanin-milli-gelir-performansi-7730yy.htm> (28.08.2018).

İŞÇİOĞLU Deniz, “Hemşehri Dayanışması”, <https://www.gundemkibris.com/hemsehri-dayanismasi-makale,1894.html> (22.01.2019).

KAPLANOĞLU Raif, “Göçlerle Kurulan Şehir”, *Bursa’da Zaman Dergisi*, Kasım-2014, <http://bursadazamandergisi.com/makaleler/goclerle-kurulan-sehir-2748.html> (16.05.2018).

UNESCO, Mexico City Declaration on Cultural Policies, Erişim Tarihi:15 Şubat 2016,
UNESCO Web Sitesi:
http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf
. den aktaran: Yasemin Hayta, “Kent Kültürü Ve Değişen Kent Kavramı”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2016, ss. 165-184.

09 Ocak 2012 Basın Bülteni, “Hemşehri Dernekleri Kent Konseyi İle Güçleniyor”, <https://www.bursa.bel.tr/hemsehri-dernekleri-kent-konseyi-ile-gucleniyor/haber/9012> (22.01.2019).

<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587> (30.04.2018).

<http://www.cografyabilimi.gen.tr/turkiyede-kir-sehir-nufusu/> (30.04.2018).

<http://www.tdk.gov.tr/> (08.03.2015).

<https://www.dernekler.gov.tr/> (07.12.2018).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bdebc94a4ce96.68355931 (30.04.2018).

<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/organ-uye-cinsiyet.aspx> (03.05.2018).

<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/11/07/turkiyede-4-milyon-gecekodu-var> (30.04.2018).

<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/illere-gore-faal-dernekler.aspx> (28.12.2018).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5af2bdc455f280.15065682 (09.05.2018).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bdebc85eb480.03763039 (27.07.2017).

<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/dernek-uye-sayilarinin-turkiye-nufusu.aspx> (03.05.2018).

<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-bolgelere-gore.aspx> (03.05.2018).

<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/organ-uye-cinsiyet.aspx> (03.11.2018).

<https://www.nufusu.com/il/bursa-nufusu> (13.04.2018).

<https://www.nufusu.com/il/bursa-nufusu> (28.08.2018).

<http://www.milliyet.com.tr/bursa-turkiye-ekonomisinin-ocuu-gucu-bursa-yerelhaber-2315059/> (28.08.2018).

<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/IllereGoreIstatistik.aspx> (31.08.2018).

<https://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/calisan-sayisi.aspx> (31.08.2018).

<https://www.bursa.bel.tr/hemsehri-dernekleri-bir-araya-geldi/haber/5623> (31.08.2018).

<http://m.bursadabugun.com/haber/bursa-da-hemsehri-dernekleri-federasyonu-kuruldu-247414.html> (04.09.2018).

<https://www.gunisigazetesi.net/hemsehri-dernekleri8217-28062011-makale,4392.html> (22.01.2019).

EKLER:

EK 1: GÖRÜŞME FORMU

1. Hemşehri Derneklerinin kuruluş amacı nedir?
2. Hemşehri Dernekleri üyelerinin ekonomik durumu, eğitim durumu, yaş, cinsiyet ve kuşaklar bağlamında üye profili nasıldır?
3. Kadın ve gençlerin dernekteki yeri nedir?
4. Dernek üyeleri hangi ilçelerde yoğunluktadır?
5. Dernek üyelerinin Bursa'ya geliş nedeni nedir?
6. Hemşehri dernekleri üyelerin sosyal uyumlarını etkilemekte midir?
7. Hemşehri Dernekleri, üyelerin serbest zaman değerlendirmelerinde nasıl rol üstlenmektedir?
8. Hemşehrilerin Derneğe üyeliği ve faaliyetlere katılım durumu nedir?
9. Hemşehri Dernekleri istihdam üzerinde nasıl rol oynamaktadır?
10. Hemşehri Dernekleri üyelerin siyasal yaşama katılımlarını etkilemekte midir?
11. Hemşehri Derneklerinden beklenen öncelikli faaliyetler nelerdir?
12. Hemşehri Derneğin bölge kültürünün tanıtılması yönünde sağladığı katkı nedir?
13. Derneğin bir araya gelerek oluşturduğu ticari girişim var mıdır?
14. Dernek giderleri nasıl karşılanmaktadır?
15. Hemşehri derneklerinin yaptırım gücü ve geleceği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Tuğçe GÖK, 09.08.1989 yılında Ankara’da doğdu. İlköğretim eğitimine Ankara’da Sokullu Mehmet Paşa İlköğretim Okulu’nda başladı, Diyarbakır’da Şehit Başkomiser Fatih Özdil İlköğretim Okulu’nda tamamladı. Liseyi, Burhaniye Lisesi’nde okuduktan sonra 2008 yılında Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü’nü kazandı. 2012 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl içerisinde Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başlamış olup öğrenimi devam etmektedir.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	TUĞÇE GÖK
Tez Adı	KENTLİLEŞME SÜRECİNDE HEMŞEHİRİ DERNEKLERİNİN ROLÜ: BURSA ÖRNEĞİ
Enstitü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı	SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
Tez Türü	YÜKSEK LİSANS
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Neslihan SAM
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Patent Kısıt (2 yıl) ☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 27.05.2019

İmza: